

A 171

IV. 248.

XXI. PROGRAMĂ

A

GIMNASIULUI MARE PUBLICŪ ROMÂNŪ

de religionea ort. răsăritenă

și a

celorlalte școle secundare și primare împreunate cu acesta

din Brașovŭ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

PE ANULŪ ȘCOL. 1884—85.

Publicată de

STEFANŪ JOSIFŪ,

Directorŭ și Profesorŭ.

BRAȘOVŪ.

Tipografia Rŏmer & Kamner.

1885.

XXI. PROGRAMĂ

A

GIMNASIULUI MARE PUBLICŪ ROMÂNŪ

de religiunea ort. răsăritenă

și a

celorlalte școle secundare și primare împreunate cu acesta

din BrașovŪ

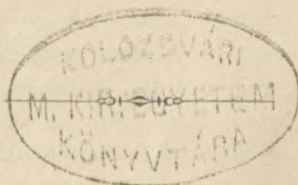
PE ANULŪ ȘCOL. 1884—85.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Publicată de

STEFANŪ IOSIFŪ,

DirectorŪ și ProfesorŪ.

BRAȘOVŪ.

Tipografia Römer & Kamner.

1885.

Cuprinsul.

- I. Influența limbei grece asupra dezvoltării limbei latine, de prof. N. Pilția.
- II. Sciri scolare de directorulă.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

I.

Influița limbei grece asupra dezvoltării cuvintelor și asupra literaturii limbei latine.

Istoria literaturii limbilor, dar mai cu seamă a limbilor însesși ne-a dat și ne va mai da încă multe și pipăite dovezi, că fiecare limbă ce succede pe alta în cultură, dacă vine în mijlocită sau nemijlocită atingere cu aceea, adică stândă poporul, care vorbește limba ce succede în literatură, cu acela, care vorbește limba cultă, în privința geografică în mijlocită sau nemijlocită legătură, este absolut cu neputință, ca limba necultă apucându pe calea dezvoltării să se desvolte și să se cultive singură, nedependentă de aceea, care i-a premersu în cultură. — Este firea omului așa, ca să-și sporească averea sa spirituală sau materială mai multu sau mai puțin prin adopțiune de principii, de teorii, de sisteme, adică imitându mai multu sau mai puțin dependentu pe alții, cari i-au apucat înaintea. Și limba nu este alta nimica decât unu productu organicu al omului, care născându-se din spiritulu aceluia se formază mai întâiu după regulile spiritului, apoi, fiind-că ea se formază cu ajutorulu organelor de vorbire, trebuie a se acomoda după legile acestor organe, după legi fiziologice. Apoi fiind-că spiritulu este influințatu sau că elu se lasă a se influința de relațiuni esterne, locale, temporale, naționale etc, pentru aceea acestea trebuiesc considerate la espunerea însușirilor particulare sau a schimbărilor ce limba le-a suferitu din lăgenu sau în decursulu timpului. Pentru a ne convinge de adevărulu celorl duse, avem numai să luăm în mână istoria limbei germane și latine, și vom vedea, câtu de mare a fostu influința limbei latine asupra dezvoltării celei germane. Pentru că abstrăgându dela terminii tehnice în toate ramurile de știință, cari terminii, după chiar afirmațiunea bărbăților competenți germani, nu se pot traduce, resp. nu se pot înlocui prin alții scoși din tesaurulu limbei germane în-

sese, fără ca ei să părădă din valórea lorú limbistică, etimologică și gramaticală, — chiar și fraseologia germană este tare influințată de cea latină. Câte-va exemple vorú fi de ajunsú spre a ilustra acésta, ca: Meister (magister) cu derivatele sale, Gymnasium, Regiment, Regierung, General, Talent, ș. alt., apoi frase, ca: einer Sache pe lângă eine Sache geniessen (uti aliqua re); sich jemandes pe lângă sich an jemanden erinnern (meminisse alicuius); sich jemandes pe lângă sich über jemanden erbarmen (miserere se alicuius), ș. alt. Altú exemplu și mai bătătorú la ochi ni-lú dá limba maghiară, care nu este de locú rudită cu cea latină, precum e cea germană ca una, care se ține de grupa limbilorú indo-germane, fiind-că ea chiar astăđi, când învęțații maghiari au tradusú toți terminii tehnici, până chiar și cei de farmaciă, în limba lorú, nu se póte și nici că-mi vine a crede, că se va puté vre-odată emancipa de cuvintele streine (mai alesú latinesci) încetățenite întrénsa din timpulú, când Maghiarii studiau, scriau și aduceau legi numai în limba latină, ca: minis(z)ter, gymnasium, akadémia, vers, templom, kád (cadus), oskola séu iskola (aceste doué cu forma puținú schimbată) ș. alt. Ba nici chiar de a primi acum cuvinte noué streine, mai vértosú latine, nu se potú feri scriitorii maghiari, dar mai alesú jurnaliștii; pentru că limba maghiară este tare departe îndărétulu celei germane, și cu atâta mai vértosú înapoia celei latine.

Firea lucrului este așa, că, precum omulú cultú influințézá pe celú necultú, așa și unú poporú întregú barbarú séu necultú, chiar ca învingătorú și prin urmare subjugătorú alú unui poporú cultú, este influințatú astfelú de acesta, încátú nu numai că-și modifică, își formézá limba totdeuna după a celui cultú supúsú de dénsulú, ci în multe casurú și-o și perde. Istoria popórelorú ne oferă destule exemple spre întărirea celorú șise aci.

Totú astfelú a statú și-a trebuitú să stea lucrulú și cu limba latină față cu cea grécú. Pe când Romanii esiră cu cuceririle lorú dintre țermurii Italiei spre sudú și spre ostú, limba grécú își viețuise véculú de aurú séu trecuse peste punctulú de culminațiune alú desvoltării sale, — muriseră deja principii oratorilorú și ai poetilorú greci. Istoria ne spune, că Pitagora, unulú din cei șapte in-

telepti ai Greciei, a venit la Italia pe timpul lui Tarcevinu Superbulu, alu ultimului rege romanu, pe cand la Romani nu putea fi inca vorba de vre-o literatură.

Limba latină e rudită cu limba greacă, însă nu ca fiică a limbei grecesci culte, ci ca soră nu numai a acesteia, ci și a altor limbi din Asia-apusă, ca: a limbei sanscrite, persice, germane, și ceva mai departe și a celei slavice și semitice. Dintre acestea ea a fost în vechime cel mai lătit și mai înaintat dialect în Europa-sudvestică. Ea este nemijlocit o fiică a limbei grece străvechi, adică a limbei pelasgo-grece, din care s'a născut și elenica, care a influențat asupra dănei, după cum se va vedea mai departe.

Dacă, pentru a cunoaște mai bine un lucru, este de lipsă elementul istoric al său, apoi cu atâta mai necesară este spre cunoașterea temeinică a unei limbi și spre a arăta influența uneia asupra alteia istoria ei — acesta este oș și cum tractarea pragmatică a limbei în genere. Istoria limbei latine ne va arăta de sigur, de unde se trage acest idiom, ce faze a percursu, cum s'a făcut ceea ce a fost, și cum a apus. Istoria limbei ne va arăta mai departe nu numai sörtea sa esternă, ci va căuta a și demonstra cum limba s'a schimbat în ființa sa. Căci latina nici în această privință n'a rămas statornică. Ea s'a dezvoltat mereu, a devenit fluentă, a primit și a lăpedat cuvinte și forme în decursul timpului. Căci nu putem să ne închipuim o limbă viă ca un element aflător în stare de odihnă, stând în loc și rămânând amorțit.

Precum spiritul omenesc este mișcăcios și nestatornic, astfel este și vorbirea, ce purcede și depinde dela el. La limba latină încă se poate constata acesta din toate punctele de vedere, că ea a mers înainte și că în cursul timpului s'a schimbat dezvoltându-se, primind și lăpedându cuvinte și forme.

Indată ce Romanii au venit în atingere nemijlocit cu Grecii în Sicilia și în Grecia proprie, a trebuit să începă și influența limbei grece asupra celei latine; fiind-că, precum s'a mai arătat la un loc, pe acel timp limba greacă trecuse prin perioada de aur.

Pentru a da un prospect mai lămurit al influenței limbei grece asupra celei latine, din punct de ve-

dere ală formării cuvintelorū și ală desvoltării literaturii ei, voiū împărți lucrarea de față, care în faptă nu este alta decâtū o espunere istorică a limbei latine în asemănare cu cea grécă, în patru părți, numite perióde.

Periódă I.

Acésta începe din timpulū, când limba pelasgo-latină s'a des-părțitū de cea grécă străvechiă séu pelasgo-grécă, și duréză până la înălțarea Romei în fruntea confederațiunii latine, séu dintr'unū timpū nehotărītū până pe la anulū 570 a. Chr. Limba pelasgo-latină, des-binându-se de cea grécă străvechiă séu pelasgo-grécă, câștigă terenū în Italia mediă și în Lațiu și se desvoltă acolo într'unū idiomū deo-sebitū. Dreptū monumente literare din acéstă periódă avemū numai câteva notițe sigure; isvorulū principal însă este numai și numai limba însași.

Limba latină este, după cum s'a arētatū puținū mai nainte, soră cu limba grécă, ce o întēpinămū în literatura Elinilorū, — prin urmare cu limba grécă clasică; pentru că amēndouē au odrăslitū dintr'una și aceeași trupină, dintr'o tru-pină comună, din limba grécă străvechiă séu pelasgo-grécă vechiă. Și acéstă trupină fundamentală comună este érá unū ramū alū mării și fórte lățitei grupe de limbi indogermane, care grupă și-a avutū patria séu légănulū în Asia-apusénă, după cum s'a doveditū cu deplină siguranță prin cercetările cele mai nouē.

Poporulū grecū străvechiu înzestratū cu acestū idiomū a emigratū din Asia în Grecia într'unū timpū pre-istoricū; dar mai ântâiu în Grecia-nordică muntósă, numită după aceea Epirū. Atâtū poporulū grecū străvechiu câtū și limba lui n'a pututū să se mai afle pe cea mai de josū trēptă de desvoltare. Pentru-că, dacă asemēnāmū limbile rudite, cari au odrăslitū din tru-pina comună, dar perdută, și le mai aflămū încă în produse literare, vomū afla, că ele în multe privințe au același ca-racterū, același gradū de desvoltare. Decī acelū idiomū străvechiu a servitū dreptū zestre*) limbilorū odrăslite din-trēnsulū. Cunoscința istorică află pe poporulū grecū străvechiu aci (în Grecia) sub numele comunū de „Pelasgi,“ împărțitū într'o mulțime de popóre mici, de bună séma cu atâtea dia-

*) Comp. esceleanta programă de Kuhn: „Zur ältesten Geschichte der indo-germanischen Völker.“ Berlin (Realgymnasium), 1845. 4.

lecte, cari însă toate aveau de caracteristică sunete înăduşite, aspre, onomatopoeice, tare scurte şi simburóse. Şi deşi dialectele aveau multigóre forme şi cuvinte, totuşi în genere erau formate după regulile ficse şi apte de o dezvoltare internă mai întinsă. Căci altfelú limba latină de mai târziu n'ar puté avé aşa de mare aseménare cu cea grécă, precum vedemú, că are.

O parte din aceşti Pelasgi séu Greci pelasgici emigrară în timpú necunoscutú în Italia şi se aşedară pe ţermurele-résăriténú, de unde fiindú constrínşi de alte naţiuni a trece Apeninii se aşedară pe ţermurele-apusénú alú Italiei, unde îi aflămú în timpulú istoricú ca poporú stabilú sub numele de „Latiní“ în provincia „Laŕiu.“ Acéstă emigraţiune nu este, ce e dreptú, dovedită nemijlocitú prin atestate istorice; însă afinitatea dintre limba grécă şi latină până în cele mai mici aménunte este cu multú mai mare şi mai strínsă, decâtú să se póta afirma că ambele popóre nu suntú de aceeaşi seminŕia, precum suntú şi limbele vorbite de dênsele din aceeaşi trupină. Cu toate acestea se mai aflá la mai mulŕi scriitori vechi, deşi dintr'unú timpú mai târziu, mai multe sciri întunecate şi confuze, cari conglásuescú una cu alta, ce e dreptú, dar totuşi indigitézá la tradiŕiuni mai vechi şi se baséză de sigurú pe óre-care sciinŕă istoricá despre emigraŕiuni de ale seminŕiilorú pelasgice din Grecia în Italia. Este cu neputinŕă, ca aceste sciri să fie lipsite de orice basă reală, ceea ce se póte proba cu urmátorele: Epirulú a fostú unulú dintre locurile principale ale cultului lui Dios séu Zeus, ca tatá a toate (*Zeus πατήρ*) şi alú presupusei sale soŕii Diana séu *Diaia*. Asemenea este şi Hestia, ŕeiŕa vetrei casnice, de buná séma una dintre ŕeitáŕile cele mai vechi ale Greciei. Acestorú ŕeitáŕi le coréspundú cu o mică deosebire a numelorú ŕeitáŕile curatú latine: Iupiter (Diu pater, ŕi: Diupater, de unde, după omiterea lui D, a rémasú Iupater şi Iupiter), Iuno (Diuo, ŕi: Diuno, de unde Iuno), Diana séu Deana şi Vesta. De aci mai urméză, că religiunea Latinilorú era asemenea cu a Grecilorú din multe puncte de vedere.

Pentru ca să aflămú, în ce gradú de dezvoltare limbisticá a statú seminŕia, care a trecutú în Italia, vomú pune ambele limbí, cea latină şi cea grécă, una lângú alta, — le vomú aseména una cu alta, — în aménuntele lorú şi vomú căuta aceea ce este comunú aménuora. Punctele, în cari conglásuesco

una cu alta, voru fi punctele documentătore. Din acesta se va vedé, în ce a constatú cultura ambelorú popóre. — Dar aci trebúimú a distinge bine acele cuvinte și forme, cari au venitú mai târziu în limba latină în urma cunoscínței mai de aprópe a Romanilorú cu Grecii. Vomú stabili deci doué període în privínța grecisării latinei, una primitivă și una posterióră. Unde cele mai necesare, cele dintâi și cele mai simple obiecte coincidú în ambele limbí, acolo afinitatea trebuie să fie străvechiă. Aceste cuvinte și forme limba latină trebuie să le fi avutú din capulú locului, adecă chiar în timpulú desbinării ei de cea grécă vechiă. Cuvintele íntrate mai târziu în limba latină se cunoscú fórte lesne, fiind-că însemnéază obiecte, cari presupunú o cultură spirituală mai ínaltă. La acesta vomú afla, că pe când limba grécă, apucându cu desvoltarea sa ínainte și făcându pași giganticí, a perdutú multe forme primitive; cea latină, vietúindú isolată în Lațiu între popóre streine, a ținutú morțișú la formele vechí, primitive,*) parte pentru că naționile, printre cari au íntratú Pelasgii inmigrățí, nu constituiau masse mari și compacte, parte pentru că acelea se aflau pe o tréptă de cultură cu multú mai inferióră decâtú ei, adecă Pelasgii nu aveau ce învêța dela dênsele nici în privínța culturai nici în privínța limbiei. Astfelú Lațiuľ a câștigatú prin inmigranții streiní fórte multú în privínța moravurilorú séu a civilisaționii. Numai Etruscii se aflau pe acelu timpú pe unú gradú órecare de cultură și organisare de statú. Și fiind-că limbile vechí ale Italiei, după cum s'a pututú constata cu siguritate din rêmășițele lorú tractate mai cu sémă de învêțatii germaní (ca Grotefend, Lassen, Lepsius, Mommsen și alții) cu multă erudițiune critică, — cari limbí în cea mai mare parte s'au ținutú de tribulú limbilorú celtice, — au fostú fórte sêrace în cuvinte și în forme, dure la pronunțatú, aspre, greóie și neíndemânaticé, prin urmare se aflau pe o tréptă fórte inferióră de cultură, de desvoltare, idiomulú latinú a pututú ușorú câștiga preponderanță asupra acelorá.

Pentru a argumenta mai bine cele díse până aici voiú pune cuvintele comune ambelorú limbí unele lângă altele și

*) Comp. Pott. Etymol. Forsch. t. I. profățá, pagina XXIX. și t. II. pag. 433.

spre a da unŭ prospectŭ și mai bunŭ, voiŭ împărți ca Heffter cuvintele în rubrici după spețiile lorŭ.

I. Cuvintele, cari însemnăză obiecte din istoria naturală.

a) Din regnŭlŭ animalelorŭ și alŭ ômenilorŭ: πούς pes piciorŭ,*) δάκτυλος digitus degetŭ, ὤμος humerus umărŭ, ὠλένη ulna cotŭ, βραχίον brachium brațŭ, ἄρμος armus închiăiătură a brațului și a umărului, ἄρθρον artus (articulus) închiăiătură, ὀστέον os (ossis) osŭ, σκῆτος cutis piele lucrată, κρέας caro carne, κρῖνος (ion. κωνμός) cruor (crudus) gerŭ, frigŭ mare, ὄνυξ unguis, ungula unghia, copită, ὀμφαλός (accentuatŭ și proparoxitonŭ — ὀμφαλος) ombilicus buricŭ, κέρας cornu cornŭ, κόμη (doricŭ: κόμα) coma cômă, κῆρον cerebrum creerŭ, νεῦρον nervus nervŭ, κῆρ (καρδία) cor inimă, ὀδοός dens dinte, στόμα, στόμαχος stomachus stomacŭ, φόβη (șiσόβη) iuba cômă, plétă, μῦκος mucus mucŭ, μύζω mungo suflu mucii, ἔδω edo mănâncŭ, πῖω (πίω) bibo (buo) béu, πύω spuo scuiptŭ, λύζω lugeo jălescŭ, πάλμη palma palmă, γόνυ genu genunche, ὄψ oculus (în clasic. vox) ochiu, οὔς seu ὠς auris ureche, διγγάνω tango atingŭ, γένω (γευστός) gusto gustŭ, λείγω lingo lingŭ, πνεύμων pulmo plămână, ἔντερον venter ventre, pântece, ὕδωρ, ἰδρώς sudor sudore, χείτη seta pěrŭ fâlfăitorŭ, ῥώω, ῥώννυμι robur tăria, ἰδος sitis sete, πτόρνυμι sternuo strănutŭ, ὀλολύζω urlu, λέγω (λόγος) loquor vorbescŭ, βράγχος racus, raucus răgușelă, χοίρωμαι screo cohăcăescŭ, τυγescŭ ușorŭ, γοάω gemo gemŭ, ἰδεῖν videre a vedé, ὄον ovum ou, πῶλος pullus puiŭ, ἔρπω repo, serpo tărESCŭ, șerpuescŭ, φρίν ren rărunchiu, rinichiu, σιγέω sileo tacŭ, κλάζω clango rĕsunŭ, κρώζω croco, crocito croncănescŭ, ἀνξάνω augeo augmentezŭ, γενέω, γίγνομαι nascŭ, mĕ nascŭ, γένος genus genŭ, și altele.

Mai suntŭ însă o multime de nume de animale fôrte asemenea, dar mirare, că acelea însemnăză în ambele limbî deo-

*) Însemnările romănesci s'au pusŭ numai pentru ca să le înțelegă cetitorii, dar nu ca să se arĕte asemĕnarea limbii romăne cu cea latină și grĕcă. În limba latină însă s'au pusŭ formole, ce suntŭ asemenea celorŭ grece pentru a arĕta asemĕnarea, resp. afinitatea ei cu cea grĕcă.

sebite animale,*^{*)} *κίπρος* caper țapü și aper mistrețü, porcü sêlbaticü, *ἴππος*, *γίννος* hinnus catârü, *ἵππος*, *ἴκκος* equus calü, *ἀλώπηξ* vulpes vulpe, *ἔχιν* anguis șerpe, *ἔχελυς*, *ἔγγελυς* anguilla țiparü, fusarü, *κόλυμβος* columba columbă, porâmbü, *ψάρ* sturnus graurü, *χελιδών* (în locü de *χεριδών*) hirundo rîndunică, *κόκκυξ* cucullus cucü, *κόραξ* corvus corbü, *κορώνη* cornix cióră, *νήσσα* (*νήττα*) anas rață, *χην* (*χάν*) anser gâscă, *τρογών* turtur turturé, *ἔπου* upupa pupăză (celü latinescü și românescü e cu multü mai onomatopoeticü), *ὄρνω* ululo (ursus) urlu (ursü), *λύκος* lupus lupü, *λέων* leo leu, *μῦς* mus șórece, *μύια* musca muscă, *μόρμηξ* formica furnică, *ἀράχνη* aranea păiangine, ș alt.

b) **Din regnolü plantelorü:** *φύλλον* folium fóie, *ρίζα* radix rădăcină, *ραπίς* rudis jórdă, *ράπος* rapum, rapa mórcovă, *γορβή* (dor. *γορβά*) herba érbă, *ράξ* racemus bóbă de strugure, *γρόσσις* gramen érbă, *κριθή* hordeum orzü, *πίττα* pix rășină (pită), *πίτυς* pinus pinü (brăducü), *εἰλίχη*, *εἰλιξ*, *ἐλιξ* ilex ileu, *κάλυμος* calamus pénă de scrisü, ș alt.; și

c) **din regnolü mineralelorü:** *αὔρος* aurum aurü, *ἀργύριον* argentum argintü, *μόλυβδον* plumbum plumbü (dela pluo, astfelü că cuvêntulü latinescü înfățișeză forma primitivă), *μέταλλον* metallum metalü, *χάλιξ* calx tinciü, varü (pétră de varü), *λάας* lapis lespede, *ἄμμος*, *ψάμμος* (*ἄμαθος*, *ψάμαθος* din *ψάω* frecü, sfărlescü măruntü, de aci *ψήφος*, *ψάφος*) sabulum, sabulo nisipü, pulbere, *ἄλις* sal sare, *μύνη* mons munte.

2. **Obiecte fizicale:** *ἥλιος* sol sóre, *ἀστέρ* astrum și stella (astella seu asterla) sté, *ἀήρ* aer aerü, *αιθήρ* aether eterü, *ἔσπερος* vespereus vespereă, séră, *ἄνιμος* animus (deși sub altă însemnare) vântü, *ἦρ* ver primăvară, *χειμών* hiems érnă, *χυμός* humus humă, *νέφος* nubes nourü, *ἔρση*, *ἔρση* ros róuă, *νιγός*, *νιγετός* ninguis, nix né, ninsóre, *νίγω* ningo ningü, *νεφέλη* nebula negură, *αἶθος* aestus și aestos arșiță, vară, *ξηραίνω* sicco secü (screnus seninü seu sorinü), *κοίλον* coelum ceriu, *λευκός* lux, luceo, lucidus luciro, lucitorü, luciosü, lucescü ș alt.

^{)} Comp. lecsiconulü etimologicü alü limbii latine de Schwenk. Frankfurt a. M. 1827. 8, pag. 92 și mai incolo caper!

3. **Viața de familiă a ômenilor***: *δóμος* domus casă, *ἔθος*, *ἡθός* aedes casă, *ἔδος* sedes șeșă, scaun, *ἑστία* vestă vatră, vestă, *πατήρ* pater tată, *μήτηρ* mater mamă, *φράτηρ* frater frate, *ἄσρ* (dela *εἶρω*) soror (dela sero-*ἔρω*, *εἶρω*) soră, *ἄπγος* avus moșă, bunică, *πάτρως* patruus unchiu (din partea tatălui), *μάμμα* (*μάμη* onomatopoetică) mamma, avia bună, bunică, *ἐκρός* socer socru, *ἐκρά* (*ἐκρή*) socrus sócră; *γάλως* (*γαλόως*) glos cumnată, *παῖς* (*παῖς*, *παῖρ*) puer (din fuo-*γίω*) bășetă, *φίλος* (din *φίω*), *φίλιος* filius, filia fiiu, fiiă, *γίγνωμι* gigno nască, *γένω*, *γενάω* (g)nascor nască, *γένος* gens, genus genă, ginte, *νυμφέω* (*νύφω*) nubo mă mărită, *ὄκιος* vicus sată, *μύμη* (dela *μύω*) moene, munus dară, *ἑσθής* vestis haină, vestmântă, *μύλη* mola móră, *λαμπτήρ* la(n)terna laternă ș. alt.

4. **Animale de casă, cultura de vite, de câmp și de grădini**: *βοῦς* (*βός*) bos bou (vită), *βοῦν* boare a sbera, *ἵππος* (ar trebui să fie *ἵκκος*) equus (adecă hiquus, hequus) cală, *ὄις* ovis óe, *ζυγόν* iugum jugă, *βόσκω* pasco pască, *βοτήρ* pastor păs(că)toră, *κύων* canis câne, *ὕλακτιῶ* (din *ὕλακτιέω*) latro latru, *ἄγω* ago lucreză, *ἀγρός* ager agru (ogoră), *ἀγέλη* (*ἀγέρω*, *ἀγείρω*) grex turmă, *ἀρόω* aro ară, *χόρτος* hortus grădină, *οἶνος* vinum vină, *μέλι* mel miere, *λίνον* linum ină, *κάδος* cadus cadă (bute), ș. alt.

5. **Marină**: *νάω* (*νέω*) no (în)notă, *ναῦς* navis navă (nae), *ναύτης* nauta corăbieră, *πρώρα* prora proră (partea de dinainte a corăbiei), *κυβερῶν* (dela *κύβω*, *κύπτω*-cubo mă plecă înainte, și dela *ναῦν* corabiă (în casulă acusativă) **gubernu** guverneză, chivernisescă, *κυβερνήτης* gubernator guvernatoră, chivernisitoră, *ἑρεμῶς* remus lopată, vâslă, *ἄγκωρα* ancora ancoră, anghiră séu anchiră, ș. alt.

6. **Religiunea**: *Θεός* deus đeu, *θεά* dea deită, *δῖος* divus đeescă (divă), (*ἄγω*) *ἄγιος*, *ἱερός*, *ἱερίζω*, *ἱερίζω*, sacer, sacro, lustro, sacru, sântă, sacreză, sântescă, curățescă, *τέμενος* templum templu, ș. alt.

Mai compară: *εἶω* (*εἶμι*) eo (io) mergă, *δῶ* (*δίδωμι*) do dau,

*) Comp. escelenta programă de Kuhn citată mai nainte: „Zur ältesten Geschichte der indo-germanischen Völker.“ Berlin, (Realgymnasium), 1815, 4. — Apoi Niebuhr: „Geschichte der Römer.“ I. pag. 93, „Vorlesungen über die römische Geschichte.“ I. pag. 106, și mai departe!

στάω sto stau, ἵστημι sisto sistezŭ (facŭ sǎ stea), ἕδομαι se-deo gedŭ, φέρω fero ducŭ, ἀρπάζω rapio rǎpescŭ, γράφω scribo scriŭ, μνησκόω memini mi-aducŭ aminte, ὀρέγω rego conducŭ (regezŭ), ș. alt.

Mai deosebitǎ atențiune meritǎ pronumele și numerele, cǎci ele de sigurŭ se ținŭ de cele mai vechi cuvinte și, fiind cǎ consunǎ în ambele limbi, dovedescŭ cǎ sunt rudite din cea mai îndepǎrtatǎ vechime. Ele arėtǎ în același timpŭ, în ce gradŭ de desvoltare s'au aflatŭ acei Pelasgi, cari au emigratŭ din Epirŭ în Italia, spre a întemeia acolo poporulŭ latinŭ și limba latinǎ. Sǎ vedemŭ darǎ:

1) Asemnǎtatea pronumelorŭ și a declinațiunii lorŭ: ἐγώ ego eu, μοῦ mei de mine, μοί mihi (mi) mie, ἡμῖ, mi, μέ me pre mine, mǎ, ἡμεῖ nos noi, ἡμῖν nobis noue, ne, ni, σὺ tu tu, σοῦ tui de tine, σοί tibi ție, ἡτί, ți, σε te pre tine, te, σῶν vos voi, σῶν vobis voue, vǎ, vi, οὖ sui de elŭ, de ea, de sine, οἱ sibi lui, ei, ἡ, i, sie (gi), εἰ se pre elŭ, pre ea, ἡ, lu, o, pre sine, se, ἔ (hi) c) estŭ, acestŭ, ἴς is istŭ, (a) estŭ, ὅδε ole, ille, ἐλŭ, celŭ, ὄ, ἡ, ὄ qui, quae, quod care, ce, ὄς, ἡ, ὄ us, a, ud, cam celŭ, ce, τός, τῆ, τό tus, ta, tum cam așa, atătŭ de mare, τίς, τί și τίς, τί quis, quid cine, ce și cineva, careva, ὄre-care, ὄre-cine, ceva, ὄre-ce: și

2) Asemnǎtatea numerelorŭ: εἷς (εἶς) unus unŭ, δύο duo doi, τρεῖς tres trei, τέτταρες quattuor (ar trebui sǎ fie: ta-tuor, fiind cǎ t schimbǎ forțe adeseori cu qu, comp. τίς quis!) patru, πέντε quinque cinci, ἕξ sex șese, ἑπτά septem șapte, ὀκτώ octo optŭ, ἑννέα novem nouǎ, δέκα decem dece, ἑνδεκά undecim unu-spre-dece, δωδέκα duodecim doi-spre-dece, εἴκοσι (ar fi sǎ fie: νίκοντι, δνίκοντι-δνὶς δέκα) viginti (adecǎ dui-ginti-bis [duis] decem) doue-deci, τριάκοντα triginta trei-deci, ș. alt., ἑκατόν centum (vêrêndŭ unŭ n și lǎpêdândŭ pe ε) sutǎ διακόσιοι (δὶς ἑκατόσιοι) ducenti (duo centum) doue-sute, și altele.

Vedemŭ darǎ, cǎ chiar și în compozițiunii esistǎ consonanță și cǎ tôte aceste cuvinte nu se mai aflau în forma lorŭ primitivǎ, durǎ, șa-penǎ, grecoie, neîndemǎnaticǎ, ci erau fluente, volubile, rǎmurite, ba chiar varia

bile în totă privința.*) Ambele limbi urmăză după aceleași legi de formațiune.

Limba latină a avutū din capulū locului, ca și cea grécă, trei genurī, cu tóte că mai târziu a primitū la mai multe adiective forme de douē genurī. Varietatea formelorū de trei genurī s'a desvoltatū și la pronumele demonstrativū: **o, a, o** séu **u, a, u** séu **us, a, um** (*os, a, or*) séu (cu deosebitele sale în-tăriturī) **tus, la, tum, dus, da, dom** etc. Totū asemenea s'au desvoltatū deosebitū și formele de numărū (**i, ae, a, is, es** etc.) la finea cuvintelorū.

Modulū idiomului latinū de a forma diminutive în **ulus, ula, plum** a trebuitū să fie usitatū și de idiomulū (latinū) primitivū, pentru că în limba grécă de mai târziu s'au mai păstratū urme despre acēsta, ca: *νεφέλη* (cu **nebula** negură), *δάκτυλος* (cu **digitalus** degetū), *σκόπελος* (cu **scopulus** stâncă) ș. a. În decursulū timpului idiomulū grecū a lăpēdatū atarī forme, pe când celū latinū le-a păstratū până în zilele nóstre.

Fiind că vorbirea, mai alesū la începutū, când limba eră, încă sēracă, nu avea o copiă mai mare de cuvinte, era numai o indigitare, o arētare la obiectele séu lucrurile, carī trebuiau să fie însemnate. Pronumele nu numai că a trebuitū să se fi formatū, ci să se fi și desvoltatū diferitū. Astfelū ni se înfățișeză pronumele demonstrativū ca suficsū în deplină consonanță cu celū grecū, de unde putemū conchide ceea-ce amū mai enunțatū la unū locū, că latina de mai târziu a avutū acea însușire particulară din capulū locului ca o zestre dela mumă-sa, dela idiomulū pelasgo-grecū. Să comparămū: Y**) *δρυ, δόμ-ος* domus casă, *Υζυγ, ζυγ-όν* iugum jugū, *Υφυγ, φυγ-ή* fuga fugă, *αγα μαι, αγα-θός* și aveo, avidus dorescū ferbinte, lacomū, *ἀγαπη-τός* și ama-tus iubitū, amatū, *ἰλαρός* hilarus veselū, *ἄκρος* acer (în locū de **acerus** fôrte înaltū) agerū etc. Dacă este vre-o diferință între formele latine și cele grecescī, apoi aceea a provenitū numai de acolo, că sunele grele de pronunțatū séu necomóde s'au lăpēdatū séu s'au slăbitū, orī s'au schimbatū, introducēndu-se altele nouē, ca:

*) Comp. G. Curtius: „Sprachvergleichende Beiträge,“ tom. I. pag. 4 — „Mulțimea formelorū a fostū gata în marea grupă de limbi, mai nainte de a se desbina singuratecele membre.

**) Semnul Y s'a adoptatū de filologī, pentru ca sū nu se re-pete cuvēntulū rădăcină și însemnēză séu mai bine este întrebun-tatū pentru cuvēntulū arētatū.

χαρτός gratus multă mitorü, γλαυρός glaber cojitü, neteditü, ελεύθερος liber (arch. loeber) liberü, νέος novus nou, πλείος plenus plinü, etc. Terminațiunea adiectivală -κός este în latina mai rară, s. e. afer african africanü, aperio apricus atinsü de sóre, foc focus focü, vatră.

La adiective s'au desvoltatü forme pentru deosebire, împărțire, dualitate, contrastü, ordine, succesiune, comparațiune, și adică: 1) în **terus** séu înmuitü în **ter**, cărei forme îi corëspunde pe deplinü terminațiunea grecescă **τερος, τέρα, τερον**, precum: **δεξιτερός** dexter dreptü, **ἀριστερος** (dela **ἄριστος**) sinister (dela sinus) stângü, **ἕτερος** ceterus celălaltü (celü alü altu), **πότερος** uter (cu negațiunea pusă înainte **ne-uter**) care din doi, **δευτερον** iterum érá (comp. și **alter, citer, ulter!**), **ἡμέτερος** și **πρωτερος** noster. nostru, **ὕμέτερος** și **σφωίτερος** voster, vester (comp. **σφέτερος, ἐκάτερος, πρότερος**), **vostru**, **ὑστερος** posterus următorü, **ἀνώτερος, πλησιαίτερος, ὑπέτερος**); și 2) în **τός** și **tus,μός** și **mus**: **πρωτος** primus primü, ântâiu, **ἑβδομος** septimus septimü, alü séptelea, **δέκατος** decimus decimü, alü decelea, **τέταρτος** quartus (în locü de **quequartus**) alü patrulea; mai departe: **ἄλλimus, summus** cu forma lungită **simus: centesimus, millesimus, maximus** (în locü de **maccimus**); deaici vine forma latină de superlativü **isimus** séu **issimus**. Forma latină de comparativü corëspunde celei grecesci în **ίων, ιον**.

Ambele limbî au o reduplicațiune adiectivală, substantivală și verbală comună, care-și are cauza primitivă parte în usulü celü desü alü unui și aceluiași sunetü, parte în nisuița omului de a întări noțiunile: **πορφύρα** purpur (dela **πύρ** focü), **porfiru, purpurü, μάρμαρος** marmur séu marmor (dela **μάρω** lucescü, sclipescü, **μαρμάρω, μαρμαίρω**) **mormoră** séu **marmorü, βάρβαρος** barbarus barbarü, **ὄλολύζω** ululo urlu, **πιπίζω** pipio pipiescü, **κίκκος** cicer mazöre, **κόκκυξ** cucus cucu, **εποψ** upupa pupăză, **κύνος** ciconia cocostêreü.

Ar urma acuma să espunü séu să desvoltü declinațiunea și conjugațiunea. Dar fiind că acestea s'au desvoltatü în latina ceva mai nedependentü de cea grócă și prin urmare și aci putemü constata numai rudire*) mai mare și o influință de totü

*) Considerândü probele de cuvinte și de forme aduse până aci și câte se mai potü aduce, credü a nu gresi, dacă voiu înfățișa gra-

mică a limbei grece asupra celei latinesci, trecem la partea séu perióda II să vedem, dacă vom pute constata acolo o influință grecescă asupra desvoltării cuvintelor și asupra literaturii limbei latine.

Periódă II.

Acésta începe cu înălțarea Romei în fruntea confederațiunii latine și duréză până la începutul activității literare a Romanilor, cam până pe la finea rășboiului ántáiu punic, séu cam dela anul 570 până la 241 a Chr. Încă pe la sfêșitul periódei precedente Roma páșise, după cum vedem din scirile, ce le aflăm despre dênșă, în fruntea Lații prin puterea ei, ce creșcea mereu. — Acuma ea începe a da tonul, a domni și în afară nu numai prin puterea-i internă, ci și prin cultura și prin desvoltarea limbei. Isvórele ce le avem din séu despre periódă acésta sunt mai fluente ca cele din cea precedentă, dar sunt numai romane.

Spre a vedé, dacă în decursul periódei acesteia se manifestéză vre-o influință specifică grecescă asupra desvoltării séu formării cuvintelor limbei latine (căci despre o influință grecescă asupra literaturii limbei latine în periódă acésta încă nú póte fi vorba), voi urmări împreună cu istoria limbei latine și pe a poporului latin. Acésta trebuie a se face neapărat, fiind că desvoltarea limbei preste tot, dacă nu în tóte casurile, dar în cele mai multe, este condiționată de desvoltarea poporului, ce o vorbesce, în privința materială, politică, militară și socială.

După ce Roma, din cauzele menționate mai nainte, se înălțase în fruntea confederațiunii latine sub ambițiosul rege **Serviu Tului**, ea câștigă preponderanță asupra tuturor cetățitorilor latine, prin urmare asupra întregului Lațiu. Ea deveni așa dară domnitórea poporului latin.

Procedura ei politică și preponderanța, care creșcea, ce e drept încet, dar mereu, deveni cu timpul și limbistică; pentru că înaintarea și mișcarea poporului roman în direcțiunea aceea a adus cu sine și propagarea limbei și o făcú pe acésta

dul de afinitate al limbei latine cu cea grécă în privința formelor și a cantității cuvintelor printr'o proporțiune aritmetică și adică: afinitatea limbei latine se are la limba grécă ca 7 : 9. Cu alte cuvinte din 90 de cuvinte grecesci 70 sunt rudite cu corespunđătoarele lor latinesci.

să dea tonul în întregul Latium, va să zică să devină limba universală a Latiumului.

În această pozițiune Roma progresază meru, deși nu tare iute, și cetățile Latiumului, cari până acuma numai prin egalitatea limbei, prin paritatea moravurilor și a religiunii erau foarte lascu unite, începă a se uni totu mai strinsu, formându astfelu cu timpulă o unitate politică. Vedemă dară, că Roma regală se desvöltă cu încetulă dintr'o comunitate înfrățită strinsu numai și numai prin rudeniă și cultu într'unu imperiu basatu cu totulă pe alte temelii. Monotoneitatea timpurilor de mai nainte dispare, făcându locu înfloririi unei vieți de stată bine organizatū. Roma cea neînsemnată și modestă începe acum a-și eserța hegemonia preste Latium, deșteptă în poporațiunile acestuia o viață mai vioidă și, dacă puterea, resp. domnia regescă n'ar fi fostu cassată prin răsturnarea și alungarea ultimului rege, a lui Tarceviu Superbulu, ceea ce a causatu o stagnare a desvöltării poporului romanu, acesta pôte că ar fi devenitu celū puțină cu doi seculi mai curëndu unulă dintre cele mai culte popore ale anticității. Unu învățatū germanu, tractându despre cassarea regatului în Roma, dăce cam următorele: „Această răsturnare a constituțiunii și cassarea domniei regale a urmatu la anulă 510 a. Chr., și relațiunile cele nouă au adusă cu sine firesce și o mulțime de schimbări limbistice. De-atunci cuvinte, ca: *rex* (escepționându *rex sacrificulus*), *regnum*, *regnare* deveniră difamate; se iviră și se stabiliră expresiuni séu idiotisme, ca: *regibus expulsis*, *post expulsos reges*, *post exactos reges*, *post libertatem receptam*, și cuvinte ca: *consul*, *consulatus*, *patres conscripti*, *plebs*, *plebei*, *patricii*, *ordo patricius* ș. a. de felulă acestora. Certele și luptele, ce urmază între Patricii și Plebei, efăptuiră, ca aceste nume să devină și mai marcate și mai tăiatore.“

Desvöltându-se referințele politice și sociale în Roma cu totulă altfelu, de cum s'au desvöltatu până la alungarea regilor și proclamarea statului romanu ca republică (*res publica*) sub doi consuli aleși de poporū pe câte unu anū, limba încă n'a statū pe locū, ci a mersū și ca înainte cu mișcarea poporului. Ea s'a desvöltatu în direcțiunile acelea, în cari s'a desvöltatu și poporulū. Limba latină era organulū celū mai principalū, de care se servia poporulū pe tôte teronele desvöltării sale. Fiindū ea taro întrebuințată în afacerile publice se cul-

tivă în Roma mai tare, devine mai mlădiósă, mai flexibilă, mai ductilă, mai regulată. Firesce că la început limba s'a dezvoltat mai numai pe terenul legislativ; căci istoria Romanilor dela alungarea regilor începe este o legislațiune continuă. Limba dezvoltată, cultivată și regulată prin usul legislativ și juridic trecu și asupra cultului și a dreptului gîntilor; de aci își trag începutul multe *formulae solennes**) séu prescripțiuni séu introduțiuni întocmite în cuvinte anumite, neschimbăcióse pentru una séu alta ceremoniă religióasă, pentru unul séu altul act public. Tóte acestea erau formulate într'o ordine strictă. Nu mai încapă decî nici o îndoiélă, că limba latină a trebuit să câștige prin acésta în precisiune, în regularitate, în putere, în serioșitate și în solenitate. Pe de altă parte însă a primit conformu caracterului romanu însuși puțină duritate, monotoneitate, înțepenire și rigiditate. Acésta a fost neapărat de lipsă să urmeze, adecă să se stabilească în limba latină, pentru că Romanii, îndată după cassarea demnității regesci, începură a încheia tractate cu puterile și cu cetățile vecine, precum: cu cetatea Ardeea (509), cu Cartaginea (509), cu regele Porsena (507) și cu alții, la cari tractate era neapărat de lipsă acurateța, precisiunea și precauțiunea în expresiuni. Și limba, fiindu întrebuințată fórte tare în acte de natura celor pomenite, a ajunsu o desteritate fórte mare, a dobânditu o calitate, ce o vedem noi însine oglindându-se în traducerea grecésă a celui dintăiu tractat cu Cartaginea**). În același timp a trebuit să se formeze unu stilu diplomaticu curialu; și în acésta privință avem numai să asemănăm cele doă tractate cu Cartaginea. Ele conțin unu ce monotonu, uniformu, amăsurat.

Pentru ca tóte aceste produse limbistice să se prefacă în monumente literare și prin urmare să se pótă păstra pentru timp mai îndelungat și să se lase ca moștenire urmașilor,

*) Acestea, după câtu este cunoscutu, suntu adunate de unu erudit francezu, cu numele Brisson în seculul al 16-lea (1591).

**) Polibiu a tradus acéstu tractat în limba grecă. Comp. II, 22, 24.

a trebuită, ca scrierea cu litere să se facă necesară și totodată mai generală. Cu ocaziunea scrierii produselor limbice a trebuită a se considera și a se fixa relațiunile limbice, ortografia și óre-cară regule gramaticale și sintactice. Astfelu scimă de sigură din Liviu,*) că confederațiunea cu Latiniă din anulă 493 a. Chr. a fostă săpată într'o columnă de bronză și că**) în anulă 363 a. Chr. a fostă compusă o lege și săpată în bronză cuprindendă ordinulă, ca în totă anulă la 13 Septembrie celă mai înaltă funcționară ală cetății să bată cu solenitate ună cuiu în păretele capelei lui Iov, și mai multe altele de acestea. Din tóte documentele, resp. monumentele literare de felulă celoră menționate mai susă și din altele, cară li-au urmată mijlocită séu nemijlocită, se póte vedé, că limba înainta în desvoltarea séu cultivarea sa cu pași gigantică. Posibilu însuși, care a trăită pe la mijloculă seculului ală doilea a. Chr., a vedută originalele celoră trei tractate cu Catarginea (509, 348, 306). Ele erau atătă de vechă și limba, în care erau scrise, era așa de deosebită de limba timpului acestui istoric, încătă numai cu greutate și prin scrutare strajnică au putută fi descifrate.

Decă înmulțindu-se monumentele literare ale limbei latine pe terenulă legislatoric, s'a ivită și necesitatea, ca acelea să fie culese, adunate și aședate într'ună corp, adecă într'o carte. La anulă 304 a. Chr. se amintesce de celă dintăiu secretară publică (**scriba**) în persóna lui Cvintu Flaviu, care a publicată așa numitulă **ius civile**, ce fusese până atunci în mânăle Patriciilor și întocmi ună calendariu (**fastos**) în for. După aceea s'a începută a se compune și a se purta așa numitele **fasti** (calendariu, anale vechi romane), **commentarii** (cărți de esplicări) și **annales pontificum** (**annales maximi séu publici** analele pontificiloră, analele cele mari séu publice, **libri lintei**, **libri censorii**, **libri magistratuuum**, **pontificum**, (cărțile de pânză, cărțile censoriale, cărțile magi-

*) Comp. Liviu, II, 33. Dionys Hal. VI, 95. VIII, 15.

**) Comp. Liviu VII, 3. *Lex vetusta est, priscais literis verbisque scripta, ut, qui praetor maximus sit, Idibus Septembris clavum pangat. Fixa fuit dextro lateris aedis Iovis Optimi Maximi. — Eum clavum, quia rarae per ea tempora literae erant, notam numeri annorum fuisse ferunt.*

straţilor, pontificilor) şi altele mai multe, despre a căroră existenţă ne raportază fidelul vechii scriitor. Dar aceste monumente literare însăşi nu mai pot mărturisi nici pentru sine, nici pentru lucrul însuşi, fiind că cele din perioada acesta s'au nimicit pe semne în mare parte la arderea Romei prin Galii (390 a. Chr.), era cealaltă mai târziu. Ele ne-ar da cele mai memorabile dovezi seu desluşiri asupra stării limbei din această perioadă. Aceasta ar pute-o face şi legile scrise pe cele 12 table, cari s'au completat la anul 450 a. Chr. Dar fiind că puţine din acelea, cari au mai rămas, sunt scrise antic şi acestea au suferit în decursul timpului prin copierile şi cetirile de mai târziu atâtea schimbări, încât învăţaţii numai cu mare precauţiune le pot folosi la judecarea limbei latine din această perioadă.

Cercetându fragmentele de legi, vom recunoşte, că espunerea era încă dură şi neîndemânatică, îmbucăţită în propoziţiuni scurte şi aspre, era în legătura cuvintelor preste totu corespunzătoare tonului celui aspru şi categoric al legii. Cu toate acestea se aflau în limba latină de atunci obscurităţi, cari, după cum dice Ceciliu la Gell. XX, 1, nu provin numai din vechimea timpului, ci şi din neîndemânătatea şi nătangia idiomului. S. e. în acele legi lipsesc adeseori pronumele *quis* seu *is*. Schimbarea persónelor este indicată seu numai foarte nechiar, seu că nu este de loc, d. e. *si calvitur pedemve struit* etc. (dacă cineva voesce să scape, să fugă), *si membrum rupit* (dacă cineva rupe, strică un membru), *si nox* (pentru noctu) *furtum factum sit* etc. (dacă furtul s'a făcutu nóptea), *si im* (pentru eum) *occisit* etc. (dacă a ucis pe cineva), *si in ius vocat* etc. (dacă cineva chiamă la judecată), *si morbus aevitasve vitium escit* etc. (dacă bóla seu bêtârneţa va fi viţiul, si iniuriam *saxit alteri* etc. (dacă cineva ar face altuia o nedreptate). Din fragmente mai putem vedé, că limba latină pe atuncia a avut cuvinte, cari în latina de mai târziu nu se mai află, va să dice s'au perdut ne mai fiindu întrebunţate; era pe de altă parte unele cuvinte aveau cu totul alt înţeles. Astfel aflăm: *sonticus* periculos, cu prepus; *obvagulare* a striga, a se jălui; *sarptus* smuls, smâncit; *adorare* pentru *alloqui* a vorbi către cineva; *assiduus* pentru *locuples* avut, cu dare de mână; *fariari* pentru *fari* a vorbi; totu astfel şi

idiotisme, ca: **noxiam nocere** a se face vinovat, de vină; **pedem strnere** a scăpa cu fuga; **diem diffindere** a amâna prezentarea unei legi; a amâna o judecată; **alienam segetem pellicere** a atrage fructele streine pe țărina sa (prin făcătură, prin farmece).

Afară de cuvinte și de idiotisme ne mai oferă și ele fragmente și forme demne de însemnat, ca: **endo** pentru **in**, **endoiacere** pentru **iniicere** a arunca în ...; **concapet** pentru **concupit**, **quips** pentru **quis**, **quoi** pentru **cui**, **quom** pentru **quom** (= cum), **em séu im** pentru **eum**, **stlis** pentru **stis**, **lis**, **nox** adverb pentru **noctu nóptea**; **ast** pentru (**ats**). Din acestea vedem cel puțin atât, că pe timpul acela în Roma chiar limba scrisă se afla încă pe o treptă foarte inferioară, pe când limba greacă cultă, adică clasică se afla tocmai în timpul completării celor XII table de legi în punctul culminațiunii sale, ea trăia în perioada de aur, în timpul lui Demostene, principelui oratorilor greci. Limba latină primise latul **endo** pentru **in**, asprul **stlis**, **quips**, **escit** și **escunt** (**erit**, **erunt**); dar nu primise încă **n** în mijlocul cuvintelor, spre a înmuia consoanțele aspru sunătoare, ci păstră primitivul **o** în **quoi** și **quom**. Totu din acele fragmente ale tabelor de legi mai vedem, că pe atunci litera **g** încă nu era cunoscută și că se face în colecțiunea de legi amintire de paschile (**carmen**, **occentare***) (a cânta în batjocură; de unde putem deduce, că pe acele timpuri limba era întrebuințată în poesia populară.**). Vedem dară din cele espuse, că până aci în această perioadă nu se poate simți nici o influință a limbei grece asupra celei latine, deși după cum s'a arătat mai sus, aceea se afla în acel timp pe cea mai înaltă treptă de cultură, avea de reprezentanți pe Demostene și pe Eschine. Dar Grecia se afla cu cultura sa dincolo de mare, de unde, până ce Romanii nu s'au dus acolo, nu a transpirat nimica în Italia.

După ce Romanii eșiră cu cuceririle lor dintre marginile cele strâmte ale Latium și după ce supuseră după multe crâncene și îndelungate resbele totă Italia inferioară, veniră mai întâiu în nemijlocită atingere cu Grecii, cari locuiau pe

*) Comp. Dirksen pag. 507.

**) Comp. Liviu V, 49.

țermurele sud-osticū alū Italiei, apoi cu cei din Sicilia și în cele din urmă cu cei din Grecia propriă.

Dară între Romani și între Greci a esistatū ore-care legătură încă mai nainte de ce ei porniră ca cuceritorī asupra acestora. Astfelū Roma trimise cu ocasiunea unei fōmeți mari la Campania și Sicilia o solii spre a efectui unū importū de bucate, ceea ce s'a și întēplatū în anulū 492 a. Chr. Cu Grecia propriă Roma intră în legătură asemenea prin solii parte în afaceri religiose la Delfi, spre a întreba pe oraculū (398 și 294) sēu spre a mulțami lui Apoline (396), parte în afaceri legislative la Atena, spre a cunōsce legile aceleia (454—451). Ba chiar pe Herodorū (sēu Hermorodorū?) din Efesū ilū chiămară Romanii la Roma, spre a le sta într'ajutorū cu sfatulū sēu la compunerea legilorū de pe cele XII table; cu care ocasiune acela esplică decemvirilorū romani legile lui Solone.

Îndată ce veniră Romanii în atingere mai întâiu mijlocită, apoi nemijlocită cu Grecii, începu și influința acestora a se manifesta asupra acelora mai întâiu mijlocitū, apoi nemijlocitū. Acēsta influință a fostū, după cum s'a arētatū, ca și atingerea Romanilorū cu Grecii, mai întâiu mijlocită, adecă prin solii, și fōrte slabă, mică și se mărgini numai pe lângă cunōscerea și adoptarea de deitāți și nume de deitāți grecesci, ca a lui **Liber** și a **Liberei** (496), a lui **Dens fidius**, a lui **Apollo** (433), a lui **Castor** (484). Ea însă deveni cu atāta mai mare și mai intensivă, cu cātū Romanii, venindū în contactū cu Grecii, începu a învăța limba grēcă și a se ocupa seriosū cu literatura aceleia. Despre acēsta vomū avē ocasiune a ne convinge în periōda III și IV. Când Romanii făcură prin tractatulū încheiatū cu Alecsandru, regele Egiptului, care se lupta în Italia cam pe la anulū 333 și 332, cea vātăia legătură directă cu Elada, limba elină se afla în a doua jumētate a periōdei de aurū. În resbelulū I punicū Romanii făcură cunoscință cu o parte din Sicilia. Resbelele lui Pirhu au fostū în adevērū resbelele Romei cu Grecii. Încă înainte de acestea, cam pela anulū 304 a. Chr., Rodienii intrară în legătură cu Romanii, și în anulū 273 a. Chr. elenistulū rege alū Egiptului, Ptolomeu Filadelfū, a introdusū printr'o legațiune o apropiare cu Roma. Prin acēsta Romanii facū cunoscință mai de-aprōpe cu grecismulū, cu cultura grēcescă și cu aceea, în ce se cuprindea

mai cu deosebire această cultură, cu literatura greacă, cu monumentele literare ale limbei grecesci. Și astfel urmă și a trebuit să urmeze de aci o trăsăritură asupra Romei, resp. asupra limbei latine, ce domnia acolo, și victoriosul Romanu fu învinsu de Greculu învinsu.

Numai câtu Romaniloru nu li s'a întâmpatū nenorocirea, ca multorū altorū pōpōre cuceritōre din evulū mediu, să-și pērdā limba cu totulū; dar au trebuitū să o modifice, să o polească, să o cultive, primindū cuvinte și forme nouē, și să o înavuțescā din bogatele isvōre ale limbei grecesci. Romanii au dusū limba latinā cu sine în provinciile supuse și chiar în provinciile grecesci ampoiatiū romanī nu se folosiau de culta, amabila și plăcuta limbă grecescă, ci ei constrînserā pe Greci a se folosi de dragomanī (interpreți), când tractau cu dēnșii. Ei aduserā pe învingi în pozițiunea de a învăța limba latinā séu a întrebuița interpreți, spre a se înțelege cu dēnșii, și stimau fără îndoielă pe acei streinī, carī vorbiau limba lorū (latinā) și astfel se înțelegeau cu dēnșii nemijlocitū. Acestū evidentū folosū a făcutū pe mulți bărbați, și chiar sclavi talentați, fericiți; pentru că învățandū ei limba latinā, au fostū întrebuițați când de Romanī când de Greci ca talmăcitori și astfel bineveduți de amēndouē părțile. Astfelū vomū întâmpina la începutulū periōdei următoare pe unū Liviu Andronicū, pe unu Eniu ca iubitorū parte ai unorū Romanī, parte ai națiunii întregi.

Prin această cunoștința limbei latine a devenitū necesară și afară din Lațiu. Mai târziu însă și limba greacă și-a deschisū cale în Lațiu și a câștigatū tērēmū între Romanī pe lângă cea latinā; și în acestū modū și influința ei a începutū a se manifesta asupra acesteia.*)

*) In titula acestei lucrări s'a disū: „Influința limbei grece asupra dezvoltării cuvintelorū etc.” Acesta însă nu trebuie a se înțelege așa, ca cum cuvântulū dezvoltate ar avē același înțelesū cu formare, adecă ca și cum cuvintele limbei latine s'ar fi formatū cu terminațiunii séu suficse curatū grecesci, ci că tesaurulū cuvintelorū limbei latine s'a înmulțitū, s'a dezvoltatū în multe direcțiuni prin influința limbei grece, care este foarte avută în cuvinte. Scriitorii atātū romanī câtū și streinī de origino au formatū, ce e dreptū, multe cuvinte parte prin derivațiune parte prin compozițiune, și numai foarte puține cu suficse grecesci. Cuvinte grecesci însă străformate mai multū

Prin atingerea cu Grecii Romanii își lățiră cercul cunoscințelor lor geografice, sociale etc., câștigându o mulțime mare de nume de totu felulu, cari nume însă ei nu le lăsară încălțate și îmbrăcate, cum le primiau dintr'o limbă seu dintr'alta, ci pe acelea, cari nu corăspundeau geniului și formei limbei latine, le străformară, le schimbară, le latinisară. Câteva cuvinte voru fi de ajunsu spre a ilustra acăsta: **Burrus** (*Πύρρος*), **elephas** și **elephantus**, **Lucas bos**, **classis** (în însemnarea de flotă), **classarius** (mărinarū, matrosū), **manus ferrea**, **harpago** ș. a. Din *Τάρας* Romanii au făcutu **Tarentum**, din *Ἀκριάγας* **Agrigentum**, din *Βροντίσιον* **Brundisium**, din *Μαλόεις* **Maleventum**, care mai târziu s'a schimbatu în **Beneventum**. Prin acăsta limba Romaniloru a trebuitu să începă a se despărți de dialectulu celorlalti Latini, **Romana lingua** de **lingna Latina**. Firesce că acestu contrastu încă nu s'a făcutu în literatura nouă cunoscută, pentru că în acăstă a doua perioadă n'avemū notițe despre acăsta și fiind că Roma a devenitu după aceea așa da mare, încātu s'a perduto într'ênsa Lațiuulu întregu.

Până pe acestu timpū, când Roma deveni dómna nu numai a Italiei întregi, dar și a Greciei, limba latină se învêta numai din comunicațiunea verbală, adecă din conversațiune. Devenindū însă cunoscința limbei latine necesară și afară din Lațiu, elocința, adecă mânuarea măestrită a limbei, a vorbirii bine întocmite și regulate, câștiga din ți în ți totu mai multă putere și mai mare influință. Din acăstă cauză Romanii, când vorbeiau în publicu, căutau adecă alegeau cuvintele și espresiunile și se siliau a le acomoda reguleloru gramaticale, sintactice și retorice, ceea ce în usulu de tóte țilele nu se făcea pe atuncia, precum nu se face nici astăzi. Și în êstū modū apoi s'a totu măritu deosebirea între vorbirea comună și cea de tóte țilele (**sermo communis** seu **domesticus** și **quotidianus**) și între vorbirea mai înaltă, mai regulată, adecă între limbagiulu de forū (**sermo forensis**). Acum, fiind că Romanii începură a scrie mai multu, arta scrierii deveni totu mai necesară și mai generală, și productele limbice începură a fi încredințate scrierii cu litere, cu alte cuvinte a fi prefăcute în opurī literare. În privința

seu mai puținū au adoptatū multe. În desvoltarea formelorū se póto constata o influință grecăscă specifică, ceea ce se va vedé la loculū seu.

acésta avemü dela Cicerone*) atestatü pozitivü, că cuvântarea orbului Apiu Claudiu, ținută în senatü la an. 279 a. Chr. pentru a desmânta pe Romani, de a încheia pace cu Pirhü, a fostü scrisä și a esistatü pe timpulü lui Cicerone*). Cätü de prețiosä ne-ar fi acea cuvântare pentru scopurile nóstre! putëndü constata dintr'énsa pe de-o parte starea limbei latine din timpulü acela, érá pe de altä parte elocința lui Apiu Claudiu.

Amü puté vedé dintr'énsa, cätü de tare înaintase limba în fonetică, în comoditatea vorbirii, în tăria gramaticală, în abilitatea sintactică și stilistică. În multele tractate, ce Romanii le-au încheiatü în acéstă periódă și cari de sigurü au trebuitü să fi fostü scrise, apoi în înscripțiuni pe petri, pe edificii, pe monumente a fostü întrebuintată limba latină. Din înscripțiunea aflatä pe așa numita **columna rostrata**, restauratä de Germanicu, — despre care Heffter se exprimă în următorulü modü: „Aus diesen, obwohl wenigen, ächten Bruchstücken, angenommen — was nicht ohne grosse Wahrscheinlichkeit angenommen werden kann, — dass die Copie dem Originale der Inschrift möglichst entsprechend gemacht worden ist, aus Pietät schon (din aceste, deși puține, autentice fragmente, admitëndü, ceea ce nu fără mare verisimilitate se póte admite, — că copia a fostü făcutä pe cätü a fostü cu putință coréspundéto-re originalului înscripțiunii, chiar din pietate), — aflämü, că ortografia este tare vechiä, că semnulü **g** nu era cunoscutü, d. e **lecionis** (pentru **legionis**), **maeistratus** (pentru **magistratus**), **exfoeiont** (pentru **effugiunt**), **oppucnandod** și **pucna** (pentru **oppugnandod** și **pugna**), **Cartaciniensis** (pentru **Carthaginiensis**). Geminățiunea consonantei, care se pronunță numai simplä, se și scrie simplä, ca: **clases** (p. **classes**); lungimea vocalei **i** séu **e** era arătată de regulä prin **ei**, ca: **castreis** (p. **castris**), **claseis** (p. **clasis**), **socieis** (p. **sociis**); dar pe lângä asta vinü si **clases**, **navales**, **cartaciniensis**, adecä scrierea nu era statornică. Mai departe vedemü din acea înscripțiune, că în vorbirea de tóte zilele era multä comoditate și neglijență, anume vocalele nu erau așa de tare marcate, ca mai târziu în limba clasicä,

*) Comp. Cicero Brutus 16 (61) de senect. 6. — Comp. Saal de Appio Claudio Caeco pag. 22. squ.

precum: *exemet*, *cepet*, *ornavet* (pentru *exemit*, *cepit*, *ornavit*); *en* (p. *in*), *navebos* (p. *navibus*), *primos* (p. *primus*), *captom* (p. *captum*), *arcentom* (p. *arcentum*), *poplom* (p. *populum*); că Romanii pe atuncia țineau morțișă la ablativul singularu în *d*, de care se emancipară mai târziu, ca: *pucnandod*, *marid*, *dictatored*, *altod*, *navaled*, *praedad*; că ei păstrau celū puținū în scriere forme dure și grele de pronunțatū și evitaū asimilațiunea séu eschiderea consonantelorū necomóde séu grele de pronunțatū, ca: *exfociont* (p. *effodiunt*), *triresmos* (p. *triremos*); séu că încă nu vërau vocala corëspundëtóre între consonante, ca: *poplom* (p. *populum*). Totū astfelū se vede, că terminațiunile declinațiunii nu erau încă ficsate, *macistratos* (p. *magistratus*), *triremos* (p. *triremes*), *navaled* (p. *navali*). Ce s'atinge de sintacsă și de stilū, în privința acésta nu este nimica stângaciu, necorectū în disa inscripțiune.

Din a doua periódă mai putemū nota și tendința de a înlocui pe *s* cu *r* în nume de persóne, ca *Papirius* (p. *Papisius*), *Furius* (p. *Fusius*). Totū în acésta periódă Romanii au începutū a pune temeiu la instrucțiunea tinerimii. Instrucțiunea, care la începutū consta mai cu sémă în cetire, în scriere și în recitarea de legi, de versuri și de istorióre și se dedea copiilorū acasă de cătră părinți, căci școle publice încă nu esistau, a contribuitū multū la regularea și la ficsarea limbei.

Din, cele espuse până aci putemū constata numai atâta, că influința limbei grece se manifestéază asupra celei latine prin aceea, că Romanii începū a spori tesaurulū limbei, resp. alū cuvintelorū limbei lorū în modulū arëtatū mai nainte; și că limba grécă începe a-și face locū în casele Romanilorū pe lângă cea latină.

P e r i ó d a III.

Partea séu periódă a treia cuprinde timpulū dela cunoscința Romanilorū cu limba grécă pe la finea resbelului întâiu punicū până la mórtea împëratului Augustū, séu cam dela anulū 241 a. Chr. până la 14 d. Chr. Acésta periódă se numesce **periódă de aurū séu timpulū elastei** alū limbei latine. Din acésta periódă avemū și sigure isvóre: inscripțiuni pe petri, dar mai cu sémă opuri literare.

După ce Romanii supuseră tótă Italia inferióră (266 a. Chr.), veniră în mijlocită atingere cu Grecii și deveniră domnii mul-

torū colonii grecesci aflătoare pe țărmurile sud-vesticū alū Italiei.

Dař acēsta s'a întēplatū în urma întâiului resbelū punicū, în urma căruia Romanii supuseră mai multe cetăți grecesci, érá cu altele se aliară. Comunicațiunea între Romani și Greci deveni totū mai vióă și viața elenică, care era întru tóte cu multū mai rafinată, cu multū mai politicósă, cu multū mai nobilitată, începū a face cuceriri printre Romani. Mai pre susū de tóte era limba grécă fórte cultă: ea era mijlocul celū mai elegantū spre a înfățișa frumósele produse spirituale, séu cu alte cuvinte: într'ēnsa și printr'ēnsa a pututū a se desvolta o literatură bogată și multi-literală atâtū în prosă câtū și în poesă.

De-o-cam dată însă Romanii, cari eșiră victorioși din rebelele punice, fiind că tótă literatura lorū până în acelū timpū nu eșise din terenulū militarū și politicū, căștigară mai multū gustū pentru dramă, care la genialii Greci se desvoltase din desfătările poporului pentru poporū, dar tot-deodată a fostū înălțată de genialii poeți până la celū mai înaltū gradū de perfecțiune, atâtū tragedia câtū și comedia, Tragedia și-a ajunsū perfecțiunea mai vėrtosū prin Eschilū, Sofocle și Euripide, érá comedia prin Aristofane și Menandru. Și căți alții au mai lucratū drame! Și câte opuri dramatice avea Elada pe acelū timpū! Grecii se puteau fáli cu 150 de poeți și cu 1500 de comedii originale.

Militarii, ampioiații și solii romani, petrecēndū mai multū timpū în cetățile grecesci din Italia inferióră și din Sicilia, au pututū căștiga cunoscință despre acele desfătări populare atrăgătoare și adese-orí și instructive, nu numai din auđite, ci prin intuițiunea propriă. Acēstă cunoscință apoi au adus'o ei la Roma, punctulū centralū alū armelorū romane, unde poporulū avea gustū și simțū pentru petreceri publice scenice, fire-ar fi fostū comedii séu tragedii. Dar în Roma nu se aflau poeți, cu atâta mai puținū de aceia, cari ar fi priceputū să prelucre drama astfelū, ca să nu pėrdă nimica din perfecțiunea ei limbistică; pentru-că Romanii erau pe acelū timpū pré-absorbiți de politică, de gloria militară și preste totū de alte lucruri practice, decătū să se ocupe cu literatura și în speciū cu poesia. Dramele grecesci însă le plăceau fórte tare, căci într'ēnsele la începutū aflau celū puținū distrațiune în timpulū de neocu-

pașiune. Loră li se părea lucru de totă secundară a se ocupa înșiși cu aceea, ce le căguna plăcere și trecere de vreme. Pentru aceea au trebuită să fie ără streinii, ără Grecii (cari sciau limba latină), cari au străplântatū la Roma acele opuri de arte limbistice și dramaturgice ale Eliniloră. Din Sicilia, din Grecia, ba chiar din Asia-mică se adunară la Roma, de odată cu opurile de artă, tesaurile culturii spirituale celei neresistibile și ale modului de viață, și o mulțime de talente, cari mai nainte aflau îndemnă și mijloce de cultură și activitate literară în patria loră, în Pergamă, în Alecsandria etc., se traseră, se concentrară în cetatea triumfuloră.

Celă dintăiu, care a ruptă gghiata, a făcută drumă și prin acăsta și epocă în istoria limbei latine, — căci ea prin acăsta întră într'o periadă nouă a dezvoltării sale spre clasicitate, — a fostă, precum amă mai vădută la unu locă, L. Liviu Andronică. Acesta a cădută în prinsorea Romaniloră la luarea Tarentului de aceștia (272 a Chr.) și fu făcută sclavă. Astfelă a fostă în serviciile lui Liviu Salinatoră și pentru învățatura și cultura lui fu alesă de acesta de educătoră ală copiiloră săi. Căștigându-și elă merite în acăstă calitate, a fostă eliberată de domnulă său. Astfelă elă, cunoscendă aplecările poporului romană la desfătări publice și cunoscendă și limba latină, începu a traduce drame grecesci în latina și a-le aduce pe scenă (144 a. Chr.). Elă a tradusă parte tragedii, parte comedii. Mai târziu elă traduse și Odiseea lui Homeră, care fu întrebuintată ca lectură la instrucțiunea elementară. Nici unulă din aceste opuri, adecă din traducerile lui Liviu Andronică, nu mai esistă spre paguba istoriei limbei latine. Din puținele fragmente însă, ce ne-au mai rămasă, putemă celă puțină constata cu siguritate, că elă învățandă limba latină din comunicațiunea cu poporulă, adecă din vorbită, n'a întrebuintată multă fineță în cuvinte și în compozițiune. Limba la elă e fărte sëracă și sarbădă, rău sunătore, grea de pronunțată. Preste totă în limba latină a lui Liviu Andronică nu se vede transpirandă acea volubilitate a vorbirii, acea frumseță și dulcătă a tonului, precum se întemplă acăsta în originalele grecesci.

Totă elă a compusă ună cântă spre împăcarea prodigiiloră. În traduceri elă a păstrată metrele originale; în traducerea Odiseei a păstrată metrulă saturnică obicnuită în Roma. Fiind că limba latină n'are ocsitone, ci numai baritone, Liviu

Andronicu a trebuitu să silnicescă limba latină în privința accentului, întrebuintându iambii. Elu n'a sciutu alcătu din necioplitele elemente ale limbei latine unu opu frumosu este-tice, să nobiliteze limba însași, cu alte cuvinte elu n'a sciutu face, ca frumseța limbei eline să transpire cătu-și de puțin prin cea latină, și apoi noi să fimu în stare a constata o influință a aceleia asupra acesteia.

Din fragmentele păstrate din traducerea Odiseei lui Homeru VIII, 139 și mai în colo ne convingemu de adevărulu celoru di-se mai susu: — — — —

— — — — namque nilum peius

Macerat hemonem quamde mare saevom: vires quoi

Sunt magnaе, topper confringent importunae undae.

Va să di-că: **namque nihil peius macerat hominem, quam mare saevum; cui vires sunt magnaе (eum) toto opere confringent importunae undae** — căci nimicū nu înmăie (slăbesce) pe omū măi rău (taro) decâtū marea turbată; pe acela, care are puteri marī, ilū frângū valurile cele supărăciōse cu totā țaria).

Incercările lui Andronicu servescū ca unu punctū de trecere la activitatea literară, care acum își aședă scaunulū sēu în Roma și a avutū influință mare asupra formării și modifi-cării idiomului latinū.

După esemplulū lui Andronicu a urmatū mai întâiu Gneiu Neviu (Gn. Naevius), carele fiindū Campanū de nascere și sciindū și mai bine latinesce decâtū Andronicu, a pututū da limbei latine în opulū sēu: **întăiulū răselū punicu**, la care însuși a luatū parte ca soldatū, măi multă fluentă, măi multă avuțiă de cuvinte și mai multă eufoniă și-a o desbrăca de vestmēntulū sērăcăciosū alū durei lipse de tōte, căte trebuescū unei limbī, spre a se înălța la unū gradū înaltū de cultură. La Neviu aflămū cuvinte, ca: **sardare** (p. intellegere a înțelege), **resarire** (p. a perire a descoperi), **frostra** (p. salum în zadarū), **vicissatim** (p. per vices pe schimbate), **stuprum** (p. turpido rușine), **prima puer** (p. primus puer celū dintăiu copilū) etc.

Începutulū (verosimilū) alū poesiei sună:

Qui terrai Latiai tuserunt homones,

Vires frudesque Poenicas, fabor.

(Qui terrae Latinae homines tuderunt vires fraudesque Poenicas, fabor [canam] cântavoiu pe ómenii țerei latine, cari au sdrobotū puterile și înșelătoriile punico).

Din fragmentul aci citat și din altele, ce s'au mai putut păstra în lungimea timpului, vedem: a) că ortografia limbei latine nu mai este așa antică, ci mai modernă; b) că limba, ca să mă exprim mai pe scurt, este mai frumoasă și mai dezvoltată; și c) că influința metrelor dramatice ale limbei grece este până la Neviu încă neînsemnată. Totu acesta se poate dice și despre influința limbei grece asupra celei latine.

Eșind Românii învingători din alu doilea resbelu punicu, se făcură domni preste totă Sicilia și prin acésta făcură cunoscință mai de-aprópe cu elinismul. Acesta începu acuma a manifesta o astfelu de putere, încātu câștigă pe toți cei luminați. Romanii recunoscără, că dezvoltarea vieței romane prin influința limbei, literaturii, artei și a științei grece este o necesitate pentru dênșii. Publiu Corneliu Scipione, marele învingătoru dela Zama, a reprezentatú acéstă direcțiune. Elú a cunoscutú de-aprópe pe istoriculú grecú Polibiu (Polybius) și pe filosofulú grecú Panețiu (Panaetius), iubia limba, literatura și cultura grecescă și se dede cu totulú lorú.

Romanii prin resbelulú întâiu și alu doilea iliricú se făcură mântuitorii negoțului maritimú alu Elimilorú, ai liniștii și ai siguranței acestora. Din acéstă causă colonii grecesci, ca Corcira (Corcyra), Apolonia și alte cetăți se puseră formalú sub scutulú Romanilorú. Etolii, Acheii, Atenienii, Corintenii se întreceau arătându-și mulțămita lorú Romanilorú. Aceștia fuseră primiți ca participători la jocurile istmice, — o onóre, ce nu se făcea fie-cărui (228 a. Chr.). Romanii trimiseră în decursulú resbelului alu doilea punicu după lupta dela Cana pe istoriculú Cvintu Fabiu Pictorú (Quintus Fabius Pictor) la Delfi, ca să întrebe pe oracululú de acolo, ce să facă, fiindú amenințați și din partea lui Filipú, regelui Macedoniei, și încheiară alianță cu Etolii (211 a. Chr.) Prin acésta Romanii cunoscără totú mai bine pe Grecii din Elada, din Grecia propriă și deteră preste tóte acele isvóre ale culturii mai înalte, de cari se bucurau aceia în privința limbii.

Romanii tractarú, ce e dreptú, limba grecă la tóte ocașiunile cu asprime și cu inimicii bătúți și umiliți se înțelegeau numai în limba lorú propriă, adecú în cea latină; érá Grecii trebuiau a se folosi de interpreți (tălmăcitorii). Păci și tratate se încheiau numai și numai în limba latină. Cu unú cuvântú Romanii la orice făceau, ceea ce trebuia scrisú s'eu vor-

bitu, numai idiomul latinu ilu întrebuintau, va să dică orice productu limbisticu numai în limba latină se scria. Totu asemenea se întempla și în viața privată. Precum creștea și se întindea puterea poporului romanu în toate direcțiunile, așa se înavuția și se desvolta și limba sa. Acest aa trebuitu urmându pe cea grecă clasică, să devină mai scurtă, mai dulce la pronunțatu, mai repede, contrăgându vocalele lungi și schimbându pe unele mai întunecate în altele, precum și duplicându consonantele după vocalele scurte seu scurtate, s. e. *classis p. clasis* (*κλάσις*) *homines p. homones*. În puține cuvinte totă sistema limbii se schimbă cu totul după legile naturale ale fonologiei seu ale teoriei vorbirii seu ale pronunțării lesniciose, întru câtu au suferitu acesta genul și caracterul limbii latine. Limba latină ese din drumul, ce l'a urmatu până aci, urméză seu însoțesce pe pretutindenea, ca și umbra, pe gloria romană; și unde acesta s'a stabilitu unu timpu, ori câtu de scurtu, s'a aședatu și ea și a rămasu până în zilele noastre seu celu puțin ne-a lăsatu urme de esistența ei. Și pe acestu drumu fi veni Romanului într'ajutoru cu esemplul și cu perfecțiunea seu meritul clasicu alu limbii proprie, precum și cu instrucțiunea limbii în toate direcțiunile, Grecul. Era Romanul celu atâtu de mândru pe terenul seu politicu și militaru se plăcă înaintea înălțimii culturii spirituale a unei națiuni supuse lui. Limba Romanilor era o creațiune a omului, ce e dreptu, regulată etimologice și sintactice, dar astfelu că numai în generalu domnia analogia, era în specialu era încărcată de anomalii seu ramificațiuni, precum se întemplă acesta la limbile vii desvoltate naturalu în gura poporului. Limba latină era preste totu aspră, întunecată, așa de monotónă, așa de stângace și greoiă, va să dică adevărată limbă pentru unu popor păstorescu, agronomu și militaru. La periodologiă, la ritmu, la varietatea, la ușurătatea pronunțării cuvintelor grupate la olaltă Romanii nu s'au gânditu mai de locu. Cu privire la metru ei s'au mulțămitu cu unicul versu saturnicu constătoru din picioru iambice și trocheice, cu metrul basatu pe accentu, dar nu pe cantitate. Ce contrastu era între Romani și între Greci numai pe terenul limbisticu, despre care și vorbim. La Greci aflăm o avuția, o prisosință fără asemănare, era la Romani cea mai mare sărăciă și lipsă: acolo cea mai mare volubilitate, varietate și grația, aci rigiditate și grosolăniă, mo-

notoniă și uscăciune; acolo teorie, artă, frumseță calculată, aci natură brută și popularitate ordinară; acolo delicateță, poleitură, regularitate, armonie în limbă întru totă libertatea, aci încă duritate, nepoleitură, necomoditate în pronunțarea singuraticelor cuvinte grupate, lățire, lungire, și pe lângă ficsarea și regularitatea lor o mulțime de anomalii.

Limba latină era lipsită de puterea de a se face frumoasă, plăcută, delicată, spre a primi varietate în sunete și în ton, spre a deveni fluentă în combinațiuni de sunete; îi lipsiau cuvinte și însemnări de cuvinte, ficsarea măsurii silabelor, varietatea piciorilor și a metrelor. Inșă ea ca soră a limbei grece se u ca membră a grupei de limbi indo-germane avea tôte, câte s'au arătat aci, că-i lipsiau, ascunse în sine; căci altfel, cu totă influința celei grece, nu s'ar fi putut desvolta și înălța până la cel înalt grad și prin urmare să devină clasică. Calitățile ascunse întrînsa nu erau încă cunoscute Romanului. Întrebuințarea fusese până acuma pré-restrinsă, decât Romanii să pôtă simți aceea, ce zace ascunsă în limba lor. Dar cunoscința cu elinismul, cu cultura și literatura grecească le-a dat Romanilor îndemnul trebuincios, spre a se deștepta și cunoște, ce are și ce n'are limba lor, spre a-și în-avuți, modela, înfrumșeta limba și a-și îmbogăți literatura.

Acum începură junii romani, frunțași și cu avere, doriți de cultura și literatura grecească a se duce în număr mare la Grecia, ca să facă studii în filosofie și în retorică. De această aplicare înșă cătră cultura și literatura grecească n'au fost cuprinse tôte straturile poporului roman, ci după cum am arătat puțin mai nainte, numai frunțașii, nobilii. Pentru acesta deosebirea între limba poporului de rând și între a frunțașilor și învățaților deveni din zi în zi tot mai mare.

Prin studiarea literaturii grece și prin reproducerea opurilor grecesci în latina, precum și prin facerea altor opuri originale limba latină s'a îndulcit, s'a nobilitat și s'a rafinat în ton, și-a înavuțit tesaurul cuvintelor și al însemnărilor acestora, a devenit periodică, mlădiósă și flexibilă pentru cele mai diferite metre, ce le avea literatura limbei eline, fără ca ea prin acesta să-și fi perdut câtu-și de puțin din pomenitele-i calități individuale. Ba s'a dovedit de aptă de a se înălța preste usul de tôte zilele, a se desvolta și a se prelucra într'unu productiu dintre cele mai nobile ale dispo-

sițiunii limbei omenesci și a ocupa în istoria limbilor, a literaturii și culturii omenesci locul acela înalt, ce vedem, că-lu ține cu multă demnitate.

Celū dintăiu bărbatū, care a bine-meritatū de limba și literatura latină, scoțându-o din amorțela, din grosolănia ei și făcându-o mai fluentă și mai dulce, a fostū Greculū Eniu (Ennius, 239—169 a. Chr.), care, pe-lângă multe traducțiuni în prosă și în poesiă, compuse mai multe poesii latine mai mici, precum inscripțiuni mormântale și satire mai lungi și mai scurte în diferite metre, apoi anale. Din acestea însă totuși putemū vedē, că Eniu a părăsitū tētorulū și monotonulū versū saturnicū, care era de natură de a împedeca desvoltarea, fluenta limbei, a întrodusū în limba latină heksametrulū și distichonulū și prin acēsta a înavuțit'o în forme metrice, a făcut'o aptă pentru piciōre dactilice și spondeice și a arētātū, că ea nu se potrivește numai cu obicnuitulū versū saturnicū, că n'are în sine puterea numai pentru piciōre iambice și trocheice, ci că este așa de volubilă, încātū se potrivește pré-bine pentru alte astfelū de forme. Mai departe vedemū din acele fragmente, că Eniu a măsuratū și a învățatū a mēsurā cantitatea silabelorū după procedura grecēscă, delăturândū principiulū accentului. Cu tōte acestea Eniu nu s'a înălțatū până la acuratețā și artā, ca să recunōscă pozițiunea și acolo, unde unū cuvētū se termină în *m* séu *s*, și celū următorū se începe cu o consonantă; deci elū cutēzā combinațiuni, ca: *priu' quam, coelu' genuvit, artubu' lumen* în locū de *prius quam coelum genuvit, artubus lumen* etc. (mai nainte de ce lumina a făcutū cerulū cu membrele); combinațiuni, cari abia timpulū mai artificiosū de mai târziu le-a evitatū.

Afară de cele citate mai aflămū la Eniu mai multe hiaturi séu hecsetre greoie, nātāngi, monotōne și pentru aceea și rău sunătore, s. p. *flentes, plorantes, lacrimantes obstestantes*, séu: *mocrentes, flentes, lacrimantes ac miserantes*, séu: *o Tite, tute, Tati, tibi tanta, tyranne, tolisi*, séu: *nos esse argutos? surgamus, eamus, agamus*, séu: *sed quid ego haec memoro? dictum factumque facit frux*, etc. Unele cuvinte, cari nu s'au potrivitū în metru, le-a ruptū, ca: *saxo cere comminuit brum*, séu: *deque totondit*. Pentru multe idei, pentru motrica cea nouă, pentru representațiuni poetice limba latină cea dură nu avea cuvinte: de aceea Eniu a cutezatū a forma cuvinte nouē séu prin derivațiune

séu prin compozițiune,*) ceea-ce cu unele i-a succesu, érá cu altele nu (comp. s. e. *tartarinus* (ca tartarulú, înfricoșatú), *dulcifer* (aducătorú de dulcétá), *altivolans* (susú sburătorú), *concorditer* (în unire), *bipatens* (deschisú în doué părți), *altisonus* (susú sunătorú), *semianimis* (jumétate viu, jumétate mortú), *bellipotens* puternicú în resbelú), *sapientipotens* (fórte înțeleptú), séu că a luatú cuvinte chiar grecesci, ca: *Musa p. Camaena*, *r(h)omphaea* (lance a Tracilorú), *machaera* (sabiá scurtá și latá), *termo* (marginé, terminú), *lychni* (unú felú de plantá), *pansa* (pausá), *malaca* (moleșire), *sophia* (înțelepciune), *do* după dialectulú doricú pentru *donum* (darú). Ba elú a împrumutatú chiar din dialectele italice vechi espresiuni, s. e. *cael* (= *coelum* ceriu) din limba oscică — Eniu pricepea și acéstá limbá — *catas* (ascuțitú la vorbá) și *caseus* (vechiu) din dialectulú sabinicú. Pe lângá acésta Eniu a mai păstratú și cuvinte și forme arhaice, ca: *speres p. spes* speranță, *mis p. mei* de mine, *sam p. ipsam*, *sum p. eum*, *sos p. suos*, *horitor p. hortator* îmbárbătătorú, *debilo p. debilis* slabú, *veter p. vetus* vechiu, *endo p. in* în, *la*, *ques p. quis* cine, *Albai Longai*, *silvai frondosai*, *terrai frugiferai*, *populoi Romano* *p. Albae Longae*, *silvae frondosae*, *terrae frugiferae*, *populo Romano* ș. alt.

Preste totú Eniu, după chiar spusa, adecá judecata lui Cicerone, nu s'a depártatú tare de usulú îndatinatú alú limbii și a scrisú curatú latinesce. Elú a fostú, după cum amú vedutú, inventiosú, dar a rémasú fidelú idiomului latinú, a ruptú cu mână puternică duritatea și asprimea, ce țineau limba latiná strínsă ca în lanțurí, și i-a datú fluentá, mlădioșiá și o pronunțare mai dulce, mai rotundită. Elú are meritulú de a fi deșteptatú în Romani cunoscința calitățilorú și a facultățilorú limbei lorú (a celei latine).

Plautú, care urméză lui Eniu pe arena literará, a purcesú totú în modulú acestuia, numai câtú elú nu s'a încercatú la poesii originale, ci a tradusú drame grecesci. Elú încă a păstratú forme arhaice séu espresiuni și idiotisme întrebuintate de poporulú de rëndú și, unde n'a găsitú în latina cuvinte

*) Comp. Horatius epist. ad Pisones vs. 56 sqq. *cum lingua Catonis et Eni Sermonem patrium ditaverit et nova rerum nomina profulerit* (de vreme ce limba lui Catone și alui Eniu a înavuțitú limba patriei și a produsú nume noué de lucruri).

potrivite cu ideile, ce elă voia să exprime, a latinisat cuvinte grecesci, ca: **badizare** (**badissare** βαδίζω pâgescă, mergă), **moechus**, **moechare**, **moechissare** (μοικός adulteră, μοικέω comită adulteriu), **harpagare** (ἀρπάζω răpescă), **propinari** (προσπίνω dăruescă cu ușurință), **elepere** (κλέπτω fură, înstreineză) etc. ba chiar (jumătate grecesci, jumătate latinesci) **pergraphicus** (fôrte fină, fôrte șiretă), și a formată altele nouă parte prin derivațiune, ca: **acceptrix** (primitore), **admitilare** (a tunde, a reteza), **vitiatus** (provădută cu bană de drumă), **allaudabilis** (de laudă, de lăudată), **amussitare** (a trage pe sfôră, pe dreptariu), **alludiare** (a glumi) ș. a. parte prin compunere; ca: **mendaciloquus** (mincinosă, celă-ce spune minciună), **confidentiloquus** (celă-ce vorbește cu necuviință), **altrovorsum** (din cealaltă parte), **bislingua** (omă cu două limbi), ș. a. Afară de citatele cuvinte Plautu a mai formată adiective cu suficulu **ax** (αξ), ca: **eloquax** (φλόαξ vorbăreță, vorbeță), **currax** (δρόμαξ fugaciu), cari adiective se potriviau și se potrivescă pentru genulă comică. Ba elă a schimbată și însemnarea mai multoră cuvinte pentru genulă comică.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Plaută ca și Eniu a contribută multă la dezvoltarea, la formarea și la înmulțirea cuvinteloră, la eleganța expresiunii și la înavățirea literaturii limbei latine, cu alte cuvinte influința limbei grece asupra celei latine deveni totă mai simțitoare și se întinse în tôte direcțiunile.

Până aci amă avută de a face numai cu poeți și înaintători streini de nascere ai limbei latine; de aci încolo însă vomă avé de a ne ocupa și de cultivători de nascere romani. Luciu Luciliu (Lucius Lucilius), călăreță din Roma (născ. la a. 148 a. Chr.), a fostă celă dintăiu poetă romană. Elă, fiindcă pe acelă timpă referințele sociale se stricaseră așa de tare, încătă era de temută, că morala cea strictă și vechiă va decăde cu totulă, s'a pusă pe scrierea de satire, prin cari își vërșă amarulă și durerea asupra societății, ce înainta în corupțiune, în modulă celă mai batjocurosă. Acestă soiu de poesiă nu este nou, numai câtă elă a scrisă în hecmetru și i-a înșufată spirită nou. **Satira** s'eu **satura** este ună soiu de poesiă italică vechiă și populară.

Ce s'atinge de limba lui Luciliu avemă a însemna: Elă n'a considerată consonantele **m** și **s** la sfârșitulă cuvinteloră, ci:

unde metrul a pretinsă, a întrebuițat **sinalefe***), ca: **spurcast** = **spureus est** (este spurcată), **Metrophanest** = **Metrophanes est** (= Metrofane este). Prin derivațiune elă a formată forțe ciudate cuvinte, ca: **repangus** (strâmbat, încovoiat în sus de dinapoi), **laborus** (muncitor), prin compozițiune alte cuvinte. Cuvinte și forme vechi, ca: **fuvit p. fuit** (a fost, fu), **munus** seu **officinm fungi** (portă diregătoriă), **mensam accumbere** (a sedé la masă), **uti aliquem** (a se folosi de cineva), **gaudere pro commodo** (a se bucura pentru folos), ș. alt., le-a păstrat și-a întrebuițat grecesme, ca: **date bibere** (dați să bé); **fastidire** (a fi gréță), **abundare** (a avé cu prisos) (ca *πλεονάζειν* cu gen.). Ba chiar cuvinte grecesci în forme latinesci a vērītū elă prin versurile sale.

Lucrețiu și Catolū (Lucretius și Catullus), Romani de origine încă urmăză lui Luciliu pe arena literară, adecă imiteză încătū-va pe Greci, prin urmare limba și literatura loră e supusă limbei și literaturii grece.

În opurile acestorū doi bărbați prevaléză coloritulă curatū romanū plinū de vigóre, numai din când în când întrepruptū prin cuvinte, construcțiuni și idiotisme grecesci.

Până aci ne-am ocupatū numai și numai cu poesia Romanilor, pentru că, până când limba latină s'a cultivatū prin poeți și s'a nobilitatū, s'a făcutū mai eufonică, mai mlădiósă, mai regulatā și mai curățită, mai vērtoșū cu ajutorulă limbei și literaturii eline, și s'a formatū ca limbă poetică față de cea grécă. Deși împistrițată cu multe grecesme, prosa rămase tare înapoi. Chiar istoriografia a mai rămăsū încă multū timpū în copilăria sa și din anale și cronice n'a eșitū, pentru că limba latină era privită încă de forțe sēracă seu de neaptă pentru opuri istorice. Așa de puțin cunosceau Romanii geniulă, adecă eminentele calități ale limbei lorū. Se pare a nu fi de necređutū așa ceva; dar este de esplicatū, căci cei dintăi istoriografi, cari înfloriră la începutulă acestei perióde, ca Cvintu Fabiu Pictorū (Quintus Fabius Pictor) și L. Cinciu Alimentu

*) **sinalefă** (**synalōphe**) unirea seu contractiunea duorū silabe seu cuvinte lăsându una seu două consonante să cadă. — Poporulă românū încă are o mulțime de sinalefe. Românii dia suburbiulă **Scheiu** din Brașovū întrecū cu dialectulă lorū în privința sinalefelorū chiar și pe Vionesi, căci deșii în comoditatea lorū dicū: **m'leu în cete s'aci unū sacū** = **mē leu în cete s'a leu unū sacū** = **mē ducū în cetate s'aducū unū sacū**.

(L. Cincius Alimentus) și alții și-au scrisu. opurile lorū în limba grécă.

Așa de tare au fostū acei istoriografī cuceriți de influința limbei grece, încâtū ei nu aveau nici o încredere*) în idiomulū lorū, adecă nu-lū țineau de aptū de a se scrie opurī istorice întrēnsulū. Celū dintāiu bărbatū romanū, care a scrisū istoria Romei și a altorū cetāți vechī italice din timpurile cele mai vechī până în timpulū sēu în șēpte cărți sub titlulū **origines** în limba latină, a fostū **Catone Censosinū (Cato Censorinus)**, care la începutū ura limba grécă, érá mai târziu o iubia. Pentru aceea și elū, ca antecesorii sēi poeți, a trebuitū să împrumute din limba grécă, cu tōte că a păstratū archaisme, ca: **topper, poteratur**, ș. a.

Cu câtū înainta limba latină în desvoltarea sa și pe tere-nulū prosaicū, cu atāta mai tare trebui să sufere a fi influințată de soru-sa grécă. Tesaurulū sēu de cuvinte celū mărginitū s'a înavuțitū parte prin adopțiune de cuvinte grecesci modelate conformū spiritului ei, parte prin formare de cuvinte nouē, a) prin derivațiune, și b) prin compositiune, ca: **historia** (istoriă), **nicatores** (νικᾶτωρ învingătorū), **niceteria** (νικητήρια serbare de învingere), **malacisso** (μαλακίζω molesescū), **cinyra** (κινύρα ciniră, unū instrumentū cu cōrde), **cluo** (κλύω audū. Rigiditatea, asprimea, nātāngia și pronunțarea cea rea disparū din ce în ce și se înlocuescū prin contrarele lorū. Numai ortografia nu câștigă până la Catone Censorinu multū în ficsarea sa. Astfelū aflāmū, că unele sunete vocalice și consonantale se schimbau fōrte desū unele cu altele, precum: **o** cu **u** și cu **au**, **e** cu **i** și **u** cu **y**, **d** cu **t** (uneori chiar cu **r**), **b** cu **v** și **g** cu **c**, s. e. **notrix** p. **nutrix**, **epistula** și **epistola**, **adulescens** p. **adolescens**; **vultur** p. **vultur** (vulturū), **voltus** p. **vultus** (căutătură), **volnus**

*) Nu ne prindă dar mirare, că limba noastră este considerată si astăzi de mulți Români învățați de neapătă pentru lucrări literare. Unii dicū, că n'are terminī tehnici, érá alții, că n'are expresiuni pentru totū felulū de idei cunoscute în alte limbi. Să lo ortāmū deci, că și dēnșii suntū cuceriți cu totulū de limbile streine, carī le cunoscū, și n'au nici o încredere în limba română, susținēndū, că ea n'are puterea de a forma cuvinte prin compositiune, bună-mite ca cea germană și maghiară, prin urmare ea nu este aptă de nimica. Cei ce susținū acēsta despre limba română suntū multū mai ignoranți față de dēnsa, decētū. cuceriți de limbile streine, ce le cunoscū dēnșii.

p. **vulnus** (rană), **avom** p. **avum** și chiar **avos** p. **avus** (moșu); ornavet p. ornavit (împodobi), **Menerva** p. **Minerva**, **intellego** p. **intelligo** (înțelegu), ș. a. La ablativul singularu se scria de asemenea când **e** când **i**, precum: **carni**, **parti**, **sermoni** p. **carne**, **parte**, **sermone** (cu carne, parte, vorbire); **Clodius** p. **Claudius**, **plodo** p. **plaudo** (batu în palmi, aplaudeză), **plostrum** p. **plaustrum** (caru de povară), **Cuclops** p. **Cyclops** (Ciclopă), **Olumpus** p. **Olympus**; **bene** și **vene** (bine), **arbitrium** p. **arviri-**
trium (arbitriu, judecată), **albeus** p. **alveus** (albiă, matcă), **Danubius** p. **Danuvius** (Dunărea); **set** p. **sed** (ci, dară), **quot** p. **quod** (ce, care), **apur** seu **apor** p. **apud**.

Din inscripțiunii pe petri aflămă, că **o** s'a scrisu mai pe pretutindenea în locu de **u**, ca: **consol** p. **consul** (consulu), **Samnio(m)** p. **Samnium**, **consentiont** p. **consentiunt** (consintu), **honc** p. **hunc** (pe acesta), **oino(m)** p. **unum** ș. a. Insa acesta nu pote fi considerată de influință grecăscă, pentrucă idiomulu poporului de rëndu a avutu **o** în locu de **u** și întrênsulu s'a scrisu, precum s'a pronunțat. Totu asemenea putem deduce cu deplină siguritate, că poporul în idiomulu seu n'a pronunțat de locu pe **m**-finalu, ca: **Samnio** p. **Samnium** ș. a.

Vedem dară din cele espuse mai susu, că limba Romanilor, resp. limba latină, până la alu doilea resbelu punicu govăia în cöce și în colo în desvoltarea sa, pentrucă fi lipsia pe de o parte terenulu de desvoltare, era pe de altă imboldulu la acesta. Și progresele ce le făcu, și schimbările, ce le suferi până pe acelu timpu, suntu foarte neînsemnate.

Dar întrându Romanii cu Atena în strînsă legătură în privința culturii istorice, filosofice, istorice și pedagogice, progresele și schimbările, ce limba latină le suferi, deveniră totu mai însemnate, și ea însași ajunge acea perfecțiune, ce o întêmpinămă în opurile clasice ale ei. Într'acestea ea se mișcă cu ușurătate, cu îndemânătate, cu eleganță și suavitate întru tötă seurtîmea și matitatea prin tôte formele prosei și ale poesiei.

După alu doilea resbelu punicu, care a fostu foarte grou, dar gloriosu pentru Romanii, puterile spirituale și organelo de vorbitu ale acestora căștigără unu câmpu totu mai mare de activitate. Elocința regulată și arta stilisticoi se facu de neapărată trebuință. Elocința încopo acuma a-și juca însemnata rolă în foru și în senatü, a-și cunöscu puterea și cliänarca

și a da reprezentanților săi rangul întâiu după comandanții victorioși. Romanii cunoscuseră însemnătatea unei cuvântări bogate în idei, bine întocmite în interiorul său, îmbrăcate într-o formă estetică frumoasă, și că îndemânătatea într'această își face drumul la onoare și gloriă, la viață și la cele mai înalte funcțiuni în stat. Pentru aceea ei se puseră cu totu de-adinsul pe studiile gramaticale, filosofice, stilistice și retorice. Dacă la toate acestea a venit îndemnul dela Greci, resp. din limba greacă clasică, apoi totu aceștia li-au stat Romanilor la îndemână cu de toate.

Grecii, cari simțiră îndată dorința Romanilor de a le învăța limba și literatura, veniră la Roma și deteră instrucțiune în gramatică, în stilistică, în retorică și în filosofie. La început; erau mai cu seamă oameni din straturile mai de jos ale poporului, sclavi și libertini, cari instrau în Roma științele grecesci.

Abia în anul 167 a. Chr., când mai multu de 1000 de Achei culți și fruntași, între aceștia și **Polibi** (Polybius, istoric), au fostu aduși ca ostatici la Roma, mai departe în anul 166 a. Chr., când filosoful și retoricul grec **Crate(s)** din Malu (Mallus) ca solu alu regelui **Atalu** (Attalus) din Pergamu petrecea în Roma mai întâiu în afaceri politice, apoi din cauză, că-și frânsese unu picioru, și la rugările mai multor junii romani ținea prelegeri filosofice în cetate, câștigară Romanii o idee înaltă despre respectivele studii, folosiră instrucțiunea lui **Crate(s)** și începură a se pregăti teoretice și practice pentru viitoru loru chiamare ca oratori.

Cu dece ani mai târziu (156) aflară în Roma cei trei soli atenieni, cari erau totdeodată filosofi și oratori, **Carneade(s)**, **Diogene(s)** și **Cristolau(s)** o primire mai bună și mai entusiastică. Fiind că senatul trebuia să dezbata multu timp asupra subiectului misiunii loru, ei deschiseră prelegeri publice și secerară așa de mari aplause, producându asupra tinerimei romane unu astfelu de efect, încatu Catone celu bătrănu nu sciu ce să facă mai în grabă, decatu să îndemne pe senatu a da acelor streini câtu mai curându rezoluțiunea, ca să se ducă din cetate. Dară, după ce tinerimea romană a gustatu odată din bănuitul veninu, n'a mai putut' o împedece nimica. Filosofi, oratori și gramatici greci veniau merou la Roma. Său că junii romani, voindu a se cultiva ca oratori, peregrinau la Grecia,

la orașele elenice, unde se deschisera școlile filosofice și retorice, la Atena, la Rodu, la Alexandria etc. și se împărtășiau acolo de instrucțiunea dorită. Alți Romani fruntași luau în casă pentru fii lor învățători din Grecia. Astfelu chiar Catone celu bătrănu avea în casa sa unu sclavu ca gramatistă.

Cele dintăi cărți grecesci, se ȳice că le-a adusă Emiliu Paulu la Roma la anulă 168 a. Chr. Instrucțiunea era parte teoretică, parte practică, parte orală, parte scripturistică. Ea consta parte din discursuri asupra cugetării corecte și a întrebuintării cugeteloră, asupra gramaticii, stilisticii, metricii, sinonimicii, din lectura scriitoriloră de modelu în prosă și în poesiă, din traduceri din greca în latina, mai alesă a cuvântăriloră grecesci.

Ceea ce însă trebuie lăudatū la Romani, când traduceau din greca în latina, este că ei, precum vedemū din opurile lui Cicerone, nu dedeau testulū grecescu din vorbă în vorbă, adecă ei nu traduceau verbalu, ci unu cuvântu grecescu séu o espresiune grecescă, pentru care ei nu aveau în limba loră cuvântu potrivitū séu espresiune potrivită, o dedeau potrivitū cu geniulū limbei loră prin multe cuvinte, adecă o circumscrisiau, păstrândū și cuvântulū grecescu, decă nu putea fi tradusū în latina. Dar Romanii s'au silitū a introduce în limba loră frumșețile limbei grecesci și bogata ei literatură.

Indată după acésta se întemeiară și în Roma școlile retorice, în cari se tracta nemijlocitū limba latină (92 a. Chr.). Din aceste școlē eșiră corifeii artei oratorice grecesci, Hortensiu și Cicerone.

Schimbarea cea mai mare însă, ce limba latină a suferit'o cu deosebire în periōda a treia, resp. influința limbei grece asupra celei latine, nu s'a produsū numai prin simpla instrucțiune retorică și filosofică și prin simpla cunoscință a limbei și literaturii grece, ci mai vērtoșū prin cultura estetică, ce Romanii o căpētară dela Greci în acelu timpū precum și prin intuițiunea monumenteloră de artă plastică.

Este aprōpe de necredutū, câtū a căștigatū limba latină prin atingerea nemijlocitā a Romaniloră cu Grecii, cu alto cuvinto câtū de mare a fostū influința limbei grece asupra celei latine. Ea nu s'a făcutū numai în multe privințe mai conglăsuitoro (analogistică), mai regulată, s'a ficsatū în espressioni, în termini, și în forme, ci ea pe-lângă tōtă scurțimea ei innăscutā a că-

știgatū în îndemânătate, în fluentă, în licența topiceii cuvintelorū, în puterea de a face deosebite combinațiuni de cuvinte și de propozițiuni, a lăpădatū formele aspre, gredie și vechi, dede cuvintelorū însemnări mai hotărîte și mai felurite, delătură neplăcutele hiate, polei mai multe alte neegalități, se făcu mai ritmică și periodică, ușoră de pronunțatū și mai eufonică. Ba chiar stilulū legislatoricū și curialū, care până aci a fostū monotonū, secū, aspru, stângaciu, a trebuitū să se schimbe prin desvoltarea limbei, pentru că numai cei culți erau iuristi și amployați publici. Pentru aceea **leges, senatus consulta, plebis scita**, cari se aduseră după aceea, au caracterulū limbei culte. Numai inscripțiunile pe petri rămânū înapoi, parte pentru că ele trebuiau să fie tare scurte, parte pentru că sculptorii erau încă neculți.

Pentru a putē ilustra cele dișe în alineele premergătoare trebuie să urmărimū puținū schimbările singuratice, ce limba latină le-a suferitū în decursulū periōdei acesteia. Vocalele lungi și cam întunecate **a, o** și **u** începū a fi înlocuite prin **e** séu **i**; și consonantele de prisosū se lapēdă. Totū astfelū s'au contrasū vocalele duple, cari la începutū se pronunțau separatū. Unele forme, cari până aci se întrebuintau fără deosebire, se deschiliniră de altele, fiind că mulțimea representațiunilorū se măria și representațiunile însăși se individualisau totū mai tare. Astfelū Romanii începū acuma a vorbi și a serie: **optimus** p. **optumus**, **facillimus** p. **facillumus**, **maximus** p. **maxumus** ș. a., **navibus** p. **navebos**, **co(n)sul** p. **co(n)sol**, **Veneris** p. **Venerus**, **aevum** p. **aevom**, **quum** p. **quom** (cum), **si** p. **sei**, **ibi** p. **ibei**, **publice** p. **poblice**, ș. a.; érá formele cele grele, ca: **stlocus**, **slocus** p. **locus** și **stlis**, **slis** p. **lis** ș. a.

Forma genitivului singularū de decl. I. în **as**, ca: **vias**, **terras**, **escas**, **Alcumenas**, ce o păstrară și **Andronicū**, **Neviu** și **Eniu**, fu părăsită aprōpe cu totulū; érá cea în **ai** fu prefăcută în **ae**. La decl. II. formele cele lungi **socerus**, **puerus** trecură în cele scurte **socer**, **puer**, ș. a. Terminațiunea vechiă **os** și **om** se prefacă în **us** și **um**, și adecă numai în nom. sing., ci și în tōte casurile, unde s'a păstratū **u** în latina clasică.*)

*) Acésta nu este a se înțelege **ad literam**, de órece chiar în timpulū lui Augustū s'a mai vorbitū și scrisū **Calvos**, **aevom**. Totū asemena s'a mai scrisū genet. sing. de decl. I în **as** la cuvântulū **faunlia** în legătură cu **pater**, **mater** etc.

În latina vechiă se vorbea și se scria **i** în respectivele cazuri ale pluralului ca diftongă, în cea clasică însă nu. Totuși astfel s'a înlocuit **e** prin **i**, ca: **domini** p. **dominoe**, **dominis** p. **dominoes**.

Vocativul sing. de decl. II. a fost și la substantivele în **ius** în **ie**, ca: **Livie**. Acest **e** încă a dispărut aproape de pretutindenea, ca și **i** din dativul și ablativul sing. ca: **populo Romano** în loc de **populoi Romanoi**. Asemenea s'a schimbat terminațiunea nom. plur. la această decl. **eis** seu **es** în **i**.

Varietatea cea mai mare a formelor de decl. III s'a simplificată și s'a supus mai multă regulilor analogiei; deci acuma începu a se vorbi și a se scrie: **cucumis** p. **cucumer**, **pulvis** p. **pulver**, a nu mai declina **lapis**, **lapideris**, ci **lapidis**, nu **bos**, **boveris**, ci **bovis**, nu **Iupiter**, **Iuvenis**, ci **Iovis**, nu **heres**, **heris**, ci **heredis**, nu **praeceps**, **praecipis**, ci **praecipitis** și multe altele.

Dativul și acusativul decl. III se deosebi păstrându cel dintâi primitivul **i**, ér cel din urmă primi pe **e** slăbit. Terminațiunile primitive comune ale nom., acus. și vocat. dela aceeași declinațiune în **eis** seu **eis** (pronunțate ca diftong) se formară așa, că nom. și vocat. au rămas în **es**; acusat. însă și anume la cuvinte cu **ium** în gen. plur., a păstrat **eis**, ér mai târziu **is**. Gen. sing. la decl. IV. a lăpădat pe **i** din terminațiunea **uis**, rămânând numai **us**; pe când dat. a păstrat terminațiunea cea vechiă **ui** spre deosebire de ablativul singular în **u**.

La pronume se transformă forma **mehe** în **me**, **tis** în **tui**, **tibe** în **tibi**, **vostrum** în **vestrum**, **sibe** în **sibi**, **ole** în **ille**, și la **hic** începu a se distinge plur. femininului **haec** de neutrul **haec**. Dela pronumele demonstrativă au existat în timpurile vechi trei forme: **sus**, **suus** și **sis** cu dat. și abl. **si** și acus. **sem**.

Dintre formele verbale, cari acum se lăpădă ca învechite, numim aci numai **esum** și **esim** seu **esiem** (pentru cari se dicea **sum** și **sim**), **faxo** (să fac), **levasso** (vouă fi ridicat), **duim** (să dea ei, ele), **coquint** (să fêrbă), **temperint** (să stêmpere ei); futurul la conjug. III și IV era deosebit de conjunctivul presente, ca: **redibo** p. **reddam** (vouă înapoi), **largibo** p. **largiam** (vouă dărui). Infinitivul pres. pas. avea terminațiunea **er**, s. e. **amarier** (sum iubit); formelo pré-comode la vorbire și contrase: ca: **dixti**, **dixo**, **illexe**, pro-

duxe, scripse, extinxem, topper ș. a. fură încunjurate. Cuvintele cele lungi compuse în modă grecescū se păstrară până pe timpulū lui Cesare de mimici (Laberiu Matiu). De altfelū Romanii au fostū cam cruțători cu derivațiunile și cu compozițiunile.

Fiind că însă cerculū ideilorū Romanilorū se măria în măsura, în care se întindea și domnia lorū, limba latină avea lipsă de înavuțire. Pentru aceea Cicerone creă pe lângă terminologia retorică cea filosofică, formându cuvinte nouē din tesaurulū esistentū alū limbei latine séu traducēndū verbalū, séu impunēndū cuvintelorū însemnări nouē. Ba chiar schimbarea moravurilorū, care firesce în curēndū deveni corupțiunea lorū, a avutū mare influință asupra schimbării latinității în vorbire și în scriere.

Astfelū limba latină crescu, întineri, se rafină, se regulă și se nobilită în tôte direcțiunile în urma ștudiilorū retorice-grecesci și a lecturii scrierilorū elenice de modelū. Modulū de exprimare se desvoltă în prosa și în poesiă prin influința limbei grece cu totulū altfelū, cu multū mai frumosū, mai dulce, mai plăcutū, mai ușorū, mai duiosū și mai abilū și câștigă cu totulū altū coloritū.

Desvoltându-se limba latină prin influința limbei grece, după cum amū arētatū, în măsura aceea, în carea crescea și se întindea și puterea Romanilorū, idiomulū învățațilorū și fruntașilorū romanī se deosebi totū mai tare de alū poporului. Ba, limba latină dusă de amploiații și soldații romanī în provincii și adoptată de inteligența dintrēnsele începu a se deosebi în pronunțarea și desvoltarea sa de cea vorbită în Roma, și astfelū se făcea deosebire între *lingua urbana* și *peregrina* între *urbanitas* în sermone și *peregrinitas* séu *peregrina insolentia* și între *latine loqui* séu *latinis verbis loqui*. Indată după acēsta se iviră și comentatori séu așa numiții *glossematorum**) *scriptores*. Aceștia numiți și *glossografi* (*glossographi*) comentară, adecă esplicară cuvinte séu espresiuni ne mai cunoscute séu puținū cunoscute pe timpulū lorū. După aceștia se ivescū

*) *glossemă*, ălis cuvēntū întunecatū, care are trebuință de esplicățiune, de comentariu; *glossematorum scriptor* = esplicatorū de cuvinte, de espresiuni întunecate séu puținū cunoscute.

alți scriitori, cari recunoscându asemănătatea sêu analogia, egalitatea și rudirea limbei grece cu cea latină, — unŭ lucru, la care nu se cerea multă bătae de capŭ, nici o minte prę-ageră, — apucară o direcțiune elinistică, derivându nu numai singuratiche cuvinte și espresiuni, ci întręga limbă latină din cea grecă.*) Astfelŭ scrise Tiraniu (Tyrannio) unŭ opŭ: *περι τῆς Ρωμαϊκῆς διαλέκτου* vrëndŭ a aręta, *ὅτι ἐστὶν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς*, cã limba latină este din cea elină. Didimu (Didymus) Chalcenteru (Chalcenterus) scrise ęră unŭ opŭ: *περι τῆς παρὰ Ρωμαίους ἀναλογίας*, în care elŭ încercă a documenta cã latina e numai o copiă**) o impresiune a limbei grece. Hipsicrate (Hypsicrates) scrise unŭ opŭ: *Super his, quae a Graecis accepta sunt.**)*

Pasulŭ celŭ din urmă și celŭ mai mare spre perfecțiunea limbei latine ilŭ făcură poeții, cari se iviră pe la sfęrgitulŭ acestei periode. Ei cultivăți prin studii teoretice și practice, precum și prin instrucțiune sub conducerea învęțatorilorŭ greci și a opurilorŭ literare de felulŭ acesta, și totodată prin lectura celorŭ mai escelenți poeți greci, împintenați de prosaicii mai însemnați ai națiunii lorŭ, cultivară cu mare succesŭ terenulŭ limbei poetice. Acești poeți aŭ fostŭ mai alesŭ Vergiliu, Horatiu, Tribulŭ, Propertiu, Ovidiu și alții. Sub dęnsii limba latină poetică ajunge gradulŭ celŭ mai înaltŭ de dezvoltare și de eleganță, precum și retorica și-a ajunsŭ sub Hortensiu și Cicerone punctulŭ culminațiunii.

Sub numiții poeți principiulŭ cantității alŭ elinismului ajunse singurŭ predomnitorŭ așa, încătŭ de accentŭ nu mai putea fi vorba. Chiar și apostrofarea lui s la finea cuvintelorŭ s'a evitatŭ și fără de nici o greutate s'au întrodusŭ și stabi-

*) Totŭ asemenea facŭ și etimologiștii români în înțelesŭ strînsŭ, adecă puriștii = școlarii lui Cipariu, cari susținŭ morțișŭ, cã limba română este o copiă de pe cea latină.

**) Vrëndŭ cei dintâiu a aręta, cã limba latină este numai o impresiune a limbei grece, au arętatŭ indirectŭ, deși nu chiar marcatŭ, aceea ce a voitŭ să facă celŭ din urmă și alții ca dęnsulŭ, cu alto cuvinte aceea, ce și eu vooscu a face prin lucrarea de față, va să dică a aręta influința limbei grece asupra dezvoltării cuvintelorŭ și literaturii limbei latine.

lită cele mai felurite metre, mai vântosă heksametrul*) dactilică.

Până pe acestă timp, adecă până la numiții poeți influința limbei grece asupra celei latine se manifestă mai numai în privința literară și a eleganței limbei, ăra de atunci încôce ea începe a se manifesta și asupra dezvoltării (mai puțină a formării), adecă asupra înmulțirii cuvintelor și a expresiunilor, precum și a construcțiunilor. Așa ceva a fostă lucru natural, fiindă pe de o parte publicul cultă prin lectura scrierilor elenice dedatū cu atari lucruri, ăra pe de alta rudirea ambelor idiome nu făcea să bată tare la ochi expresiunile și construcțiunile grecesci. Acestă mania de a întrebuița cuvinte și dicțiuni grecesci chiar și în vorbirea de tôte ȓilele a claselor mai culte, care (mania) a începută și a crescută în perioda lui Augustū, a fostă stărnită prin multa îndeletnicire cu gramatica și stilistica grăcă, prin zelosa lectură a scriitorilor grecesci de totă felulă și prin deșă comunicațiune cu sclavi greci ca pedagogi și instructori și cu literați în și afară din Roma. Se născu dară o grecomania ca și la Români din regatū o franc(es)omania, ăra la cei din Austro-Ungaria o germanomania, maghiaromania seu chiar slavomania.

Cu totă influința, ce a esertat'ă limba grăcă asupra celei latine, acestă totuși a rămasă curată în decursul periodei acesteia și nealterată în firea sa. Acestă curățenia ea o datoresce oratorilor de statū, cari punându-se în mijlocul poporului și rămânându credincioși spiritului acesteia, s'au păzitū pe sine și comunitatea politică de influința străină. Oratorii au celū mai mare meritū pentru dezvoltarea și cultura națională din acestă perioda. Acuma se ivi și-si primi expresiunea și clasicitatea întemeiată pentru tôte timpurile, care clasicitate s'a dezvoltatū din spiritul celū luminatū alū Romanilor. Seriositate solemnă, liniște în intuițiune, frumșetă și corectitate a formei suntă rezultatele limbistice din acestă perioda.

*) Despre limba română încă s'a susținut, că nu e aptă de heksametru, însă chiar puținele încercări de până acuma au doveditū contrariul.

Periódă IV.

Periódă séu partea a patra și cea din urmă cuprinde timpulă dela mórtea lui Augustū până la căderea imperiului romanū de occidentū séu dela anulū 14 până la 480 (476) d. Chr. In acésta periódă putemū constata, că limba latină clasică a câștigatū cam până pe la anulū 166 d. Chr., sub împăratulū Marcu(s) Aureliu(s), care forméză punctulū solștițialū alū istoriei romane, totū mai multū terenū.

Limba latină însoți oștirile romane victoriose până la marginile imperiului. In frumsețā, în eleganță ea n'a mai câștigatū de locū, din contra a perdutū în privința retoriceii; fiind că împărații următori în despotismulū lorū sugrumară libertatea vorbirii. I s'a închisū așadară terenulū acela, pe care ea își luase unū avēntū așa de mare și se înălțase până la acelu gradū de eleganță, de frumsețā, de elasticitate și de perfecțiune, încātū nu numai că se putea mēsurā cu cea grēcā, ci în unele privințe, după chiar judecata scriitorilorū greci, o și întrecu. Astfelū Plutarchū laudā frumsețā și scurțimea espreșionii romane, figuratele însemnări ale cuvintelorū și eufonia și alte calități eminente ale limbei latine, elevéză pătrunđimea aceleia, întrebuintāndū ea mai a rare-orī prepozițiunii ca cea grēcā și neavēndū articulū și recunōșce, că cuvēntulū **virtus** nu se pōte traduce. Totū astfelū afirmā Casiu, că vorba latină **autoritas** nu se pōte traduce în grēca printr'unū singurū cuvēntū.

Până când Roma a fostū punctulū centralū politicū, a rămasū ca atare și pentru limba latină. Îndată ce însă împărații următori lui Augustū ridicară cele mai multe provincii pe o trēptā cu capitala, cu adevēratulū scaunū alū latinității, Roma încetā de a mai fi centrulū și pentru limbā, și poporulū dintrēnsa nu se mai putea fāli a fi inima bātētore, însufēțitōre, principiulū asimilitorū de naționalități streine în enormulū statū. Preponderanța națiunii și a limbei romano-latine s'a perdutū cu încetulū și dimpreună cu dēnsa și curata latinitate romanū.

Ce s'atinge însă de elasticitatea limbei latine, putemū constata, că aceea s'a mai desvoltatū multū timpū prin renumiții și clasicii autori din acésta periódă, precum: Suetoniū(s), Tacitu(s), Seneca, Valeriu(s), Maru(s), Fabiu(s), Cvințilianū (Quintilianus), Pliniu(s) celū bătrānū și celū tinērū și mai mulți alții prosaici și poeți. Însă în eleganță, în frumsețā etc. limba latină n'a mai câștigatū de locū, prin urmare ea a câștigatū cantitativū, dar nu cālitativū.

Creștându, că din cele espuse până aci se pôte vedé destulú de chiarú, cam ce influință a esertatú limba elină asupra limbei și literaturii latine, voiu a mai face la acestú locú numai unele priviri mai generale.

Dacă privimú poesia séu literatura poetică, trebuimú a constata, că în tóte soiurile de poesia Romanii au întrebuintatú metrele grecesci; până și Horatiu a folositú în satirele sale, care poesia este curatú romană și s'a desvoltatú neatérnată de influința grecescă, heksametrulú grecú. Apoi în odele, epodele și epistolele sale Horatiu a întrebuintatú aprópe tóte sistemele metrice grecesci. Ce s'atinge de ceilalți poeți menționați și nementionați până aci, putemú dice, că mai toți au imitatú pe Greci, că au fostú dependenți de influința limbei grece, cu acea deosebire numai, că unii au formatú, după cum amú vèduté, mai multe, érá alții mai puținé cuvinte noué prin derivațiune, prin compositiune și prin latinisare și au întrebuintatú, resp. întretésutú printre versurile lorú dicțiunii și construcțiunii grecesci.

Trecéndú la literatura prosaică, putemú afirma fără de nici o sfielă, că limba latină a fostú influințată de cea grecă în tótá privința, pentru că. dacă abstragemú dela fineța, eleganța, mlădioșia, ușurătatea și volubilitatea câștigată din limba elină, o mulțime de espresiuni și dicțiuni grecesci au fostú primite de scriitorii romaní și date posterității. Afară de acesta terminologia în opurile de sciință, ne avéndu-o limba latină, scriitorii romaní numai acei terminí nu i-au luatú de-adreptulú din limba grecă, cari au pututú fi traduși într'unú modú séu altulú prin cuvinte latinesci, este împrumutată din opurile grecesci de sciință séu din limba grecă. Să luămú p. e. numai istoria naturală a lui Pliniu și vomú vedé, că limba latină a împrumutatú fórté mulți terminí și numiri de plante din limba elină și înaintándú sciința, i-a desvoltatú, adecă i-a înmulțitú, formándú însuși alții prin derivațiune și compositiune în modú grecescú.*) Câteva esemple vorú fi de ajunsú spre a proba

*) Chiar și în zilele nóstre se înmulțescú terminii tehnici de origine grecescă și se voru înmulți și în viitorú, până când popórele de rasă latină și Germanii vorú cultiva medicina, chemia, sísica ș. a., în mânia tuturorú acelora, cari uréscú limba grecă și voescú a o elimina din școlele gimnasiale.

cele ڊise: **cantharites vinum** *καnθαρίτης οίνος* vinū cantaritū, vinū scumpū de preste mare; **capnion** *κάπνιον* fumătorū (plantă); **capsaces** *καπάκης* fiolă pentru uleu; **dendroides** *δενδροειδής* soiu de titimală; **ehermites** (ae) *χερμίτης* soiu de pétră asemenea fildeşului s. a. Apoi în chemiă cuvântulū chlorū cu tóte derivaţiunile şi compositiūnile sale, precum şi mai toţi ceilalţi termiņi tehnici suntū totū atâtea probe pentru cele ڊise mai nainte. Totū asemenea suntū de origine grécă, dacā nu cei mai mulţi, dar de sigurū fórtē mulţi termiņi tehnici din medicină, din farmaciă, din fisicā, din matematicā, pentru cari eu aflu de prisosū a mai aduce probe, fiindū acestū lucru cunoscutū tuturorū acelora, cari se ocupā cu ڊisele sciinţe.

În retoricā Romanii încā au imitatū pe Greci în tótā priuinţa. Abstragēndū dela espresiunile, figurilorū şi versiunile, apoi dela măestria de a compune o cuvēntare, resp. dela arta oratoricā, numirile acelora, adecā termiņii tehnici suntū parte mare de origine grécă, ca; *πολυσύνδετον* grāmădirea acelora conjunţiuni: *ἀσύνδετον* lāsarea conjunţiunilorū: *ὁμοιοτέλετον* încetare asemenea: *ισόμολλον* potrivire etc. Ba chiar numele artei însāşi este grecescū: *ῥητορικῆ ὀργανή*.

Unde amū vorbitū despre Cicerone, s'a ڊisū pe lângā altele, cā elū a întemeiatū terminologia retoricā, formāndū termiņi prin derivaţiune şi traducēndū pe alţii prin mai multe cuvinte, adecā prin circumscriere.

Pe terenulū militarū şi juridicū însā limba latinā a fostū mai puţinū influinţatā de cea grécă, pentru cā lităratura militarā şi juridicā la Romanī se dezvoltase de mai dinainte şi terenulū aceleia nu era aşa de întinsū pe atuncia. Limba juridicā, stilulū curialū a suferitū o schimbare, dupā cum s'a vęđutū la loculū sēu.

Privindū gramatica formalā, pe-lângā cele arētate mai nainte, vedemū, cā limba latinā a păstratū pentru cuvintele adoptate de-adreptulū din limba grécă şi o declinaţiune parţialā grecescā, ca: music-**e**, music-**es**, music-**ae**, etc. Pentru unele cuvinte a păstratū numai câte unū casū, ca: **Salamis**, acus. numai **Salam-ina**, s. alt. Chiar numele **gramatica** sēu **gramatico** şi **syntaxis** sunt grecesci. Sintacsa latinā încā a datoritū în multe privinţe celei grecesci. Astfelū ablativulū absolutū, ce corēspunde genetivului absolutū grecescū,

și participiul conjunctiv s'eu construcțiunea participială (a pozitivă, atributivă) este construcțiune grecească. Apoi ablativus comparationis, accusativus graecus ș a suntă împrumutate.

Creșându a fi satisfăcută cerințeloră temei de față încheiu cu următoarele cuvinte:

Graecia capta ferum victorem cepit et artes

Intulit agresti Latio.

(Hor. epist cartea II. v. 156 sg.)

I.

Personalul didactic.

A) La gimnasiu.

1) **Stefană Iosifă**, Directoră și profesoră g. ordin. def., a propusă Limba Latină și Elenică în cl. VIII. g. cu 9 ore; Logica în cl. VII. cu 2 ore; a suplinită în cl. V. g. l. română cu 3 ore = 14 ore pre săptămână; funcționează ca profesoră de 26 ani.

2*) **Dr. Nicolaș Popă**, Conectoră și profesoră g. ordin. def., a propusă Istoria universală și a patriei în cl. VIII. și a VII. g. cu 6 ore. Psihologia în cl. VIII. cu 2 ore; Limba germană în cl. VII., V. și IV. g. cu 6 ore; a suplinită germana în III. com. 2 = 16 ore pre sept.; funcționează ca profesoră de 18 ani.

3) **Iosifă Fericeanu**, preotă, catechetă și profesoră ord. def., a propusă Religionea în cl. I—VIII. g. cu 16 ore; l. magiară în cl. I. r. cu 2 ore; esortățiunii totu a două Duminecă și Serbătore cu 2 ore = 20 ore pe săptămână; funcționează de 22 ani.

4) **Dr. Vasile Glodariu**, prof. ord. def., a propusă L. germană în cl. VIII., III., VI. g și II. r. 8 ore, Elina în VI. g. cu 5, Istoria în V. g. cu 3 = 16 ore; funcționează de 20 ani.

5) **Ionă Popea**, profesoră gimn. ordin. definitivă, a propusă Limba română în cl. VIII, VII, VI, II. g. cu 10 ore; Limba latină și germană în cl. II. g. cu 7 ore = 17 ore pe săptămână. În fiecare Duminecă și Serbătore a esortat la despărțământul sup. Funcționează de 19 ani.

6) **Panteleimonă Dima**, profesoră gimn. ordinariu definitivă, a propusă Matematica în cl. VIII, VII, IV, III, I. g. cu 15 ore; Fizica în cl. III. g. cu 2 ore; a suplinită Germana în I. r. cu 2 ore și Fizica în III. com. cu 3 ore; suma orelor pre sept. 22; funcționează de 18 ani.

7) **Ipolită Iasișeviciu**, profesoră gimn. ordinariu definitivă, a propusă Istoria Naturală în cl. VIII, VI, V, I. g, I. r. 10 ore; Geografia în cl. I, II g. 6 ore; Germana în II. c. 2 ore; a su-

*) Congediată din 20 Februarie 1885 din cauză de morbu s'a suplinită prin prof. Andr. Bârșeanu, I. Popea, N. Pilția și Dionisiu Făgărășanu.

plinită gimnastica 3 ore, Fizica în cl. V. f. 2 ore, Chimia în cl. IV. r., I. și II. com. cu 5 ore; suma orelor pe săptămână 28; funcționează de 16 ani.

8) **Lazaru Nastasi**, profesor gimn. ordinaru definitiv a propusă Fizica în cl. VIII. și VII. g. 8 ore; Matematica în cl. VI, V, II. g. cu 11 ore; a suplinită gimnastica cu 3 ore; suma orelor pe săptămână 22; funcționează de 14 ani.

9) **Nicolau Pilția**, profesor gimn. ordinaru definitiv a propusă Limba latină în cl. VII, VI. și a V. g. cu 15 ore; Româna în I. r. 3, Istoria în III. r. 2; a suplinită în cl. IV. r. I. germ. cu 2 ore; suma orelor pe sept. 22; funcționează de 7 ani.

10) **Paulu Budu**, profesor gimn. ordinaru definitiv, a propusă Limba latină în cl. IV. g. 5 ore; limba elenică în cl. VII. și V. g. 8 ore; Magiara în cl. VII. și VIII. 5 ore; a suplinită I. magiară în cl. I. g. 2 ore; suma orelor pe sept. 20; funcționează de 5 ani.

11) **Andrei Barseanu**, profesor gimn. provisoriu, a propusă Limba Latină în cl. I. g. cu 6 ore, Româna în I. și III. g. 6 ore, Germâna în I. g. 2 ore, Istoria în VI. g. și III. g. 5 ore, Geografia în III. g. 1 oră; a suplinită Româna în cl. IV. g. 3 și istoria în a V. de fete 2; suma orelor pe sept. 25. Anii de funcțiune 4.

Unu postu de profesor gimn. vacantu, s'a suplinitu parte prin L. Dionisie Făgărășanu absolventu de facultatea filosofică din Viena și Peșta, parte prin profesorii gimn. actuali.

B) La școla reală și comercială.

1) **Bartolomeu Băulescu**. paroch, catechetu provisoriu a propusă Religiunea în cl. I—IV. r. cu câte 2 ore = 8; în I—III. com. cu 5 ore; în cl. V. de fete cu 2 ore; suma orelor pe sept. 15; a esortatutotă a 2-a duminică și sârbătore cu 2 ore. Anii de funcțiune 15.

2) **Iosif Maximu**, profesor la școla reală ordinaru definitiv, a propusă Geometria și Desemnulu geometricu în cl. I, II, III, IV. r. cu 10 ore, în cl. I, II, III. g. cu 8 ore; a suplinită Fizica în III. r. cu 4 ore; suma orelor pe sept. 22. Anii de funcțiune 16.

3) **Ionu Stinghe**, profesor la școla comercială și reală ordinaru definitiv a propusă Limba română în cl. I, II, III. com. și II. r. 8 ore, Francesa I, II. com. și II, III. r. 9 ore; a suplinită I. francesă și română în cl. V. de fete cu 4 ore; suma orelor pe săptămână 21. Anii de funcțiune 15.

4) **Iónu Scurtu**, profesorū la șcôla com. și reală ordinariū definitivū, a propusū Istoria și Geografia în cl. I, II, III. c. cu 14 ore, Germâna în III. r. 2, Româna II. r. 2 ore; suma orelorū pe săptămâna 18. Anii de funcțiune 15.

5) **Dr. Iónu Bozoceanū**, profesorū provisorii la șcôla com. și reală, a propusū Matematica în cl. III, II, I. com., III. și IV. r. cu 13 ore; Francesa III. com., IV. r. și în cursulū superiorū de Francesa la gimnasiu cu 5 ore; a suplinițū limba magiară în cl. II. g. și a V. de fete cu 5 ore; suma orelorū pe săptămâna 23. Anii de funcțiune 11.

6) **Artemiu Feneșcanū**, profesorū la șcôla com. și reală ordinariu definitivū, a propusū Limba Magiară în clasele III, II, I. com. cu 9 ore, II, III, IV. reală cu 9 ore; suma orelorū pe săptămâna 18. Anii de funcțiune 10.

7) **George Chelariū**, profesorū la șcôla com. și reală ordin. definitivū, a propusū Istoria Naturală în cl. I, II. com., în II. r., a IV. gimn. 10 ore; Aritmetica în II, I. reală cu 7 ore; Fizica în IV. r. 2; a suplinițū Germâna în I. com. cu 3 ore, Aritmetica în V. de fete 2, Tecnologia III. com. 2; suma orelorū pe săptămâna 26. Anii de funcțiune 5.

8) **Iónu Socaciu**, profesorū la șcôla comercială și reală ord. definitivū, a propusū Economia națională și Legea com. în cl. III. com. cu 5 ore; Dreptulū cambialū și Corespondența comercială în cl. II. com. cu 4 ore; Istoria în a IV. r. cu 3 ore; Geografia în cl. III. și IV. reală cu 7 ore; a suplinițū Istoria în II. r. cu 2 ore; suma orelorū pe săptămână 21. Anii de funcțiune 5.

9) **Iónu Panțu**, profesorū la șcôla comercială și reală ordinariu definitivū, a propusū Comptabilitatea în cl. III, II. și I. com. cu 9 ore; Aritmetica com. în cl. III, II. și I. c. cu 7 ore; Româna în cl. IV. r. cu 3 ore; a suplinițū Merceologia în cl. III. com. cu 3 ore; Gimnastica cu 3 ore; suma orelorū pe săptămână 25. Anii de funcțiune 3.

10) Catedra de Chemiă vacantă s'a suplinițū prin profesorii Ipolitū Ilasieviciū, Pant. Dima, Ios. Maximū, G. Chelariū și Iónū Panțu.

11) **George Vlădăreanu**, profesorū secundariu de desemnū instituitū definitivū cu dreptū de pensiune, a propusū desemnulū în cl. II. g., II. r., III. g., III. și IV. r., IV—VIII. g., V. de fete cu 16 ore pe sēpt. Anii de funcțiune 16.

Musica vocală obligată pentru clasele inferioare ale gimnas.

și școlii reale; facultativă pentru gimnasiu sup. și școlă com. s'a propusă cu 13 ore pe săptămână de D. Iac. Mureșană suplentă provisoriu.

Caligrafia în cl. I, II. g, I, II. r., I. com. cu 5 ore a propus-o învățătorii dela școlă primară d. Iónu Dobreanu.

Pedelă la școlă în serviciu de 15 ani este Drăgană Lacea, și Dumitru Nedelcu ajutoriu de pedelă.

Schimbări în sinulă corpulă profesorală.

1) Veteranulă profesoră D. Davidă Almășeanu, cerendu-și demisiunea după ună serviciu de 30 ani prestată institutulă cu zelă și abnegațiune de sine s'a pensionată cu salariulă normală de 900 fl.

2) D. Dr. Aur. Babesiu, prof. provis. de chemiă, a părăsită institutulă.

II.

Materialulă percursă în anulă școl. 188⁴/₅.

În cl. I. gimn. Prof. ord. A. Bârseană.

Religiunea 2 ore: Catechismulă bogată, încheiătura I—XII.

Latina 6 ore: Moțiunea numelui și a verbului pe basa pieseloră de lectură cörespunđetöre. Memorisarea cuvinteloră ce obvină. Eserciții în traducere. Din când în când lucrări în clasă. Manuală: Gramatica lui I. C. Tacită P. I.

Româna 3 ore: Proposițiunea simplă. Proposițiunea simplă amplificată și câte ceva din cea compusă. Flecsiunea numeloră și a verbeloră. — Cetirea corectă a unoră piese alese. Reproducerea celoră cetite orală și în scrisă sub controla profesorului. Esplicări reale. Din când în când câte o lucrare luată din materialulă percursă. S'au memorisată câte-va piese poetice. Manuală: Gramatica lui N. Pilția și Cartea de cetire de I. Popea.

Germana 2 ore: Pe basa esercițiiloră de traducere principalele noțiuni despre substantivă, adjectivă, pronume, numerală, verbă și preposițiune. Manuală: Gramatica lui M. Rudinescu (metoda lui Ahn).

Maghiara 3 ore: După Gramatica lui Oct. Bariță dela începută până la pronume.

Geografia 2 ore p. s. Ungaria și țările din jurul mării mediterane; manualul T. Ceonța

Istoria naturală 2 ore: semestrul 1. zoologia, semestrul 2. botanica; manualul Dr. D. Barceanu.

Geometria și desenul geometric 3 ore. Puncte, linii, unghiuri, triunghiuri, patru-unghiuri și poligone. Desemnarea formelor mai simple după Roller și Herdtle.

Matematica 3 ore: Sistemul decadic. Cele patru operațiuni cu numere întregi și decimali. Frațiunea ca cuoțient și raport. Cele patru operațiuni cu frânger comune. Sistemul metric și împărțirea timpului Manual: Moçnik-Isopesculu.

Gimnastica 2 ore.

Caligrafia 1 oră.

Rel. obl. **Cântări** 1 oră.

Suma orelor 30 pe sêpt.

Clasa II. gimnasia. Prof. ord. I. Popea.

Religiunea 2 ore: Catechismul bogat continuat și terminat.

Latina 5 ore: Proposițiunea principală și secundară pe baza pieselor de citire. Terminarea părții formale a gramaticii: adverb, prepozițiunii, conjunțiunii. Neregularități la substantive și adiective. Copia verborum pe baza pieselor de citire. Odată pe săptămână o lucrare în scris în clasă. Manual: Gramatica latină de I. C. Tacit P. II.

Româna 3 ore: Proposițiunea compusă, perioadele. Flecsiunea substantivului, adiectivului, pronumelui. Usul părților vorbirei. Interpunctiunea. Cetire și reproducerea materialului cetit oral și în scris. Esercții stilistice. Cugetări despre lucruri, semnele lor; compararea și distingerea acestora, note esențiale și accidentale. Declamațiunii de piese alese în poezie și prosă. Manual: Gramatica lui N. Pilția și cartea de cetire I. Popea.

Maghiara 3 ore: Continuarea părții formale a gramaticii. Proposițiunea compusă. Continuarea Etimologiei. Memorisare de cuvinte în grupe etimologice. Traducere din Maghiara în Româna și vice-versa. Memorisarea unor piese ușore prosaice și poetice. Manual: Oct. Barițu și Magyar olvasókönyv.

Germana 2 ore: Verbele neregulate. Celelalte părți ale gramaticii formale. Traducere din Germana în Româna și vice-versa. Declamațiunii de piese alese în prosă și poezie. Manual: M. Rudinescu part. II.

Geografia 4 ore. Europa, Asia, Africa, America și Australia din punctul de vedere topografic, etnografic și fizic; manualul S. V. Isopescu.

Aritmetica 3 ore. Fracțiunile comune. Raporturi și proporțiuni. Aplicarea proporțiilor la regula de trei și la calculul intereselor. Ridicarea numerilor decadică la pătrat și la cub. Manual: Moșnik-Isopescu.

Geometria și desenul geometric 3 ore. Puncte, linii, unghiuri, triunghiuri, patru-unghiuri și poligoane. Desemnarea formelor mai simple după Roller și Herdtle.

Gimnastica 1 oră.

Caligrafia 1 oră.

Rel. obl. **Cântări** 1 oră.

Franceza 2 ore.

Suma orelor: 30 pre sept.

Clasa III. gimnasia. Prof. ord. D. Făgărășanu.

Religiunea 2 ore: Mărturisirea ortodoxă P. I.

Latina 5 ore: Repetirea formelor și regulilor sintactice învățate în clasa II. Pe baza pieselor de cetire construcțiunile cu infinitiv și participiu. Din sintaxă: propozițiunea simplă, (subiect, predicat, atribut, aposisiune). Usul casurilor și al numelui. Memorizarea vocabulelor cuprinse în piesele de lectură. Traduceri din latină și în latină. Manuale: Gramatica lui Schmidt. Memorabilia Alexandri Magni de Schmidt și Gehlen, Hauler, carte de exerciții. Lucrare în clasă 2 ore pe lună.

Româna 3 ore: Repetirea părții sintactice. Interpunctiunea. Eserșiți stilistice: Reproducere, resumare, dezvoltare, descrieri, asemănări și deosebiri. Memorizarea și analizarea mai multor piese alese în versuri și proză din cartea de lectură. Manual: Cartea de compoziții și stil de P. Manliu și Cartea de cetire de I. Popea.

Germana 2 ore: S'au tradusă din lecturariul german 12 piese după Schiller. Din româna în germana 10 piese după biografii și din cartea de cetire a lui I. Popea.

Maghiara 3 ore: Repetirea materialului parcurs în anii precedenți. Verbele neregulate, impersonale și defecte. Postpozițiunile simple, de două silabe și compuse. Traducere din maghiară în româna și viceversa. Memorizarea și reproducerea unor piese alese prosaice și poetice. Manual: Oct. Barișiu, și Magyar

olvasókönyv I. de Tomor & Váradi. In fiecare lună două lucrări în clasă.

Istoria 2 ore: Istoria vechiă și câte-va capitole din cea mediă (metodă biografică). Manualul de Dr. N. Popă și Biografiile trad. de Petrescu.

Geografia 1 oră: Repetiția părții tractate în clasa a doua. Noțiuni de cosmografiă.

Aritmetica 2 ore: Regula de trei compusă: Calculul intereselor și alu terminului; calculul catenarū alu societății și alu alegațiunei. Manualū: Moçnik.

Geometria 2 ore: Poligóne. Calcularea periferiei și a suprafeței figurilor plane dreptū-liniare. Despre cercū. Manualū: Moçnik.

Fisica 2 ore: Magnetismulū, electricitatea, căldura și acustica. Manualū: Krüger celū micū.

Gimnastica 1 oră.

Rel. oblig. Cântări 1 oră.

Desemnulū lib. 1 oră.

Franceza 2 ore.

Suma orelorū: 29 pe sēpt.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Clasa IV. gimnasială. Prof. ord. P. Budiu.

Religiunea 2 ore: Mărturisirea ortodocsă P. II.

Latina 5 ore. Consecutio temporum. Usulū modurilorū. Noțiunī de metrică. Lectură: C. I. Caesar de bello gallico lib. I. Tristia Ovidii piese alese. Traduceri în latina din esercițiile lui Hauler. Câte o lucrare în scrisū pe sēpt.

Româna 3 ore: Eserciții stilistice: descrieri, asemănări și deosebiri, prefacerea versurilorū în prosă, stilulū epistolarū, stilulū de afaceri. Noțiunī de metrică. Declamațiunea mai multorū poesii alese. Lucrări scripturistice acasă. Manualū: Cartea de compozițiunī și stilū de P. Manliu.

Germana 2 ore: Repetiția formelorū regulate și neregulate. Usulū casurilorū. Traduceri din germâna în româna și viceversa. Memorisarea și reproducerea unorū piese alese prosaice și poetice. Manualū: Gramatica lui Schiller și lecturariulū lui Schiller. In fiecare lună o lucrare în clasă.

Maghiara 3 ore: Repetiția materialului percursū în anii precedenți. Verbele neregulate, impersonale și defectivo. Postpozițiunile simple de două silabe și compuse, interjuncțiunile și conjuncțiunile. Formarea cuvintelorū. Traducere din maghiară în

româna și viceversa. Memorizarea și reproducerea unor piese alese prosaice și poetice. Manualū: Oct. Barițū și Magyar olvasókönyv II de Tomor & Váradi. In fiecare lună două lucrări.

Istoria 3 ore: Evulū nouă până la 1815 (metodulū biograficū). Manualulū celū micū alū lui Pütz.

Aritmetica 2 ore: Regula de trei compusă și aplicarea ei la calcululū asociațiunei, alū terminului, alū alegațiunei, la calcululū catenarū și la calcululū intereselorū compuse. Ecuațiunii de gradulū primū cu una și mai multe necunoscute. Manualū: Moçnik.

Geometria 2 ore: Stereometria, calcularea suprafețelorū și a cuprinsurilorū cubice la corpurile cele mai însemnate. Manualū: Moçnik.

Fisica 2 ore: Optica, Acustica și Electricitatea. Manualū Krüger celū micū.

Istoria naturală 3 ore: Mineralogia. Cristalografia și elemente de Geologiă. Cunoștințe elementare din Chemiă. Proprietățile esterne ale mineralelorū. Impărțirea în 5 grupe după constituțiunea chemică și în modulū acesta statorirea sistemului mineralicū în liniamente generale. Forme singuratiche de Cristale și unele specii mai lăpitate din cristalele compuse. Epocele pământului. Manualū Dr. Franz Standfest.

Gimnastica 1 oră.

Rel. oblig. **Cântări** 1 oră.

Desemnulū liberū 1 oră.

Franceza 1 oră.

Suma orelorū: 31 pe sēpt.

Clasa V. gimnasială. Prof. ord. L. Nastasi.

Religiuina 2 ore: Istoria bisericească Part. I. după manualulū de Andreiu Baronū de Șaguna.

Latina 5 ore: Gramatica: Repetițiunea casurilorū, particularitățile numelorū și pronomelorū, partiile cele mai însemnate din usulū modurilorū și cunoștințe metrice. — Lectura: T. Livi ab Urbe condita liber I, cap. 1—12 și liber IV, cap. 1—20. Din metamorfosele lui Ovidiu libr. II, vers. 1—200. Traduceri din româna în latina după esercițiile stilistice de Dr. I. Hauler. La 14 zile unū pensū și o compozițiune.

Elina 5 ore: Gramatica limbii eline până la verbelo în *μ*. Manualū: Curtius-Schenkl-Iosifū. La 2 săptămāni câte o lucrare scripturistică.

Româna 3 ore: Dispozițiuni și convorbiri pentru lucrări scripturistice. S'au citit piese alese prosaice și poetice din colecțiunea lui Stoicescu și lecturariul lui Viciu. Analisă gramaticală și sintactică. Reproducere după înțelesul logic a pieselor citite. Memorizare de piese alese poetice explicate și comentate. Biografii pe scurt ale autorilor secl. XIX. La fiecare lună o lucrare.

Germana 2 ore: Repețirea verbelor tari și completarea cunoștințelor sintactice. Traducere și memorizare de piese alese din lecturariul Lebensbilder IV. La 14 zile 1 pensă și o compozițiune.

Maghiara 3 ore: Pe lângă repețirea gramaticii și a sintacsei citirea unor piese mai mari prosaice și poetice, precum și reproducerea lor ungurese și românească. La 14 zile o lucrare script. Manual: Tomor et Várady II.

Istoria generală 3 ore: S'au propus din Evul vechiu până la războaiele cu Samniți.

Aritmetica 2 ore: Potențe și rădăcini cu exponenți întregi pozitivi. Progresiuni aritmetice. Ecuațiunile de gradul prim cu una și mai multe necunoscute. Manual: Moçnik.

Geometria 2 ore: Planimetria până la aflarea suprafețelor. Manual: Moçnik.

Istoria naturală 2 ore: Botanică: Morfologia organelor externe ale plantelor fanerogame; sistemul lui Linée și descrierea plantelor alese cu gruparea lor naturală și cu privire la distribuțiunea geografică, mai cu seamă cu folosirea esemplarelor vii.

Gimnastica 1 oră.

Stud. rel. obl. **Cântări** 1 oră.

Descemnul lib. 1 oră.

Franceza 2 ore.

Suma orelor: 34 pe sapt.

Clasa VI. gimnasială. Prof. ord. N. Pilția.

Religiunea 2 ore: Istoria bisericăscă P. II. după manualul de Andreiu Baron de Șaguna.

Latina 5 ore: Gramatica: Consecutio temporum, propozițiunile și modurile. Lectura: Titi Livi ab Urbe condita lib. III și G. Sallusti Crispi liber de coniuratione Catilinaria. Esercții stilistice și lucrări ca în clasa V.

Elina 4 ore: Din Gramatica s'au repetit și terminat partea formală și etimologie, și la lectura autorilor s'au luat ocașional și

părțile obveniente din partea sintetică, Gramatica: Curțiu Stefană Iosif. Autorul: S'au tradusă din Iliada lui Homeră Cartea I. Din Herodotă din Cartea I. 40 de capete.

Româna 3 ore: Compozițiuni stilistice. Lectura de piese alese din auctorii secolului ală XVIII-lea. Istoria literaturii romane din secolulă XVIII. La fiecare lună o lucrare liberă acasă.

Germana 2 ore: S'au tradusă din germana în româna 20 de piese de diverse materie din cartea de lectura. Din româna în germana: S'au tradusă 16 bucăți din cartea de lectură de Munteanu.

Maghiara 3 ore: Cunoștințe mai temeinice despre particularitățile limbei maghiare. Cetirea unor piese mai mari prosaice și poetice precum și reproducerea loră unguresce și românesce. Întroducere în deosebitele genuri ale literaturii maghiare după Olvasmányok de Névy László. Două lucrări pe lună.

Istoria 3 ore: Roma ca monarhiă și istoria evului mediu. Manualulă de Pütz-Meșotă.

Aritmetica 2 ore. Completarea partiei despre potența și rădăcină Numerii imaginari. Ecuatiunile cuadratiche. Logaritmele. Manuală: Moçnik.

Geometria 2 ore: Completarea planimetriei și Stereometria. Manuală: Moçnik.

Istoria naturală 2 ore: Zoologia: anatomia, fiziologia și zoologia descriptivă. Manuală: Dr. Brândză.

Gimnastica 1 oră.

Stud. rel. oblig. Cântări 1 oră.

Desemnulă lib. 1 oră.

Franceza 2 ore.

Suma oreloră 33 pe sēpt.

Clasa VII. gimnasială. Prof. ord. P. Dima.

Religiunea 2 ore: Dreptulă canonică după manualulă de A. Baronă de Șaguna

Latina 5 ore: Cuvântarea a 3-a și a 4-a în contra lui Cati-lina; cuvântarea a 1-a filipică (în contra lui Antoniu); douăspre-dece diferite epistole de ale lui Cicero și P. Vergili Maronis Aenei-dos lib. I. și o maro parte din lib. II. Eserciții stilistice și lucrări ca în clasa V.

Elina 4 ore: S'a tradusă din Herodotă cartea III. întregă și s'a învățat biografia și scrierile lui Herodotă. S'a tradusă din Demostene orațiunea I. olintică și s'a învățat biografia și scrierile

lui Demostene. La fiecare 2 săptămâni s'a făcută câte o lucrare scripturistică.

Româna 2 ore: Compozițiuni stilistice. Lectură de piese alese din scriitorii secolului XVII-lea. Retorica română. Istoria literaturii române din secolul XVII. La fiecare lună o lucrare liberă acasă. Manuală din Retorică: Christu Negoescu.

Germana 2 ore: Traduceri din cartea de cetire de Kehrein și din româna în germana din cartea de lectură de G. Munténú, der Geisterscher de Schiller și unú scurtú prospectú din literatura germană după manualul de Dr. Hermann Kluge. In fiecare lună o lucrare în clasă.

Maghiara 2 ore: Traduceri din cartea de lectură a lui Névy László: Cserhalom, epopeă într'unú cântú de Vörösmarthy și a Török temetök de Bertalan Szemere. Din istoria literaturii maghiare de Dr. Boros Gábor s'a învățatú dela începutú până la epoca clasicismului. Propunerea în limba maghiară și explicațiunea în limba maternă. In fiecare lună o lucrare scripturistică.

Istoria 3 ore: Istoria evului nou până către Revoluțiunea franceasă. Manualul de Pütz-Meșotă.

Matematica 3 ore: a) Algebra: Ecuațiuni de gradulú II-lea cu una și mai multe necunoscute, progresiunii aritmetice și geometrice cu aplicare la calcululú intereselorú și alú anuitățilorú. b) Trigonometria plană. Manualú: Moçnik.

Fisica 4 ore: Introducerea în fisică. Mechanica. Acustica. Magnetismulú. Manualú: Koppe.

Logica 2 ore: Logica formală până la soriți. Manualú Lindner.

Gimnastica 1 oră.

Stud. rel. obl. Franceasa 1 oră.

Cântări 1 oră.

Desemnulú liberú 1 oră.

Suma orelorú: 33 pe sèpt.

Clasa VIII. gimnasială. Prof. ord. Dr. N. Popú (dela 20 Febr. 1885 Direct. St. Iosifú).

Religiunea 2 ore: Continuarea dreptului canonicú după manualulú lui Andreiu Baronú de Șaguna.

Latina 5 ore: Istoria literaturii latine. Lectura, Cornelii Taciti: Vita Agricolae; estemporalií din Liviu, Vergiliu și Ovidiu. Horațiu Satura I. III. Horațiu Epode și ode alese din libr. I, II, III, a IV. Metrulú horațianú. Pe fiecare lună o compozițiune în latina. Reproducere liberă în limba latină a pieselorú cetite,

Elina 4 ore: Istoria literaturii elenice. Odysea lui Homeră libr. II, III și din IV. Din Critonul lui Plato 10 capitule. Din Antigona lui Sophocle 200 versuri. Estemporaliile din Xenophontis Anabasa și din Iliada lui Homeră. La fiecare lună o traducere din elina în româna.

Româna 2 ore: Compozițiuni stilistice și dispozițiuni cu deosebire despre pertractări. Citire de piese alese din auctorii români din deosebite epoce. Terminarea istoriei literaturii. Terminarea retoricii. Manuală: Christu Negoescu și C. Stoicescu.

Germana 2 ore: Autorul germană: Fecióra de Orleană, miresa de Mesina de Schiller. Autoriul română: S'au tradusă mai multe bucăți din cartea de lectură de Munténă. Literatura: S'au propusă din evulă vechiu, mediu și din celă nou părțile cele mai principale după Cluge și după Heinrich.

Maghiara 2 ore: Din istoria literaturii maghiare de Dr. Boros Gábor: Propunerea a fostă maghiară cu esplicare românescă. S'a învățat delă începută până la Sziglieti Ede. La fiecare lună s'a făcută câte o lucrare liberă.

Istoria 3 ore: O parte din evulă noă. Istoria Ungariei. Manualulă de Michaelis și Biel

Matematica 2 ore: Repetiția materialului percursă în gimnasiu și o parte din geometria analitică.

Fisica 4 ore: Electricitatea, căldura, optica. Manuală: Koppe.

Geologia 1 oră: Teoria lui Laplace despre originea și dezvoltarea pământului, transformățiunile actuale și perioadele geologice. Manualulă Dr. Brandză.

Propedeutica filosofică 2 ore: Psihologia empirică. Manuală: I. Popescu.

Gimnastica 1 oră.

Stud. relativă obligate:

Franceza 1 oră.

Cântări 1 oră.

Desemnă 1 oră.

Suma orelor: 33 pe săpt.

Clasa I. reală. Prof. ord. I. Hasieviciu.

Religiunea 2 ore: Catechismulă bogată despre credință.

Româna 3 ore: Repetiția formelor, propozițiunea simplă și compusă prin coordinațiune după gramatica lui N. Pilăia. Citirea și memorisarea de bucăți alese din cartea de citire a lui I. Po-

pescu. Analisa gramaticală și logică a unor bucați de cetire. Dictando.

Maghiara 2 ore: După gramatica lui Oct. Barițu până la posesiune dinpreună cu traducerea exercițiilor practice din maghiară în româna și vice-versa.

Germana 2 ore: Substantivul, adiectivul, pronumele, numeralul, verbele auxiliare și conjugarea verbului regulat. Traducere din Germana în Româna și vice-versa. Manualul: Gramatica lui N. Antonescu.

Istoria 2 ore: Istoria patriei (Ungariei) sub regii din casa arpadiană după Ribáry.

Geografia 2 ore: Ungaria și țările dinprejurul mării mediterane, anume: referințele politice ale celor 3 peninsule sudice europene, ale Asiei anterieore și ale țărmurilor nordice ai Africei. Noțiuni generale din geografia fizică a țărilor de sus cu deosebită considerare la Ungaria. Manualul: T. Ceonța.

Matematica 4 ore: Cele 4 operațiuni cu numeri întregi și decimali, nenumiți și numiți. Divisibilitatea numerilor. Aflarea celui mai mic multiplu comun, și celei mai mari măsurii comune. Noțiuni fundamentale despre fracțiuni comune. Prefacerea lor în fracțiuni decimale și vice-versa. Sistemul metric. Manualul: Moçnik-Isopesculă.

Geometria și desenul geometric 3 ore: Puncte, linii, unghiuri, triunghiuri, patruunghiuri și poligóne. Desemnarea formelor mai simple după Roller și Herdtle.

Istoria naturală 3 ore: În semestrul I. zoologia, în sem. II. botanica. Manualul: Dr. D. Barceanu.

Gimnastica 2 ore.

Caligrafia 1 oră.

Rel. obl. Cântări 1 oră.

Suma orelor: 27 pe sept.

Clasa II. reală. Prof. ord. G. Chelariu.

Religiunea 2 ore: Catechismul bogat partea a II.

Româna 3 ore: Proposițiunea compusă. Periódele. Flecsiunea substantivului, adiectivului, pronumelui, verbului și formarea cuvintelor. Usul părților vorbirei. Interpunctiunea. Cetirea și reproducerea materialului cetit oral și în scris. Exerciții stilistice: enuțări despre lucruri, semnele lor; compararea și distingerea acestora; note esențiale și accidentale, cauze și efecte, scopuri

și mijloc. Declamațiunii din autori moderni. La 14 zile o lucrare acasă. Material: din istoria naturală, geografie și din istorie. Compozițiunii stilistice. Manual: N. Pilția și lecturariul I. Popescu.

Maghiara 3 ore: Continuarea părții formale a gramaticii. Propozițiunea simplă. Memorizarea de cuvinte în grupe etimologice. Traducere din maghiara în româna și vice-versa. La 14 zile o lucrare în clasă și la o lună o lucrare acasă. Manual: Oct. Bariț și Magyar olvasókönyv.

Germana 2 ore: Partea analitică a gramaticii s'a parcurs în mod sistematic. S'au tradus 40 de exerciții din românesce în nemșesce și vice-versa.

Franceza 2 ore: Articolul, substantivul, adiectivul, pronumele, numeralul și auxiliarele: avoir și être, cu exerciții. În fiecare lună 1 pensă și 1 compozițiune. Manualul: M. Rudinescu.

Istoria 2 ore: a) Materialul din clasa I. pe scurt și continuarea istoriei Ungariei până la lupta dela Mohaci. (Timpul casei de Anjou, resbóiele cu Turcii, timpul Hunyađilor, lupta dela Mohaci.) b) Istoria pe scurt a Grecilor până la terminarea resbelelor persice. Manual: Dr. N. Popu.

Geografia 2 ore: Repetițiunea pe scurt a materialului parcurs în clasa I., celelalte părți ale Europei, cu considerare deosebită a referințelor natural și fizice ale acestui continent. b) Cele mai elementare părți de meteorologie și climatologie cu privire la patria noastră și la continentul nostru. Manual: T. Ceontea.

Matematica 3 ore: Frațiunile comune; raporturi și proporțiuni, regula de trei și aplicarea ei la calculul intereselor simple, ridicarea la pătrat și scóterea rădăcinei. Manual: Močnik-Isopescu.

Geometria și desenul geometric 3 ore: Teoremele principale din planimetrie, triunghiuri congruente și simile, principiul lui Pitagora, suprafața poligónelor, periferia și suprafața cercului. Construcțiunii geometrice după Močnik.

Aritmetica 2 ore: Frațiunile comune; raporturi și proporțiuni; regula de trei și aplicarea ei la calculul intereselor simple. Rădicarea la pătrat și scóterea rădăcinii. Manual: Močnik-Isopescul.

Istoria naturală 2 ore: În sem. I. Zoologia: paserile, pescii, reptilele, batrachii, insectele, vermi, moluscii. În sem. II. continuarea botanicii din clasa I.

Desemnului lib. 1 oră.

Caligrafia 1 oră.

Gimnastica 1 oră.

Rel. obl. Cântări 1 oră.

Suma orelor 30 pe sapt.

Clasa III. reală. Prof. ord. I. Maximă.

Religiunea 2 ore: Confesiunea ortodoxă partea II. Manuală: Dr. Barbu Constantinescu.

Româna 2 ore: S'a tractatǎ partea sintactică întrégă; deprinderi în cugetare și deprinderi pregătitoare pentru compozițiuni (A. materia și forma dată; B. materia dată și forma schimbată). S'au cetitǎ și memorisatǎ mai multe piese prosaice și poetice din cursulǎ practicǎ și gradatǎ de compozițiuni și de stilǎ pentru usulǎ claselorǎ secundare cursulǎ inferiorǎ de I. Manliu. În fiecare lună unǎ pensǎ acasǎ și o compozițiune în clasă.

Germana 2 ore: Vorbele neregulate, reflexive și impersonale; propozițiunea simplă și contrasă; traduceri din româna în germana din manualǎ de Torpanǎ, și din germana în româna din Lesebuch de Schiller; s'au memorisatǎ mai multe piese prosaice și poetice din Schiller. În fiecare lună unǎ pensǎ acasǎ și o compozițiune în clasă.

Maghiara 3 ore: Continuarea părții formale a gramaticiei. Propozițiunea compusă. Traducere ca în clasa precedentă. Memorizarea unorǎ piese mai ușore. Manualǎ acelaș și Magyar olvasókönyv. La 14 zile o lucrare scripturistică și la o lună una acasă.

Franceza 2 ore: Conjugarea verbelorǎ regulate cu exerciții. În fiecare lună 2 pense și 1 compozițiune. Manualulǎ: M. Rudinescu.

Geografia 2 ore: 1) Acelea părți ale Asiei și Africei, care nu s'au propusǎ în cl. I. 2) Elementele geografiei matematice (forma pământului, mărimea, împărțirea naturală a suprafeței sale, rotațiunea, zonele și clima). Manualǎ: T. Ceontea.

Istoria 2 ore: Istoria Romanilorǎ, evulǎ mediu perióda I. și II. și din III. Cruciatele dupǎ manualulǎ de Dr. N. Popǎ.

Matematica 3 ore: Cele 4 operațiuni cu numeri algebraice. Ridicarea la cuadratǎ și la cubǎ, scóterea rădăcinei cuadratice și cubice; regula de trei compusă, calcululǎ intereselorǎ simple și interese la interese; calcululǎ societății, alegațiunei, terminului, și catenar și practica velșică dupǎ manualulǎ de Moçnik.

Geometria și desenul geometric 2 ore: Partea formală din stereometrie, construcțiunea rețelei corpurilor și a liniilor conice.

Fizica 4 ore: Proprietățile generale ale corpurilor, căldura, magnetismul, electricitatea și mecanica corpurilor solide.

Desenul liber 1 oră.

Gimnastica 1 oră.

Rel. oblig. **Cântări** 1 oră.

Suma orelor: 27 pe sapt.

Clasa IV. reală. Prof. ord. Dr. I. Bozocca.

Religiunea 2 ore: Confesiunea ortodocșă. Part. II. Manual: Dr. Barbu Constantinescu.

Româna 2 ore: Repetiția sintacsei. Compozițiuni stilistice: anunțuri, circulare, oferte de serviciu, chitanțe, procuri, atestate și diverse epistole. Citire din mai mulți autori români. Declamațiuni.

Maghiara 3 ore: Repetiția formelor gramaticale și sintaxa maghiară. Citirea și reproducerea unor piese mai lungi prosaice și poetice. La 14 zile o lucrare scripturistică în școală și la o lună una acasă. Manual și carte de citire ca în clasa precedentă.

Germana 2 ore: Repetiția formelor regulate și neregulate, formarea verbelor, recțiunea verbelor și adiectivelor după gramatica lui C. Schiller. Traducere de piese alese din cartea de citire „Lebensbilder“ III. La 14 zile o lucrare acasă și alta în școală.

Franceza 2 ore: Verbele neregulate cu exerciții. Manual: M. Rudinescu.

Geografia 2 ore: Referințele naturale și etnografice ale Americii și Australiei și cu privire la descoperiri și colonisări. Manual: T. Ceotea.

Istoria 2 ore: Evul nou până la 1877 după manualul cel mic de Pütz. Istoria patriei după manualul de Dr. N. Pop.

Matematica 3 ore: Aritmetica și algebra. După repetiția materialului din clasa precedentă, cele 4 operațiuni fundamentale cu numerii algebrici întregi și fracționari, descompunerea în factori și aplicațiunea acestora la aflarea celui mai mic numitor comun, ecuațiuni de gradul întâi cu una și două necunoscute, aplicațiuni din geometria plană și stereometrică.

Geometria și desenul geometric 2 ore: Suprafața și cuprinsul cubic al corpurilor. Elemento din geometria descrip-

tivă: proiecțiunea ortogonală a punctului și a liniei drepte. Tra-sele drepte și a planului.

Fizica 2 ore: Fenomenele gravitațiunii; acustica după Krüger.

Chemia și mineralogia 2 ore: Metaloidede și cele mai însem-nate combinațiuni ale acestora cu metale; introducerea în teoria atomistică; descrierea reprezentanților din diferite clase ale mine-ralelor și ale stâncilor.

Desemnul liber 1 oră.

Gimnastica 1 oră.

Rel. obl. Cântări 1 oră.

Suma orelor 27 pe sēpt.

Clasa I. com. Prof. ord. I. Stinghe.

Religiunea 2 ore: Istoria bisericească P. I. după manua-lul de Andreiū Baronū de Șaguna.

Româna 2 ore: Stilistica practică: descrițiunea, portretul, caracterul, paralela, narațiunea, contemplațiunea și disertațiunea. Din stilistica teoretică: stilistica generală, tema, invențiunea, dispo-sițiunea, transițiunea, tratarea, conclusiunea. Manualul: I. Manliu. S'a cetitū din autori moderni. In fiecare lună 1 pensū.

Maghiara 3 ore: Formarea substantivului, adiectivului și verbului. Traducerea mai multorū bucăți de cetire și reproducerea acelora din compozițiunii stilistice de I. Manliu. Aplicarea tutu-rorū regulorū gramaticale asupra bucăților traduse. Teme libere de unū cuprinsū mai rēstrânsū de 2 orī pe lună.

Germana 2 ore: S'a repetatū părțile principale ale gra-maticiei. In româna s'a tradusū din cartea de lectură Lebensbilder III. de Berthelt și din Kaufmännische Aufsätze de Langner mai multe bucăți. Din româna în germana după cartea de stilistică a lui Manliu. In fiecare lună o compoziție.

Francesa 2 ore: Sintacsă. Eserciții de conversațiune. Co-respondință. S'a tradusū din Téletmaque. In fiecare lună 1 pensū și 1 compozițiune.

Matematica 3 ore: Cele 4 operațiuni fundamentali ale calculului algebraicū cu expresiuni întregi și fracționări; descom-punerea în factori a expresiunilor algebraice întregi și aplica-țiunea acesteia la aflarea celui mai micū numitorū comunū și la reducerea fracțiunilor algebraice la expresiunea lorū cea mai simplă.

Aritmetica comercială 2 ore: Repetiția operațiilor fundamentale cu numeri întregi și decimali. Prescurtări la aceste operațiuni. Repetiția frângerilor comune. Raporturile și proporțiile. Regula de trei simplă și compusă; calculul catenar; calculul societății simplu și compus; calculul amestecării. Măsura și banul din diferite state. Calcularea după curs. Procent și Promile. Procentul la sută, în sută și peste sută. Socotela intereselor. Aplicarea acesteia la escontări și la cont curent (numere). După Rudolf Kathrein.

Istoria universală și comercială 3 ore: Istoria evului vechiu, atât politică cât și comercială.

Geografia 2 ore: Geografia generală matematică, fizică, politică și Geografia Austro-Ungariei în specie.

Istoria naturală 2 ore: Mineralogia și Botanica.

Principii comerciale 3 ore: Bunuri economice, valoare, preț, capital; marfa și împărțirea comerțului. Comerciantul, firma, personalul și registrele lui. Măsura și banul. Creditul. Transacțiunile comerciale. Ban de hârtie, Cambia și avisul. Societățile colective, comandite, anonime și pe acții. Asociațiunile. Bancherii și băncile, tot felul de transacțiuni de bancă. Băncile de giro, de cec și de emisiune. Bursa și operațiunile de bursă (efectele). Asigurările. Camera de comerț, tribunalele comerciale și consulii. Telegraful, poșta, comunicațiunile și vămile. — Documente și însemnări comerciale: Preț corect, notiță de curs, notă, factură, fracht, certificate, contracte etc. Elemente de corespondență comercială. Circular, epistole de comandă, de informație și oferte.

Chimia 3 ore: Metaloidale și metalele cele mai însemnate; teoria atomistică; introducerea în chimia organică.

Caligrafia 1 oră: Scrierea curentă și rotundă.

Cântări 2 ore.

Desemnul liber 2 ore.

Gimnastica 2 ore.

Suma orelor: 36 pe săptămână.

Clasa II. com. Prof. ord. I. Panțu.

Religiunea 1 oră: S'au predat din Partea a II-a din Istoria biserică de A. Șaguna: despre creștinarea națiunii române; despre cărțile bisericesti în timpurile vechi, despre starea bisericii din Ardeal sub principii transilvani; despre desbinarea

bisericeii române; despre suferințele ei în secolul al 18-lea sub Episcopii și Mitropoliții români gr. or.

Româna 2 ore: Din stilistica teoretică: elocuțiunea și calitățile stilului, tropii și figurile. Manualul: I. Manliu. S'a cetitit din autori moderni. In fiecare lună 1 pensu.

Maghiara 3 ore: Traducere și reproducțiuni din cartea de cetire de Tomor și Várady P. II. Inceperea în deprinderea corespondenții mercantile maghiare de 2 ori pe lună. Regule sintactice și topice.

Germana 2 ore: Traducerea diferitelor scrisuri comerciale împreună cu explicări sintactice pe basa manualului: Stilul epistolar de G. B.

Francesa 2 ore: Sintacsă: Esercții de conversațiune. Corespondență. S'a tradusă din Charles XII. In fiecare lună 1 pensu și 1 compozițiune.

Matematica 3 ore: După o repețire sumară a materialului din anul precedentu s'au parcursu teoria completă a logaritmilor preste totu și în specialu teoria logaritmilor briggeni seu vulgar. Progresiunile aritmetice și geometrice. Calculul intereselor dela interese, și calculul amortismentelor. S'au făcutu numeroase aplicațiuni relative la acești calculi.

Aritmetica comercială 3 ore: Repețirea procentului. Calcularea mărfurilor. Facturi din diferite piațe comerciale. Sototirea aurului și a argintului în diferite state și calculul monedelor. Contul curențu progresiv, retrograd, cu numeri roșii și metodul de scală cu procente diferite.

Istoria universală și comercială 2 ore: Istoria politică a evului mediu. Istoria comerțului bizantin și arabic, comerțul și drumurile de comerț pe timpul Carolingilor, comerțul Ungariei pe timpul Arpașilor și a familiei Anjou, comerțul din Amalfi și Barcelona, Pisa, Florența, Genua, Veneția și Hansa germană de nord.

Geografia 2 ore: Geografia comercială a statelor europene.

Istoria naturală 2 ore: Zoologia după manualul lui B. Nanianu.

Chimia 3 ore: Metaloides și metalele cele mai însemnate; teoria atomistică; întroducere în chimia organică.

Contabilitatea 4 ore: In genere despre contabilitate. Registrele principale, Cassa, Prima notă și maestrul. Registrele auxiliare, seontri, cartea facturilor etc.; Inventarul. Două ca-

suri de câte 2 luni trecute în registre după simpla, și încheiate prin inventariu. Două casuri de 2 luni trecute după dopia italiană. Inceputul teoriei pentru contabilitatea dublă. S'a întrebuințat manualul lui A. Novak și R. Winkler.

Correspondința comercială 2 ore: Introducere, stilul comercial; despre circulare, oferte; scrisori de informațiune și credit, în afaceri cambiale și de contu curent; epistole în afaceri de plătiri și rebonificări, în afaceri de expedițiune și comisioane, epistole despre efecte și hârtii de credit; epistole în afaceri de mărfuri și faliment. Eserciii practice.

Dreptul cambial 2 ore: Ființa, feliurimea și formele cambiilor. Despre acceptațiune, indosamente, protest, regres, multiplicare, amortisare, garanția, prescripțiune; dreptul de retențiune. Despre procesul cambiale în genere.

Cântări 2 ore.

Desemnul liber 2 ore.

Gimnastica 2 ore.

Suma orelor: 39 pe sapt.

Clasa III. com. Prof. ord. A. Feneșan.

Religiunea 1 oră: S'a predat Partea I-a din Elementele dreptului canonic de A. Șaguna: Despre biserică, despre jurisdicțiunea ei; despre canoane; despre sinode; despre condicile canoanelor; despre scriitorii canonici în evul mediu.

Româna 2 ore: Noțiuni din istoria literaturii limbii române din timpurile cele mai vechi până în ziua de astăzi. Manuale: T. Cipariu și C. S. Stoicescu. S'a citit din diferiți autori vechi și noi. În fiecare lună 1 pensă.

Maghiara 3 ore: Lecturariul de Tomor și Várady p. II. Continuarea deprinderilor practice în correspondința merc. maghiară. Deprinderea practică pe tablă în diferite alte documente publice. Cea mai nouă perioadă din istoria literaturii maghiare. Biografiile bărbaților istoriei-literari celor mai însemnați. Correspondențe în limba maghiară de 2 ori pe lună.

Germana 2 ore: Traduceri din germana în româna după lecturariul german Lebensbilder IV. Correspondențe în limba germană.

Franceza 2 ore: (cu a VIII. g.) Correspondința. S'au tradus din „Charles XII.” de Voltaire cartea I. II. III. În fiecare lună 2 pense.

Aritmetica comercială 3 ore: Repetiția materialului din clasa precedentă. Socotirea polițelor și a deviselor. Devisele la cele mai principale burse din Europa. Efectele și calcularea lor. Paritatea și arbitragiul la aur, argint, monede, efecte și la mărfuri pentru principalele piețe ale Europei. Netto-appoint la devise, la monete și la efecte. Rimese și Trate.

Matematica 1 oră: Repetiția materialului parcurs în clasele precedente și teoria probabilităților și aplicațiunea acestora la calculul asigurărilor, al rentelor și al călătoriilor etc.

Istoria universală și comercială 3 ore: Istoria politică a evului nou și a Austro-Ungariei în specie, com. Angliei, Franței, Germaniei și Austro-Ungariei; sistemul mercantil al lui Colbert; proiectele de bancă ale Scoțianului I. Lav; sistemul colonial în genere; sistemul comercial și colonial al Portugaliei; comerțul Portugaliei până în timpul nou; comerțul Spaniei până la 1713; urmările sistemului mercantil pentru țara noastră; comerțul Spaniei până în prezent.

Geografia 2 ore: Geografia Asiei, Africii, Americii și Australiei.

Merceologia 3 ore: Cei mai importanți articoli de comerț din remanșele animalelor, plantelor și mineralelor. Prelucrarea materiilor crude, locul exploatării, modul de împachetare, falsificarea articolelor de comerț și descoperirea falsificatului. După K. Fielinger și Dr. I. Bisching.

Technologia 2 ore: Metalurgia chimică și aliajele. Corpurile explozive. Fabricațiunea sodiei și a potașei. Fabricațiunea săpunului. Ceramica. Technica sticlei. Fabricațiunea zahărului și a scrobellei. Productele fermentațiunii alcoolice. Fabricațiunea gazului de luminat. După manualul lui R. Wagner.

Fisica 2 ore: Mechanica, căldură, electricitatea, galvanismul și electro-galvanismul. După Schabus.

Contabilitatea 3 ore: Dopia italiană. Lucrarea unui casă de 3 luni și încheierea. Lucrarea douăzeci casă de câte o lună și încheierea. Dopia franceză. Lucrarea unui casă de 2 luni. Dopia franceză cu o colonă, precum și alte nuanțe de contabilitate (dopia lui P. Keil). Aplicarea contabilității la industriași și la diferite bănci și societăți.

Legea comerțului 2 ore: Partea generală, despre comerț în genere, felul comerțanților, registrul, firmele, personalul comercial și al ajutorilor, catastrofele comerciale, societățile comerciale.

Partea specială, despre afacerile comerciale în genere, concepțiuni comerciale, contractul de cumpărare, afaceri în comisiune și spețiune, despre magazinele publice.

Economie națională 3 ore: Despre trebuințe, bunuri, producțiune și consumațiune; despre circulațiunea bunurilor, funcțiunea comerțului în viața economică, preț, bani, credit. Venitul național economic. Societățile economice, partidele economice, protecționism și liber-schimb.

Cântări 2 ore.

Desemnul liber 2 ore.

Gimnastica 2 ore.

Suma orelor: 40 pe săptămână.

N O T A.

a) Limba franceză este studiu facultativ pentru școlarii din clasele II—VIII gimn., era pentru școlarii din clasele II., III. și IV. reale și clasele I., II., III., comerciale este studiu obligat.

b) Desemnul liber este obligat în gimnaziul inferior și în școala reală, era în gimnaziul superior și în școala comercială este facultativ.

c) Cântările sunt ca obiect obligat în clasele I—IV. gimn. și I—IV. reală, era în gimnaziul superior și în școala comercială numai ca obiect facultativ.

d) Gimnastica este pentru toate clasele gimnasiale, reale și comerciale obiect obligat.

III.

Lucrările din limba română.

Clasa V. gimnasială.

1. Descrierea maialului. Tablou.
2. Descrierea Scheiului, din punct de vedere topografic și etnografic.
3. Movila lui Burcelu, narațiune reproducă din poezie în prosă.
4. „Cine mănecă nu întunecă.“ Proverb, explicațiune.
5. Expedițiunea argonautică, în formă de narațiune istorică.
6. Pentru ce sunt datorii fiii cu iubire și cu recunoștință către părinții lor. Mic tractat după dispozițiune dată.
7. Prima expedițiune a lui Dariu în contra Greciei, narațiune istorică.
8. Explicarea proverbului „Ulciorul merge la apă până ce să spargă.

Clasa VI. gimnasiază.

1. Diligența și lenea (compar.)
2. Obiceiul este a două natură.
3. Pădurea (contemplațiune).
4. Bate ferul până este cald.
5. Numa Pompiliu (tablou istoric).
6. Viitorul leneșului.
7. Timpul lui Pericle (tablou istoric).

Clasa VII. gimnasiază.

1. Cugetări la începutul toamnei.
2. Numai prin muncă și stăruință poți ajunge la scop.
3. Jucătorul pățimaș (tablou).
4. Prin ce ajunge un popor să aibă o însemnătate istorică?
5. Pe ce însușiri caracteristice se bazează mărimea poporului roman?
6. Cugetări la momentul unui student.
7. Preferințele staturilor mici înaintea celor mari.

Clasa VIII. gimnasiază.

1. Influențele binefăcătoare ale singurătății asupra culturii omului.
2. Are românul drept să fie mândru cu numele său?
3. Omul nobil trăește și după mărte.
4. Cultura intelectuală fără de cea morală n'are nici un preț.
5. Puterea tiparului.
6. Adevăratul patriotism.
7. Pentru ce istoria a dat lui Hanibal numele de Mare?
8. Influențele sărăciei asupra dezvoltării spirituale și morale ale omului. (Temă la examenul scripturistic al maturanților).

Clasa I. comercială.

1. Universul (descriere).
2. Lupul și vulpea (paralelă).
3. Furtuna (narațiune).

4. Silitorul (caracteru).
5. Comerțul intern și maritim la Egipteni.
6. Activitatea dela gară.
7. Transacțiuni comerciale.
8. Exemplele cele rele sunt și ele folosite.
9. (Temă liberă.)
10. Despre cambie
11. Bunuri, valoare, preț, capital, marfă și împărțirea comerțului.

Clasa II. comercială.

1. Revederea locului natal după o lungă lipsire.
2. Bunuri economice, valoare, preț, capital, marfă și împărțirea comerțului.
3. Ce petreceri și ce bucurii ne procură fiecare anotimp?
4. La ce ne folosesc muntii?
5. Comerțul Indienilor vechi.
6. Finirea luptelor între patrici și plebei.
7. A păstra un lucru e mai greu, decât a-l câștiga.
8. Mihul Copilului (poesie narată în prosă).
9. (Temă liberă.)
10. Omul nobil trăiește și după moarte.
11. Camera comercială, tribunalele comerciale și consuli.

Clasa III. comercială.

1. Brașovul ca oraș comercial.
2. La ce ne folosește ordinea?
3. Punctele negrii ale istoriei.
4. Care sunt relele efecte, produse de o societate stricată.
5. Asigurările.
6. Avantajele diviziunii muncii.
7. Care trebuie să fie virtuțile și principiile unui popor, care voiesce să devină însemnat și mare?
8. Miron Costin (biografie).
9. (Temă liberă.)
10. Caracteristica mărfurilor, care vin în comerț din regnul plantelor.
11. Productivitatea muncii (temă pentru examenul de maturitate).

Societatea de lectură.

In anul școl. expirat s'a condus societatea de profesorul **Iónu Panțu**. — De regulă în această societate se țin ședințe literare Sâmbătă dela 5—7 ore p. m.

a) Biblioteca societății se compune din 659 numere.

b) In bani gata la cassa de păstrare din Brașov și în o obligațiune privată posedă societatea un capital de 510 fl. 66 cr.

c) Instrumente musicale în valoare de 96 fl.

Știpe distii din școlele meșii.

	Fundațiunea	Suma fl.
1) Bogdanu George școl. cl. VIII. gimn.	Visteria bisericeii S-lui Nicolae din Brașov	50
2) Petricu Iónu școl. cl. VIII. gimn.	Fundațiunea Cologiană	60
3) Halleru Iónu școl. cl. VIII. gimn.	Fundațiunea Asociațiunei transilvane etc.	60
4) Sîrbu George școl. cl. VII. gimn.	Fondurile granițareșci dela Caransebeșiu	150
5) Lemeni Eugeniu școl. cl. VII. g.	Fundațiunea Șuluțiană	60
6) Berariu Vergiliu școl. cl. VIII. g.	Fundațiunea Gojdu	60
7) Popu Corneliu școl. cl. VI. gimn.	Fundațiunea Șuluțiană	63
8) Iuga George școl. cl. IV. gimn.	Fundațiunea Iugaiană	100
9) Frigătoriu George școl. cl. III. com.	Fundațiunea Gojdu	120
10) Vătășanu Iónu școl. cl. II. com.	Fundațiunea Asociațiunei transilvane etc.	100
11) Perșenariu George școl. cl. II. com.	Visteria bisericeii S-lui Nicolae din Brașov	50
	Suma	873

NB În Internatul Cristuriani instituit conform testamen-tului de Comitetul parochial al bisericeii S Nicolau din Scheiu și sub dirigința P. parochii și catechetu Bartolomeu Baiulescu se întrețin cu toate cele trebuincioșe școlarii: Tărogu George școl. cl. VI., Popu Ludovicu școl. cl. II. g și Cristanu Dumitru cl. III. reală. Speșele sunt 400 fl.

Școala poporală superioară (normală)

de ciuci clase pentru copii și cinci clase pentru copile.

a) În clasele de copii și în primele patru clase de copile se învață următoarele obiecte: Religieuna. — Exerciții intuitive. — Cătirea și scrierea maghiară. — Gramatica română. — Gramatica germână. — Gramatica maghiară. — Aritmetică. — Geografia și istoria patriei, constituțiunea statului. — Cunoștințe din istoria naturală și fizică. — Caligrafia. — Cântări. — Gimnastică.

b) Invătători în aceste clase au fost: George Billissimus, director. — Iónü Dobreanü. — Iónü Peligradü. — Iónü Aronü. — Nicolae Oancea. — Zosimü Butnarü. — George Moianü. — Iónü Vătășeanü. — Dimitrie Iarca, suplentü. — George Ucsenescu, invătătoriu de cātări.

c) In clasa V de copile, clasă subvenționată de Reuniunea femeilorö române din Brașovü, s'aü propusü prin profesori dela gimnasiu și dela școala reală și comercială înainte de amedü: Religiunea. — Limba română. — Limba maghiară. — Limba germână. — Limba francesă. — Geografia și istoria. — Aritmetica. — Fizica. — Desemnülü. — Cātări.

După amedü elevele clasei IV și V au fostü instruite în tot-feliulü de lucruri femeiesci de dómna Elena ved. G. Rusu, invătătóre provisorică.

Școala de repetițiune

pentru copii și copile dela 13—15 ani din parochia St. Nicolae din Scheiü, ținută în tóte duminicile și zilele de sərbători, s'a deschisü în Octomvre 1884 și s'a încheiatü cu esamene publice în Iunie 1885.

Invătători în acéstă școlă au instruitü: Iónü Peligradü. — Iónü Vătășeanü. — George Moianü — Nicolae Oancea.

I. Tabela statistică

care cuprinde conspectul general despre școlarii dela gimnasiu, școala reală și comercială pe anul școl. 1884/5.

Clasa	La începutul anului					La finea anului					Condițiunea părinților în genere					
	după religione					Promovați	Repetenți	Au părăsit școala înainte de exam.	Au murit	Privatiști	Agricultori și economi	Comercianți, industriași etc.	Oficiați de stat și comunal	Oficiați privați	Alta categoria de inteligenți	Dileri și servitori
	greco-orientali	greco-catolici	romano-catolici	de legea mosaică	români											
VIII. gimn.	19	1	—	—	20	20	—	—	—	—						
VII. "	11	1	1	—	13	13	—	—	—	—						
VI. "	23	3	—	—	26	24	—	2	—	—						
V. "	21	1	—	—	22	19	2	1	—	—	71	43	19	2	76	5
IV. "	28	4	—	—	32	30	1	1	—	—						
III. "	22	1	—	—	23	23	—	—	—	—						
II. "	25	2	—	1	28	24	1	2	1	—						
I. "	48	—	—	4	52	38	9	4	—	1						
Suma	197	13	1	5	216	191	13	10	1	1						
IV. reală	13	—	1	—	14	13	1	—	—	—						
III. "	11	—	—	1	12	12	—	—	—	—	16	19	6	—	7	6
II. "	9	1	—	1	11	11	—	—	—	—						
I. "	14	—	—	3	17	12	2	3	—	—						
Suma	47	1	1	5	54	48	3	3	—	—						
III. comerc.	8	—	—	1	9	8	—	1	—	—						
II. "	7	—	—	2	9	9	—	—	—	—	7	17	—	—	5	1
I. "	11	—	—	1	12	10	—	2	—	—						
Suma	26	—	—	4	30	27	—	3	—	—						

*) Între promovați să compusă și cei promovați condiționați.

II. Tabelă statistică.

Locul născerii în genere la finea anului 1884/5.

Institutul	Din Brașov	Comitatul Brașovului	Din alte comitate	Din alte țări	
				Bucovina	Romania
Gimnasiul	38	27	122	1	16
Școala reală	11	14	14	—	12
Școala comercială	9	1	10	—	8

Numărul elevilor și al elevelor.

a) La școala de toate zilele.

1. Copii.		2. Copile.	
Clasa V	25	Clasa V	11
" IV	45	" IV	26
" III	70	" III	32
" II a) și b)	91	" II	45
" I	64	" I	63
Suma	295	Suma	177

b) La școala de repetițiune.

1. Copii.		2. Copile.	
Despărțământul II	19	Despărțământul II	32
" I	33	" I	37
Suma	52	Suma	69

Recapitulațiune. Numărul școlariilor înmatriculați la școlile centrale așa dar au fost pro $188\frac{4}{5}$:

În gimnasiu	216
" școala reală	54
" " comercială	30
" " primară (copii)	295
" " " (fete)	177
" " de repetițiune (copii)	52
" " " " (fete)	69
Suma	893

Așadar față de anul $188\frac{3}{4}$, cu 784 școlari rezultă pentru $188\frac{4}{5}$ un plus de 109.

IV.

Mediile de învățământ.

Biblioteca a sporit în anul școl. $188\frac{4}{5}$

Răposatul Protopop I. Baraciu a dăruit întraga sa bibliotecă de 800 volume.

a) Dăruite de tipografia și librăria Lampel în Budapesta:

A magyar állam és a földközi tenger környékének földirata, de Vizontay János. Budapesta 1883. — T. Livii „Ab urbe con-

dita," de Irányi István. Budapest. — Taciti Annales, de Budavári József. Pesta 1871. — Sallusti Crispi, Bellum Catilinae Jugurthinum de August. Scheindler. Budapesta. — Sallustii Crispi de conjuratione Catilinae, et de bello Jugurthino, de Holub Mátyás. Pesta 1871. — Egyetemes földirat, de Vizsontay János. Budapesta 1884. — Német gyakorló- és olvasókönyv, de Riedl Szende. Budapesta 1876. — Gyakorlati német nyelvtan, de Ney Ferencz. Budapesta 1884. — Cornelii Nepotis, de Jos. Vass. Budapesta 1884. — Francia nyelvtan, de Noël Károly. Pesta 1884. — M. Tullii Ciceronis Cato major, de senectute, de Dr. Heinr. Gusztáv. Budapesta 1877. — A geometria elemei, de Dr. Schmidt Ágoston. Budapesta 1885. — Horatii Flacci Carmina, de Gyurits Antal. Budapesta. — Stilisztika, de Dr. Koltai Virgil. Budapesta 1884. — Latin olvasó- és gyakorlati könyv, de Dávid István. Budapesta 1885. — Schultz Ferdinánd kisebb latin nyelvtana, de Dávid István. Budapesta 1884. — Szenássy Sándor latin olvasókönyv, de Elischer József. Budapesta 1883. — Magyar olvasókönyv, de Tomor Ferencz și Váradi Antal. I—III. Budapesta 1884. — Deutsches Lesebuch für Mittelschulen. I—III. Budapesta 1885. — Potfüzet „Vezérfonal a mértani szabadkezű rajztanításánál“ czimű könyvéhez, de Schröder Károly. Budapesta. — T. M. Plauti Captivi, de Gerevics Gusztáv. Budapesta 1882. — T. Maccius Plantus Trinum musa, de Gerevics Gusztáv. Budapesta 1880. — M. Tullii Ciceronis Laelius, de Dr. Heinrich Gusztáv. Budapesta 1877. — Horatii Flacci Carmina, de Michael Petschenics. Budapesta. — Ovidii Nasonis Carmina, de Antonius Zingerle. Budapesta. — C. Sallustii Crispi, de conjuratione Catilinae et de bello Jugurthino. Pesta 1870. — Virgilius Aeneis, de Veress Ignác. Budapesta 1880. — Magyar nyelvtan, de Majer Alberik. Budapesta 1883. — A rom. kath. egyházi szertartások, de Németh Lajos. Budapesta 1882. T. Livii ab urbe condita lib. XXI., de Iványi István. Budapesta 1876. — Curtius György görög nyelvtana, de Dr. Albert Jenő. Budapesta 1885. — Homeros Odisseája, de Veress Ignác. Budapesta 1872. — Iliása. I—II. Budapesta 1878. — Sophocles Antigone, de Fridericus Schubert. Budapesta. — Magyarország története, de Tanko János. Budapesta 1884. — Egyetemes földirat, (el. II. și III.), de Vizsontay János. Budapesta 1885. — Egyetemes földirati tankönyv, de Dr. Chervan Floris și Schneider János. Budapesta 1885. — Osztrák-magyar monarchia földirata după Hanke, de Dr. Cherven Floris. Budapesta 1884. — Ausztria-

Magyarország földirata, de Vizontay János. Budapesta 1882. — Gyakorlati német nyelvtan, de Ney Ferencz. Budapesta 1883. — Latin-magyar és magyar-latin kézi szótár, de Veress Ignác. Budapesta 1883. — Az egyetemes történelem kézi könyve, (I—II) de Batizfalvi István. Budapesta 1880. — Wortkunde an bellum gallicum, de H. Perthes. 1884.

b) Cumpărate prin Direcțiune și On. Eforia școl :

Die Franklin-Expeditionen und ihr Ausgang, de M. Clinock. Leipzig 1874. — Die Fahrt der „Vega“ um Asien und Europa, de Dr. A. E. Wollheim. Berlin 1883 — Das neue Buch der Reisen und Entdeckungen: Oceanien, de Fr. Christmann și Richard Oberländer. Leipzig 1873. — Ost-Afrika vom Leinpogo bis zum Somalilande, de Dr. Herman v. Barth. Leipzig 1876. — Das Reich der Luft, de Wilhelm Schütte. Leipzig 1875. — Das neue Buch der Reisen und Entdeckung Central-Asiens, de Friedrich v. Hellvald. Leipzig 1875. — Das neue Buch der Reisen und Entdeckung Australiens, de Fr. Christmann. Leipzig 1870. — Am Afrika, de Leopold v. Jedina. Leipzig 1877. — Das Buch der Reisen und Entdeckung Amerika's, de Kane. Leipzig 1874. — Deutsche Literaturgeschichte, de Robert König. Bielefeld und Leipzig 1883. — Das Wasser, de Wilhelm Schütte. Leipzig 1875. — Die Erde und ihre Völker, de Friedrich v. Hellvald. Berlin și Stuttgart 1884. —

c) Dăruite parte de autori, parte de În. Ministeriu regiu maghiarū de culte și instrucțiune publică.

Világtörténelem, de Vaszary Kolos. Budapesta 1884. — Szám-tan I. și II., de Dr. Moçnik Fer. Budapesta 1884. — Az egyetemes történelem, de Batizfalvy István. Budapesta 1883. — Mértan elemei, de Dr. Schmidt Ágoston. Budapesta 1883. — Deutsches Lesebuch für mittlere Lehranstalten, I, II, III, de Dr. Gusztáv Heinrich. Budapesta 1881, 1882, 1884. — Calderoni für physikalische und meteorologische Instrumente. Vezérfonal. Budapesta. — A mértani szabadkezű rajzolás, de Schröder Károly. Budapesta 1884. — A vallás- és közoktatásügyi m. k. Miniszternek a közoktatás állapotáról szóló és az országgyűlés elé terjesztett 13-ik jelentése 188²/₃—188³/₄. Budapesta 1884. — A vallás- és közoktatásügyi m. k. Miniszternek az országos tanítói nyugdíjgyálm alap 1883. évi állapotáról szóló jelentése Budapesta 1884. — Statutele reuniunei femeilorū române din Brașovū și Săcele pentru

ajutorarea vĕduvelorĭ scăpăate ort. or. din Braşovĭ şi Săcele, dăruite de Comitetĭ. — P. Ovidii Nasonis carmina selecto. Buda-
pesta 1883, dăr. de librăria R. Lampel. — Elemente de poetica
română, de I. Lazariĭ, dăr. de autorulĭ. Sibiu 1882. (5 exempl.)
— A vegytan alapvonalai a fögymnasium VIII. osztály számára,
de Dr. Edelmann Sebó. Szombathely, dăr. de autorulĭ. — Libera
comună regescă Reşinariu, schiţă istorică de Petru Brote. Sibiu
1878, dăr. de autorulĭ. — Protocolulĭ sinodului archidiecesei gr.
or. române din Transilvania pro 1884, dăr. de Escel P. Metropo-
lită Mironĭ Romanulĭ. — Arányszámok Dr. Moçnik után, de Dr.
Szabóky Adolf. Budapesta 1880 (exemplariu de probă). — Probe-
bogen 1—10 ohne Titel und Vorwort, beschreibender Katalog des
bibliographischen Museums, von H. Klemm in Dresden, de autorulĭ,
Dresda 1883. — Beweis der Existenz einer psychischen Kraft,
von Edward W. Cox, aus dem Englischen übersetzt von S. C.
Wittig, herausgegeben von A. N. Aksakow. Leipzig 1884, cum-
părată. — Gramatica limbei maghiare, de Dr. Ionĭ Crişanĭ şi N.
Putnoky. Sibiu 1885, dăr. de autori. — Beitrag zur Geschichte
der kirchlichen Union der Rumänen in Siebenbürgen unter Leo-
pold I., de Dr. I. Crişanĭ, dăr. de autorulĭ. Hermannstadt 1882.
— Memoriu séu notiţe istorice despre şcolele din oraşulĭ Giurgiu,
de I. Boldescu, dăr. de S. Stefanovicu. — Buletinulĭ societăţii
geografice române, exemplarele apărute, dăr. de secret. g. alĭ so-
cietăţii I. Lahovári. — Româniĭ şi Universitatea fundului regiu,
raportĭ generalĭ de Dr. St Păcurariu. Sibiu 1885, dăr. de auto-
rulĭ. — Sintacsa limbei latine, de A. Radu. Galaţi 1880, dăr. de
autorulĭ. — Legendariu românescĭ pentru cl. V. şi a VI. gimn.
întogmitĭ după planulĭ ministerialĭ de Alesiu Viciu, prof. gimn.
Blasiu 1884, dăr. de autorulĭ. — Protocolulĭ congresului naţionalĭ
bisericescĭ ordinariu, întrunitĭ în Sibiu $\frac{1}{13}$ Octomvre 1881. Sibiu
1882, dăr. de Escel. Sa P. Metrop. Mironĭ Romanulĭ. — Note
critice asupra scrierii Dlui Xenopolu „Teoria lui Rösler.“ Bucu-
reşti 1885, dăr. de aut. N. Densuşianĭ. — Aritmetica generală
şi specială de T. Ceontea, prof. preparandialĭ. Aradĭ 1884, dăr.
de autorulĭ. — Raportulĭ generalĭ alĭ societ. de lectură „Petru
Maiorĭ“ pro 188 $\frac{4}{5}$. Budapesta 1885, dăr. de societate. — Monu-
mente pentru istoria ţerei Făgăraşului, culeso şi adnotato de N.
Densuşianĭ. Bucureşti 1885, dăr. de autorulĭ. — F. W. Putzger
„Historischer Atlas“ (exemplariu de probă). Viena 1885. — Die
Schmetterlinge Europa's, von Dr. Ernst Hoffmann. Stuttgart (exem-

plariu de probă). — Actulă de fundațiune ală școleloră naționale române din Brașovă, dăr. de Comitetulă fond. jug. — Cerculariu cătră Ven. Clerii dieces., dăr. de Prés. P. Episcopă Victoră Mihalyi de Apșa. 1884. — Verhandlungsprotokoll der Generalversammlung der sächsischen Universität und der Siebenrichter in der Zeit vom 15. Sept. bis 5. Nov. 1884. Hermannstadt 1885. dăr. de Presidiulă universității. — G. C. Meitani studii asupra constituțiunei româniloră fasc. IX. în duplo, dăr. de autorulă prin Comitetulă asociațiunei transilvane. — Bucureșci 1884. — Manuală de Stilistica pentru școlele medii de I. F. Negruțiu, prof. Blașiu 1884, dăr. de autorulă. — Számtan a középiskolák I. II. és III. osztály számára, írta Dr. Schmidt Ág. Budapesta 1885 (exemplariu de probă), dăr. de libr. R. Lampel. — Kurzer Leitfaden zur Orientierung im Gebiete der neuen Kartographie und Geographie, ed. libr. Schworella și Heick. Wien 1881, dăr. de librăria. — A kolozsvári m. k. Ferencz József Tudomány-egyetem tanrendje. Kolozsvárt 1885, dăr. de Rectoratulă universității. — Zur Geschichte der Sanitätsverhältnisse in Kronstadt, von Dr. Ed. Gusbeth. Kronstadt 1884, dăr. de autorulă. — Taschenbuch des gesammten Studienwesens an den Hochschulen zu Wien, von J. Hermann. Wien 1884, (cump.) — Din scrierile lui Samson Bodnărescu. Bucureșci 1884, dăr. de autorulă. — Cursă de limba maghiară pentru școlele gimnasiale, reale infer. etc., prelucrată după Töpler de P. Budiu, prof. gimn. Brașovă 1885, dăr. de editorulă. — Vertheidigung der Ungarn gegen Prof. Dr. J. Sepp' Angriffe, von Kaspar Tóth, Advokat. Pressburg, dăr. de tipografia C. Stampfel în Pressburg. 1884. — Cornelii Nepotis Vitae, de C. Halm. Lipsiae, (cumparată.) — T. Livii ab urbe condita partes selectae, de C. J. Grysar, vol. prius. Vindobonae 1872, cump. 2 exempl. — Gai Sallusti Crispi de Catilinae conjuratione et bello jugurthino, de Rud. Dietrich. Lipsiae 1884, cump. 4 exempl. — Titi Livi ab urbe condita lib. Part. I. Libr. I--VI. Lipsiae 1881, de Wilh. Weissenborn. — Havi füzetek, második évi folyam 1-3. szám. Német szelem írta Bolanden Konrad, közli Dvorzsák János. Budapest 1884, dăr. de tipografia Hunyadi Mátyás. — Világtörténelem középtanodák számára írta Vaszary Kolos. Budapest 1884, (exemplariu de probă), dăr. de tipografia R. Lampel. Tom. I. evulă vechiu. — Világtörténelem középtanodák számára, írta Vaszary Kolos. III. vol. evulă noă. Budapesta 1883, (exempl. de probă de Lampel Rob. tipogr. — Istoria Coloniei Sarmizegetusa, partea I. de Ionă I. Bogdană,

licențiat în litere. Iași 1885, dăr. de autorul, (2 ex.) — Lateinisches Lesebuch für Quinta der Gymnasien und Realschulen, von H. Perthes. Berlin 1884. — Lateinisches Lesebuch für Sexta, von H. Perthes. Berlin 1884. — Grammatisch-etymologisches Vocabularium für Quinta und Sexta, (2 ex) de H. Perthes. Berlin 1884. — Buteanu Istoria literaturii maghiare. Oradea mare 1884, dăr. de autor. — A művészetek története, írta Pasteiner Gyula. Budapest 1885, dăr. de In. Ministeriu regiu maghiar de Culte și instrucțiune publică.

Cabinetul zoologic s'a înmulțit cu:

- 1) Un schelet de homo sapiens în valoare de 90 franci, dăruit de D-lă medicinist Nicolae Stinghe din București.
- 2) Doi vespertilionii cumpărați de Direcțiune cu 3 fl.
- 3) O capră neagră preparată în valoare de 15 fl. 50 cr., dăruită de d. George Proca, învățătoriu diriginte din Râșnov.

Cabinetul mineralogic.

- 1) O stufă mare petrificată, una mică petrificată, o turtă de vasă antică, dăruite de d. Nicolae Oprea, proprietariu în Deva.
- 2) Imitațiuni de petrii scumpe cumpărate de Eforia școlară.
- 3) 4 preparate microscopice de stânci, cumpărate.

Cabinetul fizical

s'a îndestrăt cu aparate în preț de 1261 fl. 16 cr.

Pentru desemnul liber s'au cumpărat modele în gips în preț de 50 fl. v. a.

Pentru desemnul geometric modele în preț de 250 fl.

Pentru colecțiunea geografică o tablă, în care să reprezintă conceptele geografice în mod intuitiv.

Colecțiunea de mărfuri s'a îndestrăt cu 300 ingrediente dăruite de d. Iónu Dușoiu jun., comerciant în Brașov.

Colecțiunea numismatică cu 2 piese de argint republ. rom., 1 bucată de argint nedescifrabil, 2 piese de argint dela împăratul Leopold, 1 bucată de argint din 1705 pro libertate, dăruite de d. Nicolae Oprea, proprietariu în Deva.

Jurnale și foi periodice.

1. „Telegraful Român” pro 1884, dăr. de on. Redacțiune.
2. „Gazeta Transilvaniei” pro 1884, dăr. de on. Redacțiune.
3. „Monitorul oficial al României” pro 1884, dăr. de on. Redacțiune.
4. „Schul- und Kirchenbote” pro 1884, dăr. de ven. Consistoriu archidieceșan.
5. „Convorbiri literare” pro 1884, dăr. de on. Redacțiune.
6. „Zeitschrift für österreichische Gymnasien,” cumpărată.
7. „Pädagogisches Archiv,” cumpărat.
8. „Gäea,” cumpărat.
9. „Central-Organ für die Interessen des Real-Schulwesens,” cumpărat.
10. „Globus,” cumpărat.
11. „Tribuna,” dăr. de on. Redacțiune.
12. „Vocea română,” dăr. de on. Redacțiune.
13. „Democratul,” dăr. de on. Redacțiune.
14. „Magyar nyelvör,” de Szarvas Gábor, cumpărată.

BCU Cluj **Mulțămită publică.** Cluj

Direcțiunea școlară exprimă adâncă mulțămită și recunoștință tuturor stimaților domni, cari au contribuit la înaușirea bibliotecii, și cu alte daruri în folosul instrucțiunii. În deosebi își exprimă direcțiunea mulțămita sa d. D. Hernea, carele a donat 100 fl. pentru a să premia școlari săraci și diligenți. Totu cu acestă ocașiune apelază direcțiunea la marinositatea domnilor autori români a autorităților și corporațiunilor științifice române să binevoiescă a dărui câte un exemplar din opurile D-lor pe sēma bibliotecii acestui institut de creșcere și învățămēt.

V.

Date din cronica școlilor medii.

Anul școlastic 188 $\frac{1}{2}$, s'a început în 3 Septemvre după sēvirșirea înmatriculării cfeptuite la 30 și 31 August, 1 și 2 Septemvre 1884.

În 5 Septemvre după cetirea legilor școl. și esplicarea lor în sala cea mare a Institutului și denumirea prefectului și a vice-prefectului, tinerimea școlară însocită de corpul profesoral a asi-

statu la serviciul divin cu invocarea Duchului Sf. în biserica S. Nicolae din Scheiu.

În 6 Sept s'a făcutu excursiunea îndatinată la Poiană.

În 20 Octombvre a visitat şcolile noastre asistându în fiecare clasă la prelegeri Consiliariul de secţiune în ministeriul de Culte Dr. Klamarik János.

În Ianuaru 5 zile dearîndul D-lu directoru superioru de şcolile meşii regescu Iosifü Elischer a visitat ex officio şcolile meşii (gimnasiu şi şcola reală) asistându la fiecare profesoru în prelegere şi informându-se despre starea instrucţiunii, a disciplinei şi despre mijlocele de învăţământ. La această ocasiune s'a ținut sub presiul Directorului gimnasialu, asistându la aceea şi d. directoru superioru de şcole I. Elischer, o conferinţă extraordinară, în care D. sa a comunicat experienţele câştigate cu ocasiunea visitării ce le-a observat relevându unele momente în privinţa didactică şi metodică după apreţiarile D. sale subiective — şi unele mici defecte observate la aparatele şi mobiliariul şcolei, în genere a rămasu satisfăcutu de starea internă şi esternă a institutului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Festivităţi şcolare.

În 18 sept. s'a ținut serbătorea S. Sofii, a patronei institutului nostru întru memoria fondatorilor şi binefăcătorilor şcolilor. Tinerimea însocită şi condusă de corpul didactic a asistat la serviciul divin cu parastas celebrat în biserica S. Nicolae din Scheiu, precum şi la sântirea apei în sala cea mare a gimnasiului. Cuvântarea festivă a ținut'o D. profesoru Andreiu Bărganu.

În 30 Noembvre s'a serbatu ziua S. Andreiu întru eternă amintire a fericitului Archiepiscopu şi Mitropolitu Andreiu Baronu de Şaguna.

În 7 Maiu s'a serbatu maiialu îndatinat.

Casuri extraordinarie.

În 21 Augustu a reposat Părintele Protopopu I. alu Braşovului Iosifü Baracu testându, după cum ni se spune, totă averea sa şcolilor noastre. Defunctul a servit ca învăţător înainte şi după era nouă (1848), apoi a fost promovat la gimnasiu ca profesoru, ca directoru prov. şi în fine ca catechetu. -- Sântindu preotü după unu scurtu intervalu a devenitü protopopu I-mü

ală Braşovului şi ca atare preşedinte de jure ală delegaţiunilor şcolare participându la toate actele mai însemnate ale şcolilor noastre cu zel şi devotament. Încă înainte de morţe cu vr'o 4 ani a lăsat o fundaţiune de 2000 fl. în favorulă eschivă ală corpului profesorală; érá prin testamentulă său din urmă şi a eternitată numelă confindă totă averea sa şcoliloră.

Memoria lui Iosifă Baracă se va păstra în anelele institutului nostru întră binecuvântare.

E x a m e n e l e.

În 3 până în 17 Iuniu s'au făcută examenele de promoţiune scripturistice şi verbale. Din 24—27 s'au ţinută examenele publice.

1) **Examenulă de maturitate** la şcolă comercială s'a ţinută în 18/30 Iuniu a. c. sub presidiulă comisariului consistorială P. Archimandrită şi Vicariu arhiepiscopescă N. Popea şi ală comisariului regimului Franciscă Koós, inspectoră regiu de şcolă şi I. Hintz, secretariulă camerei comerciale din Braşovă. Admişi au fostă 8 şcolari; s'au declarată maturi cu laudă 2, maturi 6.

2) **Examenulă de maturitate** la gimnasiu s'a ţinută a) scripturistice în 29 şi 31 Maiu, 1, 3, 4, 5, 6 Iuniu st. v. Admişi au fostă 20 şcolari; unulă a repăşită dela examenulă scripturistice din causală de morbă.

Temele alese de comisariulă consistorială lucrăte de abiturienţi:

a) Din limba română: Influenţele sărăciei asupra dezvoltărei spirituale şi morale a omului?

b) Din maghiara: Traducero din româna în maghiara a piesei „Detunata“ (cartea de cetire a lui I. Popea).

c) Din latina în româna: „Crispi Sallustii de bello jugurthino C XIII.“

d) Din româna în latina: „Despre Tacitu,“ dictată după Súpfle.

e) Din matematica: 1) Éste ună numără, care să serie cu trei cifre. Suma cifreloră este 9. Cifra de mâna stângă este a opta parte din numărulă, care să serie cu cealalte două cifre. Cifra de mâna dréptă încă este a opta parte din numărulă, care

să scrie cu celalalte două cifre. Care e numărul? 2) Fața unui triunghi dreptunghiular este de 3742'64 dm \square și $\angle A = 52^{\circ} 48' 57''$. Cât de mari sunt cateții și hipotenușa?

f) Din greacă: „Platonis Apologia Socratis C. XX.

g) Din germana: „Welchen Dank sind die Abiturienten der Lehranstalt, an der sie studirt haben, schuldig?“ Temă liberă.

β) Verbală în 21 și 22 Iunie sub presidiul comisariului consistorial P. Archimandrită și Vicariu arhiepiscop. N. Popea asistându ca reprezentant al guvernului D. director al gimnasiului regiu de stat Ignatz Veres. S'au declarat maturi cu distincțiune 2; cu bine 9, simplu 5; unul va repeți examenul în Septemvrie 1885 dintr'unu studiu; doi s'a avisat a repeți examenul de maturitate după unu an.

Implinirea datorițelor creștinești.

În zilele de Duminecă și de sărbători împărătești se adună la 8 ore dimineața toți școlarii dela acestu institutu în 2. despărțaminte și după exortația îndatinată mergu la 9 ore însoțiți de cateheți și de câte unu profesor la biserică. — De două ori pe an, în postul Crăciunului și în postul Pascilor se mărturisesc și se cuminecă toți școlarii de religiunea ort. or.

Feriile cele mari

durază din 30 Iunie până în 31 Augustu st. v. 1885.

Insciuțare.

Anul școlariu 1885—86 se începe cu 1-a Sept. 1885 st. v. Părinții, care dorescu a da pe copii lor la aceste școle, sunt poștiți a se presenta cu fii se u cu ficele lor în cancelaria direcțiunei în 30 și 31 Augustu, 1 Sept. dela 8—12 a. m. pentru inmatriculare. Școlarii, cari voru a fi înmatriculați, venindu dela institute streine, voru produce testimoniu școl., de botez și de vaccinaro (altoiu). În 30 și 31 Aug., 1 Sept. dela 3—6 ore p. m. se voru ținea examenole de repetițiune, de primiro și de privatiști. Cei ce s'ar presenta mai târziu voru si respinși.

Didactrulă, care se va depune numai decâtă la înmatriculare, este pentru gr. or. și gr. cat. de 6 fl. 30 cr. pentru gimn. inf. și șcôla reală; — 10 fl. 50 cr. pentru gimn. superioră și la șcôla comercială; iară pentru cei de alte confesiuni împătrită.

Cei-ce se înmatriculează pentru prima dată la aceste șcôle, plătescă odată pentru totdeuna 2 fl. v. a. taxa de primire.

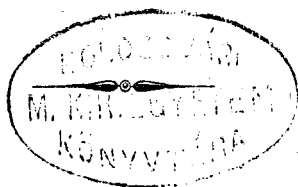
De didactru se scutescă cei pauperi sub anumite condițiuni, cari se potă afla dela direcțiune.

Școlarii afară de cei dela norma din locă, cari voiescă a intra în I. cl. gimn. seú reală, se voră supune la examenă de primire în zilele din 29, 30 și 31 Augustă 1885 dia limba română și matematică.

a) Din limba română se cere: Cetirea și scrierea corectă, reproducerea celoră cetite, propozițiunea simplă pură și amplificată.

b) Din matematică: Cele patru operațiuni cu numeră întregi.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Erata: Pag. 50 sir 14 să se adauge Magiara în cl. V g. 3 or.

„ „ „ 15 suma = 23.